

Voorzitter: Thurlings

Tegenwoordig zijn 67 leden, te weten: Thurlings, Feij, Schwarz, Van der Maden, Steenkamp, Meuleman, Rijnders, Kweksilber, Reijnen, Schlingemann, Teijssen, Vermeer, Maaskant, Koopman, De Vreeze, Van den Heuvel-de Blank, Kaulingfreks, Ten Kate-Veen, De Vries, Elfferich, Gooden, De Niet, Terwindt, Van der Werff, Voûte, Van Hemert tot Dingshof, Mater, Van Kuik, Brongersma, Mertens, De Boer-d'Ancona, Tjeerdsma, De Geer van Oudegein, Franssen, Steigenga-Kouwe, Maris, Nederhorst, Tummers, Mol, Hendriks, Van Waterschoot, Van Hulst, H. C. H. L. Polak, Zoon, Hartog, De Jong, Kolthoff, Eisma, Louwes, Versloot, Zoutendijk, C. H. F. Polak, Heij, Agterberg, Christiaanse, Van Krimpen, Albeda, De Rijk, Diepenhorst, Kloos, IJmker, Kremer, Piket, Hoefnagels, Letschert, Rang en Vergeer,

en de heren Van Agt, Vice-Minister-President, Minister van Justitie, De Gaay Fortman, Minister van Binnenlandse Zaken, Polak, Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en De Goede, Staatssecretaris van Financiën.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden: Van Kleef, wegens een bezoek aan Israël als lid van een Commissie van de West-Europese Unie, ook morgen; Van Someren-Downer, wegens verblijf buitenslands, ook morgen; Broeksz en Schuijt, wegens deelneming aan een vergadering van het Europese parlement, ook morgen.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat is ingekomen een missive van de voorzitter van het Centraal Stembureau voor de verkiezing van de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, ter voldoening aan het bepaalde in artikel U 2, eerste lid, laat-

ste volzin, der Kieswet, houdende mededeling, dat hij van de heer C. E. Schelfhout te 's-Gravenhage, die bij zijn besluit van 18 januari 1977, nr. 3029, werd benoemd verklaard tot lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, bericht heeft ontvangen, dat hij zijn benoeming niet aanneemt en dat in zijn plaats, bij besluit van 28 januari 1977, nr. 3034, is benoemd verklaard mevrouw J. J. van Gent-de Ridder te 's-Gravenhage.

Deze missive zal worden gesteld in handen van de te benoemen Commissie tot onderzoek van de geloofsbrief van het benoemde lid.

Het College van Senioren heeft omtrent de ontwerpen van (Rijks)wet nrs. 14 273 (R 1056), 14 278 (R 1057), 14 285 (R 1058), 14 297 en 14 298 een blanco eindverslag vastgesteld.

De door het College van Senioren te nemen besluiten, alsmede de lijst van ingekomen stukken met de door mij gedane voorstellen liggen voor de leden ter inzage.

De op het vorengaande betrekking hebbende stukken zullen in de Handelingen worden opgenomen;

Ingevolge art. 41 van het Reglement van orde liggen ook de notulen van de vorige vergadering voor de leden ter inzage. Tenzij enig lid hiertegen vóór het einde der vergadering bezwaar maakt, zal worden aangenomen, dat de Kamer akkoord gaat met de voorstellen en dat zij de notulen goedkeurt. Van de Minister van Verkeer en Waterstaat en van de Staatssecretaris van Justitie heb ik bericht ontvangen, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen en dat zij bij de behandeling van de ontwerpen van (rijks-)wet hun departement betreffende, zo nodig, vervangen zullen worden respectievelijk door de Minister van Binnenlandse Zaken en de Minister van Justitie. Tevens heb ik bericht van verhindering ontvangen van de Gevolmachtigde Minister van de Nederlandse Antillen.

Aan de orde is de behandeling van het **Voorstel van de heer De Geer van Oudegein c.s. (gedrukt stuk Eerste Kamer, zitting 1976-1977, nr. 55)**, conform het bepaalde in artikel 14 van het Reglement van Orde der Kamer, om de openbare behandeling van de volgende ontwerpen van (rijks-)wet op een door de Kamer nader te bepalen later tijdstip te doen plaatsvinden dan 5/6 april 1977:

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van bepalingen inzake grondrechten (13 872);

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet, strekkende tot opneming van bepalingen inzake sociale grondrechten (13 873);

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet, strekkende tot het doen vervallen van de artikelen 1 en 2 (13 957, R 1039).

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer De Geer van Oudegein tot toelichting van zijn voorstel.

□

De heer **De Geer van Oudegein** (CHU): Mijnheer de Voorzitter! In de vergadering van de Kamer op 1 februari jl. heb ik mij verzet tegen uw besluit tot een houden van de openbare behandeling der ontwerpen van wet rakende de Grondwet, nrs. 13 872, 13 873 en 13 957 (RIO39) op 5 en 6 april a.s. en het voorstel gedaan, dat in afwijking van dat besluit de Kamer op grond van artikel 65 van haar Reglement van Orde in een later stadium de dag der openbare beraadslaging zal bepalen.

Ik stel er prijs op dit voorstel toe te lichten; de leden der Kamer, die er straks een beslissing over zullen moeten nemen, hebben daar recht op. Die toelichting wil ik beginnen met twee inleidende opmerkingen. De eerste is,

De Geer van Oudegein

dat het mij moeite heeft gekost tot het indienen van mijn voorstel te komen. Als lid van een partij, die zich steeds beijvert om gouvernementeel ingesteld te zijn, valt het mij niet gemakkelijk nu juist op het terrein van de procedure voor de behandeling van wetsontwerpen haar de voet dwars te zetten. Bovendien realiseer ik mij, dat ik daarmee inga tegen een besluit van U, mijnheer de Voorzitter, tot stand gekomen na overleg met Senioren.

Mijn tweede inleidende opmerking is, dat het mij alleen gaat om de procedure, wat in dit geval betekent de vaststelling van de datum voor openbare behandeling en daarmee verband houdende de tijd, die beschikbaar is voor de voorbereiding daarvan. Ik leg daar de nadruk op om uit te laten komen, dat ik op geen enkele wijze vooruit wil lopen op een ten aanzien van de wetsontwerpen in te nemen standpunt. Nu na deze inleidende opmerkingen kom ik tot de eigenlijke toelichting, de motivering van mijn voorstel. Ik ben van mening, dat een totale herziening van onze Grondwet een uitermate belangrijk gebeuren is. Het verdient daarom van de zijde van de volksvertegenwoordiging grote aandacht en nauwkeurige overweging. Ik zou niet gaarne zien, dat deze Kamer een soortgelijke beoordeling zou krijgen van de parlementaire redacteur van NRC-Handelsblad als de overzijde van het Binnenhof ten deel viel in het blad van 24 december jl. Ik citeer daaruit: 'Verscheidene leden waren meermalen in de war, verwierpen bij de grondwetsherziening amendementen, die zij reeds eerder hadden aangenomen en moesten dan weer schorsing vragen, omdat zij er niet meer uitkwamen. Een grondwetsherziening is geen kwajongenswerk.'

Alleen al omdat het een belangrijk gebeuren is, dat grote aandacht en nauwkeurige overweging van ons vraagt, ben ik van mening, dat de tijd van voorbereiding tot 5 april a.s. daarvoor onvoldoende is. Ik ben mij ervan bewust, dat dit een subjectief oordeel is. Het is mij bekend, dat er onder ons zijn, die daar anders over denken. Zij voeren aan, dat de wetsontwerpen reeds in december door de Tweede Kamer zijn aanvaard en dat daaraan lange tijd van voorbereiding is voorafgegaan, waarvan veel openbaar is geworden. Ik ontken het niet. Ik stel daar echter wel wat tegenover. Ik wijs in de eerste plaats op de omstandigheid, dat onze voorbereidende studie eerst echt gericht een aanvang kon nemen toen vaststond tot welke besluiten de Tweede Kamer was gekomen.

Ik merk voorts op, dat wij als leden van deze Kamer niet speciaal geselecteerd plegen te worden op onze deskundigheid op het terrein van het staatsrecht. Dat brengt mede, dat althans sommigen onder ons, waartoe ik mijzelf reken, behoefte hebben aan assistentie bij onze voorbereiding van meer deskundigen, een assistentie die ons bijvoorbeeld verleend kan worden door schrijvers van wetenschappelijke beschouwingen naar aanleiding van de behandeling in de Tweede Kamer.

Ten aanzien van twee van de drie wetsontwerpen is er naar mijn voorlopige indruk reden voor extra aandacht onzerzijds. Het zijn de ontwerpen, waarin de zogenaamde klassieke grondrechten worden vernieuwd en waarin daaraan zogenaamde speciale grondrechten worden toegevoegd. Voor zover ik heb kunnen nagaan wijken deze voorstellen af van de adviezen van de meerderheid van de Staatscommissie van advies inzake de Grondwet en de Kieswet, de zogenaamde commissie-Cals/Donner, en van het advies van de Raad van State. Ik ga uiteraard op deze afwijkingen niet in. Misschien zal te zijner tijd blijken, dat zij mijn instemming hebben.

Een volgende en voor mij zwaarwegende overweging, die mij noopt meer tijd te vragen dan bij een behandeling op 5 en 6 april beschikbaar zou zijn, wordt gevormd door mijn stellige overtuiging, dat het onjuist is een beslissing te nemen over een onderdeel van een totale herziening, zolang het beeld van de totaliteit niet aanwezig is. Van het aantal wetsontwerpen, dat de Regering voornemens is in te dienen, kennen wij ongeveer de helft. De rest is ons nog niet bekend. En toch is het alterminst denkbeeldig, misschien is het zelfs zeer waarschijnlijk, dat nu te aanvaarden voorstellen met betrekking tot de grondrechten blijken van invloed te zijn op of nauw verband te houden met bepalingen in later nu nog onbekende voorstellen. Ik wil nu stilstaan bij de mij bekend geworden argumenten, die voor een behandeling op 5 en 6 april worden aangevoerd. Het zou immers kunnen zijn, dat ik daarvoor zou moeten zwichten. Bij het nemen van een beslissing gaat het steeds om een afweging van vóór en tegen.

Ik noem allereerst het argument, dat in het verleden al zo vaak besluiten zijn genomen over partiële herzieningen van de Grondwet. Ik wijs erop, dat hiermede misschien aangetoond zou kunnen worden, dat er niets tegen, maar zeker niet dat er iets vóór is. Maar het gehele argument is onbruikbaar: in die vorige herzieningen ging het om op zich zelf staande voorstellen,

terwijl het nu gaat om een partiële behandeling van een totale herziening.

Voorts werd aangevoerd, dat een overbelasting in de volgende parlementaire periode moet worden voorkomen. Dit zou dan moeten zijn een overbelasting voor de Eerste Kamer en voor het departement, want de Tweede Kamer is al een heel eind op weg en heeft in ieder geval de wetsontwerpen, waar wij nu over spreken, al afgedaan. Ik til aan dat argument niet zwaar. Een periode van 4 jaren moet toch echt wel voldoende worden geacht voor behandeling zonder dat overbelasting optreedt. Ik neem daarbij dan wel aan, dat de nog te verwachten voorstellen tijdig worden ingediend.

Ook vernam ik, dat het snel tot stand komen van vernieuwde en uitgebreide grondrechten nodig wordt geacht om in de loop van de volgende parlementaire periode de daarop berustende organieke wetten tot stand te kunnen brengen. Het komt mij voor, dat het mogelijk moet zijn deze zodanig voor te bereiden, dat zij kunnen worden ingediend direct na de totstandkoming van de herziene Grondwet, dat zal dan dus vermoedelijk in het najaar van 1981 zijn. Het kan optredende tijdverlies acht ik niet doorslaggevend.

Gewezen wordt ook op de scheve verhouding tussen enerzijds een kabinet – het zittende, dat alles doet wat 's lands belang vereist, en wel een nieuw optredend – en anderzijds de thans zittende Tweede Kamer, die immers tot de derde dinsdag van september in functie blijft, wanneer geen kamerontbinding plaatsvindt. Hier kan inderdaad een moeilijkheid liggen, hoewel die niet zo groot is als het lijkt, wanneer men zich realiseert dat in de periode tussen 25 mei en 20 september het kamerreces valt. Maar bovendien wil ik erop wijzen dat dit de normale gang van zaken is bij periodiek aftreden van de Tweede Kamer. Het moge dan in de praktijk gedurende lange tijd niet gebeurd zijn, de wetgever heeft het toch wel zo gewild.

Overigens aarzel ik niet om het forceren van een kamerontbinding om te ontkomen aan een niet welgevallig wettelijk voorschrift een ongezone gang van zaken te noemen. Realiseert men zich overigens dat hetzelfde argument aangevoerd zou kunnen worden om de Kamer te weerhouden van het verwerpen van een voorstel tot het overwegen van een herziening van de Grondwet? Aan de overweging die ook tot mij is doorgedrongen, dat, wanneer de nu aanhangige wetsontwerpen niet tijdig door de Eerste Kamer zouden zijn aangenomen, een nieuw optredend kabinet de gehele

De Geer van Oudegein

herziening wel eens opnieuw in overweging zou kunnen nemen en dan misschien met een voorstel zou kunnen komen tot opheffing van de Eerste Kamer, zou ik het liefst stilzwijgend voorbij zijn gegaan. Ik mag echter niet nalaten erop te wijzen, dat een nieuw kabinet de voorstellen met betrekking tot de Staten-Generaal ook kan heroverwegen, nadat de voorstellen met betrekking tot de grondrechten, waar het nu om gaat, door beide Kamers zijn aanvaard.

Ik meen hiermede recht gedaan te hebben aan de argumenten die voor snelle behandeling zijn aangevoerd. Het is duidelijk dat zij, althans in mijn ogen en naar ik vertrouw in die van deze Kamer, te licht zijn om ervoor opzij te gaan, zeker in de relatie tot hetgeen ik tegen een gehaaste behandeling heb aangevoerd.

Ik wil ten slotte afsluiten met een drietal opmerkingen. Ik liet het al eerder uitkomen, maar wil het nu nog eens herhalen: De beslissing, die wij hebben te nemen, houdt geen enkel verband met onze instelling ten aanzien van de wetsvoorstellen en houdt geen enkel verband met onze meerder of mindere waardering voor het kabinetsbeleid. Zij is niet van politieke aard. Zij betreft alleen de werkwijze van de Kamer.

Mijn tweede opmerking is bedoeld om de aandacht van de Kamer te vragen voor het denken, dat ten grondslag ligt aan een dubbele parlementaire behandeling van een herziening van de Grondwet met daartussen een ontbinding van de beide Kamers der Staten-Generaal. Dit houdt in, dat voorkomen moet worden, dat lichtvaardig overgegaan wordt tot het aanbrenge van veranderingen in de wet, waarin de grondslagen van het staatsbestel zijn vastgelegd. De ontbinding vindt plaats om de kiezers de kans te bieden door het uitbrengen van hun stem instemming met, dan wel afkeuring van de in overweging zijnde grondwetsherziening tot uitdrukking en realisering te brengen. Daarvan is in de achter ons liggende jaren weinig terechtgekomen. Doordat telkenmale de ontbinding samenviel met een normale periodieke verkiezing, trokken de grondwetsherzieningen weinig aandacht van de kiezers en werd hun stemgedrag er niet door bepaald. Daarmede zijn wij in wezen op de verkeerde weg. Wanneer het gaat om relatief minder belangrijke partiële wijzigingen is dat niet zo erg. Nu het echter gaat om een totale herziening, in feite om het tot stand brengen van een ge-

heel nieuwe Grondwet, is een dergelijke gang van zaken, het laten ondergaan van een uitspraak van de kiezers over de vernieuwing in normale periodieke verkiezingen, bedenkelijk en afkeurenswaardig.

Ik wil er dus voor pleiten de kamerontbinding in verband met de vernieuwing van de Grondwet, die nu op het programma staat, los te maken van de normale periodieke verkiezing van een nieuwe Tweede Kamer. In die richting zouden wij als Eerste Kamer nu een aanzet kunnen geven door aanvaarding van mijn voorstel. Ik realiseer mij, dat er dan wel flink aangepakt moet worden om te voorkomen, dat de herzieningsontbinding komt samen te vallen met de periodieke verkiezing van 1981.

Ten slotte doe ik een beroep op mijn medeleden om zich, voordat zij hun stem bepalen, de vraag te stellen, of een goed parlementair gedrag niet medebrenge, dat zij, ook wanneer zij mijn conclusie niet delen, toch hun stem aan mijn voorstel moeten geven op grond van de overweging, dat er in het werkschema van de Kamer ruimte moet worden gemaakt voor leden, die daarom vragen, ook wanneer zij niet de meerderheid vormen. Ten aanzien van een standpunt over een wetsvoorstel zou ik dat onjuist achten; ten aanzien van de inrichting van de agenda van de Kamer lijkt het mij juist.

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Vermeer** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Om te beginnen breng ik dank aan de heer De Geer van Oudegein voor het feit dat hij ons in staat heeft gesteld vooraf kennis te nemen van zijn gedachtengang.

Ik zal heel kort iets over het voorstel zelf zeggen. Het is een goed en normaal gebruik dat wij wetsontwerpen, die in de Tweede Kamer zijn behandeld en die tot ons komen, zo spoedig mogelijk in behandeling nemen. Dat is onze taak en onze plicht. Het is weliswaar geen plicht die in wet of Grondwet is vastgelegd in termijnen – dat zou ook niet kunnen – maar het is altijd een goede gewoonte geweest dat wij zo spoedig mogelijk een wetsontwerp in behandeling nemen. De ontwerpen waarover het hier gaat maken daar natuurlijk geen uitzondering op. Nu kan men twisten over de vraag of 'zo spoedig mogelijk' inhoudt, dat omstreeks 5/6 april te spoedig zou zijn. Dat is eigenlijk de enig wezenlijke vraag die ons hier bezighoudt. Hebben wij voldoende tijd om deze wetsontwerpen op een goede manier in behandeling

te nemen? Welnu, de heer De Geer van Oudegein heeft er terecht op gewezen dat wij twee maanden ter beschikking hebben. Dat is voor een parlementaire behandeling een redelijk lange termijn. Wij plegen heel belangrijke ontwerpen wel eens in wat kortere tijd af te doen. Terecht heeft hij er ook op gewezen dat wij daarenboven al van eind december af wisten dat wij deze ontwerpen zouden moeten behandelen, omdat de Tweede Kamer ze toen heeft aangenomen. Minstens even belangrijk is – ik meen dat dit zeker mag meertellen – dat de grondwetsherziening al heel lang onderweg is. Voordat ik vanmorgen vertrok, heb ik nog even in mijn boekenkast gekeken naar alle literatuur die in de loop van de jaren is verschenen en die wij als kamerleden ook hebben gekregen over de grondwetsherziening. Geleidelijk aan is het een indrukwekkende rij. Ik meen dat de meesten van ons van de resultaten van al dat overleg in de loop van de jaren kennis hebben genomen en dat hebben gevolgd. Het is dus niet zo, dat wij nu voor een heel nieuwe zaak staan. Integendeel, het is een zaak waarop wij ons al jarenlang in gedachten hebben kunnen voorbereiden. Wij wisten waarover het zou gaan.

Dat alles in acht genomen, komen wij tot de conclusie dat de twee maanden die ons nu nog resten, in combinatie met wat daaraan vooraf is gegaan, toch wel voldoende zijn om deze wetsontwerpen te behandelen op de wijze waarop een grondwetsherziening behoort te worden behandeld.

Ik zou hiermee kunnen volstaan, maar toch wil ik even ingaan op een paar punten die de heer De Geer van Oudegein heeft genoemd. Ik vind ook dat hij daarop recht heeft, al vind ik de punten voor mij zelf en mijn fractie niet wezenlijk. De heer De Geer van Oudegein gebruikte het argument dat wij niet geselecteerd zijn op onze staatsrechtelijke kennis. Ik weet niet waarop wij dan wel zijn geselecteerd, maar ik meen dat wij geselecteerd zijn op het feit dat wij een algemene politieke belangstelling hebben. Wij proberen natuurlijk in fracties zoveel mogelijk aspecten van het maatschappelijk leven tot uitdrukking te brengen. Ik dacht dat ook wanneer wij niet, zoals verschillende van ons, staatsrecht hebben gestudeerd, wij alleszins bevoegd kunnen worden geacht – daarvoor zijn wij trouwens gekozen – over juist dit soort zaken die zo algemeen van aard zijn, een goed oordeel te hebben. Wij hebben ook alleszins de gelegenheid gehad om de weinige literatuur die over deze grondwetsherzie-

Vermeer

ning de laatste tijd is verschenen te volgen en te verwerken. Ik meen dat er de laatste weken trouwens praktisch niets meer is verschenen en dan valt er wat dat betreft niet veel meer te lezen.

Het is juist, zoals de heer De Geer van Oudegein zegt – dat weten wij ook allemaal –, dat dit maar een onderdeel is van een totale herziening en dat men zich in ernst moet afvragen of het juist is een dergelijk onderdeel uit het totaal te lichten. In de vergadering van onze commissie waarin wij heel uitvoerig hierover hebben gesproken met de Minister en zijn adviseurs ben ik, zo ik dat toen al niet was, ervan overtuigd geraakt dat juist dit onderdeel zeker als een zelfstandig onderdeel kan worden behandeld.

Het is volstrekt juist als de heer De Geer van Oudegein zegt dat er samenhangen zijn. In deze wereld hangt alles met alles samen en zeker een onderdeel als dit kan op enigerlei wijze met andere samenhangen. Grondrechten en met name sociale grondrechten, die hierbij betrokken zijn, zijn echter zaken – dat is voor ons toch wel een heel stellige conclusie – die op zichzelf zeer wel behandeld kunnen worden, los van wat straks nog zal volgen. Ik zou daarop uitvoerig kunnen ingaan. Deze week heb ik weer eens de moeite genomen om de ontwerpen te bestuderen. Ook toen ben ik bevestigd in de gedachte dat wij de klassieke en sociale grondrechten, waarom het hier gaat, zeer wel als een zelfstandig geheel kunnen behandelen.

Ik wil niet zeggen – daarin geef ik hem gelijk – dat het de meest ideale situatie is. Op zich zelf zou het prettiger zijn geweest om het in totaliteit te kunnen behandelen. Het gaat ons echter veel te ver te zeggen dat wij dat onderdeel niet meenemen.

Eerlijk gezegd vind ik het wat jammer dat de heer De Geer van Oudegein heeft gesproken over bepaalde geruchten of verhalen die zouden zijn gegaan over eventueel in te dienen voorstellen om de Eerste Kamer af te schaffen. Dat zou voor ons bijna een argument zijn om voor zijn voorstel te stemmen, als hij begrijpt wat ik bedoel. Juist wij zijn in de Kamer voorstanders, zeker met alle relativiteit daarvan, van afschaffing van deze Kamer. Desalniettemin zal dat punt ons er niet toe brengen vóór zijn voorstel te stemmen. Het zou echter beter zijn geweest dit soort verhalen niet in de discussie te betrekken.

Hij heeft verder nog gesteld dat wij hier niet te maken hebben met een vraagstuk van politieke aard. Dat ont-

ken ik. Elk besluit dat wij nemen, over welk onderwerp dan ook, is een politiek besluit omdat besluiten, genomen in Eerste Kamer of Tweede Kamer of in andere vertegenwoordigende organen, politieke besluiten zijn. Als hij dan gaat uitweiden over de verhouding tussen de Staten-Generaal en de Regering, wel of niet bij ontbinding, is dat op zich zelf een bewijs dat daaraan bepaalde politieke consequenties vastzitten. Men kan van mening verschillen over de vraag of het één of het ander moet gebeuren, of men het zwaar moet wegen of niet zwaar moet wegen, maar het is een levend bewijs van het feit dat het een politieke beslissing is.

Wij zijn het met hem eens als hij de behandeling van grondwetswijzigingen in ons land en juist het feit dat wij de normale verkiezingen laten samen vallen met de ontbinding in verband met grondwetsherzieningen een onbevredigende procedure noemt. Iedereen die staatsrecht heeft gestudeerd, weet dat die kwestie de staatsrechtgeleerden in ons land al decennia lang bezig houdt. Men kan het in alle boeken over staatsrecht vinden. Ik ben het met hem eens dat die procedure op zichzelf niet bevredigend is. Dat zou ons er hoogstens toe kunnen brengen te kijken of die procedure op de helling moet. Overigens zijn in de loop der geschiedenis daartoe al verschillende pogingen gedaan, die zijn mislukt.

Toch zijn het allemaal zaken waar ik wel op inga, omdat ik recht wil doen aan hetgeen de heer De Geer van Oudegein heeft gezegd. Voor ons zijn dat bijzaken. Voor ons is hoofdzak dat wij van mening zijn dat de Kamer voldoende tijd heeft dit deel van de grondwetsherzieningen op bevredigende wijze te behandelen.

Aan het eind van zijn speech doet de heer De Geer van Oudegein een beroep op ons als wij het dan niet inhoudelijk eens zijn met zijn argument, toch rekening te houden met wat zijn fractie graag wil. Daar heeft hij gelijk in. Ik ben alleszins bereid in het seniorenconvent te overleggen, of wij niet meer ruimte kunnen scheppen in de komende tijd voor die grondwetsherziening door misschien andere zaken, zoals begrotingsbehandelingen, op een wat eenvoudiger wijze in de komende maanden te doen. Dan krijgen wij veel tijd vrij om studie te maken van de grondwetsherziening, zodat de behandeling daarvan in ieder geval bevredigend kan verlopen.

De heer **Meuleman** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Na lezing van het verslag

van de vergadering van de vaste Commissie voor Algemene Zaken en Huis der Koningin, op 7 december 1976 en 25 januari jl., blijft bij ons de indruk achter, dat zowel binnen de commissie als in het contact van de commissie respectievelijk de voorzitter der Kamer met de bewindslieden motieven in het geding zijn, die niet ronduit uitgesproken worden.

Het verslag van de vergadering maakt een uiterst schimmige indruk. Men krijgt het gevoel, dat men de werkelijke argumenten voor zijn standpunt niet bloot geeft.

Dat vinden wij een onjuiste zaak en wij zouden het derhalve op prijs stellen, dat men zich althans bij deze gelegenheid niet opnieuw in een waas van onduidelijkheid zou hullen, al was het slechts met het oog op de parlementaire geschiedschrijving.

Wat ons standpunt betreft, mijnheer de Voorzitter, daarover kan weinig onduidelijkheid meer bestaan. In de commissievergadering van 25 januari jl. hebben wij tevens op ondubbelzinnige wijze te kennen gegeven, waarom wij onze grote reserves hebben ten aanzien van een overhaaste behandeling. Ons uitgangspunt is, dat wij te allen tijde bereid zijn loyaal mede te werken – dat is ook niet meer dan onze plicht – zelfs met spoed, wanneer er gewichtige belangen op het spel staan.

Dat grote belang moet dan wel overtuigend aangetoond worden en de mogelijkheden moeten er zijn, om aan de verlangens van regeringswege tegemoet te komen.

Iedereen, elke fractie, moet bij overweging van een en ander eigen pro- en contra-argumenten afwegen, ze in de weegschaal leggen en nagaan wat de mogelijkheden zijn.

Het belang van een grondwetswijziging, die zich slechts tot enkele artikelen beperkt en die zich zal uitstrekken over drie kabinetsperiodes, is in onze ogen niet groot te noemen. Dat betekent op zich zelf nog niet, dat wij niet aan een vlotte afhandeling zouden willen meewerken, maar er is nog aanzienlijk meer te doen, dan het behandelen van de grondwetsherziening in die korte periode, die ons nog rest. Een kleine fractie heeft normaliter de handen al vol en een grondwetsherziening is inhoudelijk toch geen bagatelzaak. Bovendien zouden wij er toch nog wel even aan willen herinneren, dat het kabinet, uitgerekend in het laatste halfjaar van zijn regeerperiode, met deze grondwetsherziening bij de Staten-Generaal aan komt. Had dat niet wat eerder gekund? Waarom zo laat? Dan had een debat als waarmede wij nu bezig zijn nooit plaats behoeven te

Meuleman

hebben. Wij brengen het kabinet niet in tijdnood, het is juist andersom: het kabinet brengt ons in tijdnood.

Vandaar, mijnheer de Voorzitter, dat wij mede hebben ondertekend het voorstel, dat de Kamer in een later stadium de dag der openbare beraadslaging zal bepalen.

□

De heer **Schwarz** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Wij zijn het geheel met de heer De Geer eens, als hij zegt, dat de totale herziening van onze Grondwet een uitermate belangrijke gebeurtenis is. Dit mag naar het oordeel van de fractie van D'66 er echter niet toe leiden, dat zólang over de grondwetsherziening wordt gesproken, dat zij nimmer tot stand komt.

Ik zal de argumenten van de heer De Geer even langslopen, allereerst dat over de voorbereidingstijd. Het begon bij de Proeve in 1966. Wij hebben de commissie Cals-Donner gehad, waar sterk van afgeweken is. Wij hebben 2 april 1976 de indiening van het wetsontwerp gehad, waar de adviezen van de Raad van State bij waren. Er is tijd genoeg geweest om alle deskundigen te raadplegen. Als de heer De Geer zegt, dat hij pas gericht kon onderzoeken na 23 december 1976, dan beweert ik, dat over ieder woord, dat op 23 december is vastgesteld, een uitgebreide literatuur bestond. Men had zich dus op ieder amendement kunnen voorbereiden.

Voorts maakt de heer De Geer bezwaar tegen behandeling in onderdelen. Hierin ga ik mee met de argumentatie van de heer Vermeer, namelijk dat het in dit geval zeer wel mogelijk is. Ik behoef deze argumenten niet te herhalen. Als wij de gedachtegang van de heer De Geer van Oudegein zouden volgen, vrees ik dat ook hier het betere de vijand van het goede zal worden en dat wij met deze grondwetsherziening dezelfde kant opgaan als met het Burgerlijk Wetboek en de codificatie van de sociale wetgeving.

Een ander punt, door de heer De Geer van Oudegein genoemd, is het samenvallen van de ontbinding met de normale kamerverkiezing. Hij zegt: de bedoeling, dat de kiezers zich kunnen uitspreken over de grondwetsherziening, raakt onder tafel. Ik vraag mij af of vandaag de dag bij de zeer frequente grondwetsherzieningen die wij hebben de kiezers zich nog wel zo levendig interesseren voor een grondwetsherziening en of een vraag aan de kiezers op dit punt nog wel zo zinvol is. Wat wel zinvol is – en daarvoor is de

bepaling van de ontbinding nog wel van belang – is dat wij een parlement krijgen dat de meest recente volkswil vertegenwoordigt, hoewel ook deze keer de Eerste Kamer er nog drie jaar bij zal achterlopen.

Aan het eind van zijn rede spreekt de heer De Geer van Oudegein over het goede parlementaire gebruik om leden van de Kamer, die om meer tijd vragen, die tijd te geven. Ik moet opmerken, dat deze Kamer in andere gevallen toch wel een ander standpunt heeft ingenomen. Ik herinner aan het wetsontwerp inzake abortus, dat in september 1976 in de Tweede Kamer is aangenomen. In november jl. heeft een grote minderheid in de commissie gevraagd om meer tijd voor de behandeling. De meerderheid van de commissie heeft dit afgewezen.

Mijn fractie meent dat het gevaar van ondoordachte besluiten miniem is. Immers, men kan, als in de komende maanden de twijfels zijn versterkt, de wetsontwerpen verwerpen. Tijdverlies vergeleken met het niet behandelen lijkt ons gering. De Regering kan immers een gewijzigd wetsontwerp indienen, dat hier dan niet veel later behandeld wordt.

Zelfs na aanneming volgt na enige tijd nog een tweede lezing; die zal plaatsvinden op een zodanig tijdstip, dat zelfs de CHU voldoende tijd van voorbereiding heeft. Dan is er nog ruimte om een eventueel ongeluk te herstellen.

Dit was ons commentaar op de argumenten van de heer De Geer van Oudegein om de behandeling van de wetsontwerpen uit te stellen. Hiermee is nog niet aangetoond waarom ze nu wel behandeld moeten worden. Daarover wil ik nu iets zeggen. Er is allereerst de – vooralsnog niet gepubliceerde – stelling van Kaulingfreks, die luidt: 'Deze Kamer heeft niet het recht een voorstel van de Regering om een wetsontwerp in behandeling te nemen te weigeren'. De heer Vermeer heeft in iets andere bewoordingen hetzelfde gezegd.

Mijn fractie vindt de modernisering van de grondrechten zeer belangrijk en wil ook opschieten met de organieke wetten. Vandaar, dat wij het van groot belang vinden dat de wetsontwerpen ter zake worden behandeld.

Een volgend argument is de gemeenschappelijke vergadering die onze commissie heeft gehad met de kamercommissie aan de overzijde van het Binnenhof, eind vorig jaar. Er is toen, herinner ik mij, een heel sterke intentie van onze zijde naar voren gebracht om alle wetsontwerpen, die

voor het kerstreces in de Tweede Kamer zouden worden afgedaan, hier tijdig te behandelen, mits het totale pakket niet te licht zou zijn. Er is toen gesproken over het alleen behandelen van de artikelen 1 en 2; dat was te licht. Het gehele pakket, inclusief onderwijs, was zeker zwaar genoeg; het gehele pakket zonder onderwijs was misschien iets aan de lichte kant. Gelukkig merk ik niets meer van de lichtheid van het pakket. Integendeel, als ik de heer De Geer van Oudegein goed begrijp, is het pakket zelfs te zwaar. Ik meen dat op basis van wat wij destijds hebben afgesproken de Tweede Kamer met zeer veel energie de wetsontwerpen nog voor het reces heeft afgehandeld en dat wij moreel verplicht zijn, de desbetreffende zaken hier in behandeling te nemen.

De fractie van D'66 acht het eigenlijk een beschamende vertoning dat wij hier dit debat moeten voeren, beschamend tegenover het land en het publiek. Wij zouden het zelfs een blamage achten als het voorstel zou worden aangenomen. Ik wil opmerkingen die men hier en daar hoort als zou het persoonlijk belang van sommige leden in verband met hun herverkiezing een rol spelen terzijde leggen, omdat ik dat niet geloof. Maar de indruk in het land dat deze Kamer een gezelschap zou zijn van gezapige dames en oude heren dat af en toe eens wakker schrikt en dan niet op tijd met zijn huiswerk klaar komt zal toch wel worden versterkt. Wij zijn een chambre de réflexion en niet een chambre de sommeil.

□

De heer **Teijssen** (KVP): Mijnheer de Voorzitter! De fractie van de KVP vindt aanleiding om enige opmerkingen te maken naar aanleiding van het voorstel van orde van de heer De Geer van Oudegein met betrekking tot de afwijking van het besluit van u tot het houden van de openbare behandeling inzake de ontwerpen van wet nrs. 13 872, 13 873 en 13 957 tot herziening van de Grondwet op 5 en 6 april aangaande en over het door de heer De Geer geformuleerde voorstel om de Kamer in een later stadium de dag van openbare beraadslaging te laten bepalen. Ik mag eraan herinneren dat deze drie wetsontwerpen zijn ingediend bij Koninklijke boodschap van 2 april 1976 en dat de Tweede Kamer in de nacht van 22 op 23 december jongstleden voortdurend en toch weer met tussenpozen, met deze wetsontwerpen worstelend, ten slotte beslissingen heeft genomen die erop neerkwamen dat drie wetsontwerpen zijn aanvaard en

dat het vierde inzake het onderwijs is verworpen.

Voor alle duidelijkheid wil ik nog eens formuleren – ik meen dat het ten overvloede is – dat onze fractie in geen enkel opzicht niet bereid zou zijn te beginnen met de behandeling van deze wetsontwerpen. Er is dus hoe dan ook geen sprake van weigering. De spreker die mij voorafging doelde daarop, toen hij mijn collega-fractiegenoot de heer Kaulingfreks citeerde. Onze fractie is integendeel bereid – hoe zou anders kunnen worden verwacht? – haar medewerking te geven aan een grondwetsherziening, dus ook met betrekking tot de drie wetsontwerpen waarover thans de discussie wordt gevoerd.

Dit is dus niet het kernpunt, maar er is wel een uitgangspunt in de beschouwing van onze fractie. Over dat uitgangspunt is de fractie niet eensgezind; het gaat hierbij om de werkwijze van de Kamer. Vandaag hebben wij hier niets meer of minder dan een ordedebat, dat geen politiek karakter heeft. Dat karakter is nauwelijks een bijkomend element. Het dominerende element is de werkwijze van de Kamer.

De voorliggende vraag betreft de procedure in de tijd. Een deel van de leden van onze fractie is van mening dat de nu gekozen data, namelijk 22 februari aanstaande voor de vaststelling van het voorlopig verslag en 5 en 6 april aanstaande voor de openbare behandeling kunnen worden gehanteerd, echter onder een voorbehoud. Heel nadrukkelijk merk ik op dat in de orde van de tijd een behoorlijke behandeling van de drie wetsontwerpen mogelijk en verzekerd moet zijn. Dat wil zeggen dat indien de feitelijke situaties zich in de orde van de tijd anders zullen ontwikkelen deze leden zich ongetwijfeld nader zullen beraden over de tijdstippen van de procedure die dan moeten gelden.

Een ander deel van mijn fractie is van mening – ik ben dan geneigd een uitdrukking van de heer De Geer van Oudegein over te nemen – dat 'deze zo gehaaste gang van zaken' niet bevorderlijk is voor een gefundeerde en gegede behandeling van de wetsontwerpen. Dat deel van mijn fractie worstelt ook met de vraag van het ijtempo. Als de opmerking wordt gemaakt – verschillende sprekers hebben daaraan reeds aandacht besteed – dat de stukken inzake de grondwetsherziening reeds geruime tijd ook bij de leden van de Eerste Kamer aanwezig zijn, dan is die opmerking wel juist, maar niet volledig, want er moet aan

worden toegevoegd, dat wij eerst sedert kort hebben kunnen kennisnemen van de openbare behandeling in de Tweede Kamer. Die behandeling was gespreid over nogal wat verschillende dagen. Van dat tijdstip af hebben wij ook kunnen kennisnemen van de beschouwingen van de zijde van het kabinet, mede gedragen door de inbreng van de Regeringscommissaris voor de Grondwetsherziening. Niemand – ik neem aan dat dit in de eerste plaats geldt voor de Minister-President en de Minister van Binnenlandse Zaken – zal wensen dat onze Kamer aan de beschouwingen van de zijde van het kabinet, mede gedragen door de inbreng van de zijde van de Regeringscommissaris, zal voorbijgaan, althans daaraan niet dezelfde aandacht zal besteden als aan de overige stukken welke op deze grondwetsherziening, neergelegd in drie wetsontwerpen, betrekking hebben. Dit wat betreft het 'ijtempo', in welk verband de heer De Geer van Oudegein van 'de zo gehaaste behandeling' sprak.

Een ander punt dat dit deel van de leden van onze fractie bezighoudt, is de vraag inzake de ontbinding van Tweede en Eerste Kamer, welke voortspuit uit de aanvaarding van een of meer van deze drie wetsontwerpen vóór 12 april aanstaande. Bij ons blijft de vraag over, of deze ontbinding oogmerk is voor deze gehaaste behandeling, of slechts sequel. Ik heb begrepen dat de Minister van Binnenlandse Zaken aanstonds aan de gedachtenwisseling zal deelnemen; ik nodig hem graag uit op die vraag een antwoord te geven. Anders gezegd: Waarom moet nog in deze kabinetsperiode afhandeling van deze wetsontwerpen plaatsvinden? Is het kabinet van mening dat afhandeling tevens nodig is uiterlijk 5 april aanstaande om daarmee de mogelijkheid van Kamerontbinding te krijgen?

Als die vraag bevestigend wordt beantwoord, is mijn wedervraag, of het geen tijd wordt te komen tot een herziening van de Kieswet en waarom de tijd daartoe niet is benut. Ik doel met name op artikel C.1. van de Kieswet, waarin is bepaald dat de leden van de Tweede Kamer worden gekozen voor vier jaren, maar tegelijk aftreden met ingang van de derde dinsdag van september. Immers niet steeds zal toch na afloop van elke vierjarige periode Kamerontbinding plaatsvinden, omdat er een grondwetsherziening is. In dat licht beschouwd, had het meer aanbeveling verdiend, om de woorden van de heer De Geer van Oudegein te gebruiken, om deze grondwetsherzie-

ning niet geforceerd tot stand te brengen met het oog op de Kamerontbinding, maar om een wetsontwerp in te dienen – dat kan nog gebeuren – tot wijziging van artikel C.1. van de Kieswet, erop neerkomende dat de aftreding niet langer wordt gesteld op de derde dinsdag van september, maar op een eerdere dinsdag in het jaar.

□

De heer **Maris** (BP): Mijnheer de Voorzitter! In de hiërarchie van wetten is de grondwet een wet van hogere orde. Dit komt dan onder meer tot uiting in de afgelegde eed: 'Ik zweer (beloof) getrouwheid aan de grondwet'. Juist deze eed zou met zich mee dienen te brengen dat men ten aanzien van de grondwetswijzigingen de uiterste voorzichtigheid betracht. Volgens professor Van der Hoeven in zijn geschrift 'De waarde van de grondwet' heeft de eed op de grondwet de betekenis van een verklaring van loyaliteit ten aanzien van de volksgemeenschap die men dient en tegenover haar rechtsbestel. De grondwet wordt dan ook wel terecht gekarakteriseerd als de ruggraat en de kern van het staatsbestel. Juist om deze reden dient een grondwetswijziging met alle zorg te worden voorbereid en is het bijna onvermijdelijk en onmogelijk om reden van vermeende nevenogmerken tot een overhaaste afhandeling over te gaan. Bovendien ligt het in de bedoeling juist inzake de onderhavige materie met een reeks organieke wetten te komen, zodat het niet alleen meer gaat om het enkel vermelden van de grondrechten in de grondwet.

In zijn toelichting op de door hem samengestelde bundel 'Grondwet en grondwetsherziening' stelt het oud-lid van deze Kamer, professor Boukema: Feitelijk is de raadpleging der kiezers een fictie. Dan kan ook deze fictie geen aanleiding vormen om tot een overhaaste behandeling medewerking te verlenen. Ondanks het feit dat de grondwetswijziging niet in deze kabinetsperiode zou zijn aangenomen kan er geen enkele belemmering voor de betrokken departementen zijn, organieke wetten te gaan voorbereiden. De wordingsgeschiedenis van de westerse democratische orde is voor een grondwet mede de geschiedenis van de waarde, die aan de grondwetsgedachte wordt toegekend en van de eerbied die men hem bewees. Moge de lijn van deze geschiedenis niet verbroken worden. Het is vooral om deze reden dat ik mij van ganser harte heb geschaard achter het ingediende voorstel.

□

De heer **Albeda** (ARP): Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde de heer De Geer heeft een groot aantal argumenten voor en tegen de behandeling van de gedeeltelijke grondwetswijziging de revue laten passeren. Dat heeft geleid tot een nogal brede discussie. Ik heb persoonlijk de neiging, te zeggen dat een groot deel van de argumentatie – de kwestie van de al dan niet ontbinding van de Kamers, de kwestie van de selectie van kamerleden en de status van de Kamer – oneigenlijk is en niet raakt het wezenlijke punt, waar het om gaat. De wezenlijke argumentatie heeft betrekking op twee punten. In de eerste plaats is dat de vraag, of de Kamer tijd heeft voor een grondige behandeling van deze bijzonder belangrijke voorstellen. In de tweede plaats gaat het om de vraag, hoe zinvol de behandeling van deze gedeeltelijke herziening is.

Ten aanzien van deze twee wezenlijke vragen, is mijn fractie verdeeld. Wij waren zelfs verdeeld over de vraag, of het erg nuttig was, dat ik dit hier zou meedelen. Nu ik hier toch sta, wil ik persoonlijk wel zeggen dat ik het belangrijkste vind de vraag, of de Kamer werkelijk kan stellen dat de tijd voor een serieuze behandeling ontbreekt. Indien bij nadere bestudering zou blijken, dat zoals de geachte afgevaardigde de heer De Geer vreest het beter is, de verdere voorstellen af te wachten, kan men daarvan bij de behandeling in april doen blijken. Persoonlijk vind ik dat de Kamer door zelfbeperking op het terrein van de behandeling van de begrotingen tijd kan vrijmaken voor de behandeling van de grondwetswijziging, die – en het lijkt mij gewenst dat te onderstrepen – ons zeer zeker niet kan overvallen.

□

De heer **Van Waterschoot** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Als wij op 5 en 6 april de drie wetsontwerpen inzake grondwetswijziging zullen behandelen, hebben wij ook in deze Kamer, als wij de procedure in een wat ruimere context plaatsen, bijna twee jaar de gelegenheid gehad om daarover onze gedachten te laten gaan. Immers, op 15 en 16 april 1975 bespraken wij in deze Kamer de Nota inzake het grondwetsherzieningsbeleid. Als ik dat in de Handelingen nalees, blijkt daar toch in meerderheid een positieve benadering van de grondwetswijzigingen en het ten aanzien daarvan te voeren beleid, al werden op tal van punten kritische opmerkingen gemaakt.

Mijn fractie uitte bij voorbeeld in dat debat nogal wat teleurstelling over het feit, dat het aantal voorstellen dat toen voor ons lag al was teruggebracht door de behandeling van de nota in de Tweede Kamer. In feite is die teleurstelling nu nog versterkt doordat het onderwijsartikel ook nog is weggevalen.

Voor ons stonden bij de voorbereiding van dit orde-debat twee vragen centraal; de heer Albeda heeft ze zojuist ook genoemd. Op de eerste plaats was dat de vraag, of de nu voor ons liggende wetsontwerpen nog voldoende inhoud hebben om behandeling en dus ook kamerontbinding te rechtvaardigen en op de tweede plaats was er de kwestie van de procedure en de werkwijze van de Kamer.

Alles afwegend, zijn wij wat het eerste betreft van mening, dat de behandeling van de klassieke en sociale grondrechten als uitgangspunt voor de verdere grondwetswijziging en de behandeling van de artikelen 1 en 2 nog duidelijk voldoende inhoud bieden om de gehele procedure te rechtvaardigen, natuurlijk dan wel in de door mij genoemde volgorde.

De bezwaren die hier naar voren zijn gebracht door de heer De Geer van Oudegein met betrekking tot de procedure, met name wat het argument betreft van de te geringe beschikbare tijd voor een grondige behandeling, spreken ons toch niet aan. De hele behandeling, inclusief de voorbereiding en alles wat er in de afgelopen jaren over is gepubliceerd, heeft ons toch bepaald wel de gelegenheid gegeven, ons grondig op deze hele behandeling voor te bereiden. Daar komt nog bij dat de Tweede Kamer de wijzigingsvoorstellen, zoals die hier voor ons liggen, heeft aanvaard, zodat wij als Eerste Kamer wel met bijzonder zwaarwegende argumenten zouden moeten komen om de voorstellen niet in behandeling te nemen. Die argumenten heb ik in dit debat nog helemaal niet gehoord.

Mijn fractie wil graag meewerken aan een behandeling van deze ontwerpen op 5 en 6 april a.s.

□

De heer **Louwes** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Mijn hele fractie deelt de bezorgdheid van de heer De Geer van Oudegein en de bezwaren tegen een te haastige en niet weloverwogen behandeling van de voorstellen tot wijziging van de Grondwet; bezwaren die hij zojuist op zo'n kundige wijze uiteen heeft gezet. Verschillende leden van de fractie zullen daarom zijn voorstel steu-

nen. Zij zien niet in welk gewichtig landsbelang wordt gediend met een onverwijld en daardoor overijld afhandeling van deze voorstellen, waarvan niet alleen de inhoud, maar merkwaardig genoeg ook de uitvoerige toelichtingen tot allerlei moeilijke staatsrechtelijke vragen en bedenkingen aanleiding geven.

Andere leden daarentegen die – zoals ik al zei – wel de aangevoerde bezwaren onderschrijven, menen dat thans nog niet definitief kan worden beslist dat de afhandeling van deze wetsontwerpen achterwege moet blijven. Het kabinet stelt, naar duidelijk is gebleken, grote prijs op afdoening van deze wetsontwerpen. De Tweede Kamer heeft ze, zij het niet met de instemming van de fractie van de VVD, besproken en daarna aanvaard. In het licht van die feiten moet naar de mening van deze leden onze Kamer een aanvang maken met de behandeling van de haar toegezonden ontwerpen en proberen die nog tot een einde te brengen. De behandeling moet dan uiterlijk 5 of 6 april zijn voltooid. Of dit haalbaar is, kan pas later blijken nadat het voorlopig verslag met de schriftelijke inbreng van de fracties en de schriftelijke antwoorden daarop van de zijde van het kabinet zijn binnengekomen.

Als deze antwoorden ons tijdig bereiken en voldoende worden geacht om de ontwerpen in mondelinge behandeling te nemen, zijn deze leden van de fractie bereid tot medewerking aan het streven van de Voorzitter, de ontwerpen op 5 en 6 april te behandelen. Mocht de schriftelijke voorbehandeling niet tijdig gereed zijn, dan zal naar het oordeel van deze leden de mondelinge behandeling achterwege moeten blijven. Het is ten slotte niet de schuld van deze Kamer zelve dat zij in deze onaangename situatie is gekomen. Deze mag er ook niet toe leiden, dat deze belangrijke voorstellen om de Grondwet te vernieuwen in een ijltempo worden afgeraffeld.

De hele fractie is dus – dat wil ik herhalen – niet bereid tot een mondelinge behandeling, die naar onze mening onvoldoende is voorbereid. Wij kunnen ons helemaal vinden in de positie van de heer Teijssen wat dat betreft. Wij behouden ons daarom ook het recht voor, als onverhoopt toch tot zo'n voortijdige behandeling mocht worden overgegaan, reeds daarom onze stem aan deze wetsontwerpen te onthouden. Overhaaste behandeling heeft er al toe geleid, dat het ontwerp inzake het nieuwe onderwijsartikel is gesneuveld, waardoor wij grote kans

lopen straks nieuwe grondwetsbepalingen over alle grondrechten te hebben met uitzondering van de grondrechten op het gebied van onderwijs, die daarnaast in de oude en dierbare redacties zullen voortbestaan.

Wij willen geen nieuwe ongelukken. Grote zorgvuldigheid is juist met deze ontwerpen geboden, niet slechts omdat hun inhoud zo belangrijk is en nauw samenhangt met een dertigtal toekomstige, deels zelfs nog onbekende wetsontwerpen, maar ook en zelfs in het bijzonder omdat straks een nieuw kabinet en nieuwe Kamers der Staten-Generaal ze opnieuw zullen moeten behandelen en dan daarin geen tittel of jota mogen veranderen. De beide Kamers zullen ze zelfs ongewijzigd met ten minste twee derden der uitgebrachte stemmen moeten aanvaarden.

Wij gaan door afhandeling nu onze opvolgers dus wel aan strakke banden leggen, terwijl de noodzaak daartoe ontbreekt.

□

De heer **IJmkers** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Deze Kamer heeft slechts dan het recht om de grondwetswijziging van de agenda van 5 en 6 april af te voeren, indien de voorbereiding niet met de nodige zorg zou zijn geschied. Die grond is onzes inziens niet aanwezig.

Het gescheiden behandelen van de diverse hoofdstukken van de Grondwet – dat sommigen in deze Kamer een bezwaar vinden – behoeft niet per se een negatief effect te hebben. Naar mijn mening is juist daardoor de behandeling in de Tweede Kamer bijzonder grondig geweest. De opname van een aantal nieuwe sociale grondrechten in de Grondwet is een belangrijke verbetering. Met name die van de non-discriminatie acht mijn fractie van groot belang.

Afzien van de behandeling van de Grondwet in deze parlementaire periode en het afwerken van de totale grondwetswijziging in één geheel, zou kunnen betekenen dat invoering van de nieuwe sociale grondrechten vier jaar zou worden vertraagd. Mijn fractie vindt dit op zich al een voldoende zwaarwegend argument om behandeling op 5 en 6 april met nadruk te willen bepleiten.

De tijd van voorbereiding is niet te ruim. Toch menen wij dat in de twee maanden die ons nog resten, een serieuze behandeling door deze Kamer mogelijk moet zijn. Er zijn vandaag al zoveel argumenten naar voren ge-

bracht, dat wel blijkt dat de Kamer zeer goed op de hoogte is van datgene waarom het gaat. Mijn fractie zal daarom meewerken de gevraagde herziening van de Grondwet op 5 en 6 april te behandelen.

De Voorzitter: Artikel 104 van de Grondwet zegt dat de Ministers zitting hebben in de beide Kamers en daarin alleen een raadgevende stem bezitten. Ik neem aan dat de heer Minister zijn licht op deze zaak ook graag zou willen laten schijnen en van die raadgevende stem gebruik zou willen maken.

Minister De Gaay Fortman: Jazeker, mijnheer de Voorzitter! Ik zou het alleen erg op prijs stellen als u mij tien minuten gunt om nog wat aan 'réflectie' te doen, aangezien de positie van de Regering bij een ordedebat delicaat is.

De Voorzitter: Ik voldoe gaarne aan het verzoek van de Minister.

De beraadslaging wordt geschorst.

Aan de orde is de behandeling van de ontwerpen van (rijks)wet:

Naturalisatie van Aventurin, Elaese Cristobelle en 22 anderen (14 273, R 1056);

Naturalisatie van Annichiarico, Victor Alfredo en 27 anderen (14 278, R 1057);

Naturalisatie van Allie, Andrea Edmée en 19 anderen (14 285, R 1058);

Wijziging van de begroting van inkomsten en uitgaven van het Rijkswegenfonds voor het dienstjaar 1975 (Uitgaven verband houdende met activiteiten in het kader van de Interimnota inzake de bestrijding van de werkloosheid (Zitting 1974–1975, 13 110, nr. 1) en het zogenaamde 3,5 mld. programma (Zitting 1974–1975, 13 100, nr. 27)) (14 297);

Wijziging van hoofdstuk XII (Departement van Verkeer en Waterstaat) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1975 (Uitgaven verband houdende met activiteiten in het kader van de Interim-nota inzake de bestrijding van de werkloosheid (Zitting 1974–1975, 13 110, nr. 1) en het zogenaamde 3,5 mld. programma (Zitting 1974–1975, 13 100, nr. 27)) (14 298).

Deze ontwerpen van (rijks)wet worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt van 12.00 uur tot 12.10 uur geschorst.

Grondwet
Naturalisaties
Rijkswegenfonds
Verkeer en Waterstaat

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het **Voorstel van de heer De Geer van Oudegein c.s. (gedrukt stuk Eerste Kamer, zitting 1976–1977, nr. 55)**, conform het bepaalde in artikel 14 van het Reglement van Orde der Kamer, om de openbare behandeling van de volgende ontwerpen van (rijks)wet op een door de Kamer nader te bepalen later tijdstip te doen plaatsvinden dan 5/6 april 1977:

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van bepalingen inzake grondrechten (13 872);

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet, strekkende tot opnemng van bepalingen inzake sociale grondrechten (13 873);

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet, strekkende tot het doen vervallen van de artikelen 1 en 2 (13 957, R 1039).

De beraadslaging wordt hervat.

□

Minister De Gaay Fortman: Mijnheer de Voorzitter! Graag maak ik gebruik van mijn recht de Kamer raad te geven omtrent de orde van behandeling van bij de Kamer aanhangig zijnde voorstellen tot wijziging van de Grondwet. Ondanks het feit dat er sprake is van een recht, begrijp ik dat de aard van dit debat mij beperkingen oplegt. Er zijn een groot aantal zaken betreffende de orde der Kamers, waarvan de Regering wel het resultaat verneemt en in acht behoort te nemen, maar waarin zij zich niet behoort te mengen.

De heer Meuleman heeft aan het begin van zijn rede gezegd dat hij zich niet aan de indruk kon onttrekken dat de eigenlijke motieven om op behandeling van deze ontwerpen aan te dringen, versluierd zijn. Bij wie dat dan ook het geval, moge zijn, dat is in ieder geval niet het geval bij de Regering. De Regering heeft geen ander motief dan dat zij dit afgerond pakket voorstellen tot herziening van de Grondwet in deze parlementaire periode graag zou zien afgehandeld in het belang van het tot stand brengen van een algemene herziening van de Grondwet. Om deze algemene herziening is in de programgrondslag van het kabinet gevraagd, zowel in het werkstuk Keerpunt als in het werkstuk Schets van beleid. In beide volwaardige programgrondslagen van dit kabinet wordt als de wil van de partijen die de stukken hebben opgesteld te kennen gegeven dat een alge-

De Gaay Fortman

mene herziening van de Grondwet tot stand moet komen.

Verschillende afgevaardigden hebben gezegd dat dit slechts een ordedebat is en niet meer dan een ordedebat. In de technische zin van het woord is dit waar, maar de beslissing die aan het eind van het debat zal worden genomen is een politieke beslissing van de eerste orde. Veel ordedebatten hebben namelijk een politieke strekking. Indien in de Tweede Kamer een ordedebat zou ontstaan over de vraag of de Kamer op 25 maart in openbare behandeling zal nemen het wetsontwerp op de Vermogensaanwasdeling, dan heeft dat ordedebat duidelijk een politieke strekking. Zo is het ook hier, omdat de Regering de hoogste prijs stelt op behandeling van deze wetsontwerpen.

Ik kan naar mijn mening het beste ingaan op enkele onderdelen van de rede van de heer De Geer omdat in die rede praktisch alle aspecten die aan de orde zijn ook aan de orde komen. Op een aantal opmerkingen ga ik dus niet in. Dat moet men niet opvatten als een gebrek aan eerbied mijnerzijds voor hetgeen te berde is gebracht, maar meer als een bewijs van mijn opvatting dat die opmerkingen meer de leden der Kamer onderling raken dan de Regering.

De heer De Geer heeft de Nieuwe Rotterdamsche Courant citerende gezezen op een overhaaste behandeling die aan de overzijde zou hebben plaatsgevonden. Dat moet ik tegenspreken. Ik kan het ook tegenspreken, want ik was er toevallig bij. Ik acht het gelukkig dat ik in dat opzicht ook de mening van de regeringscommissaris vertolk, aan welke mening de heer Teijssen terecht groot belang heeft toegekend. De behandeling van het onderwijsartikel is aan de overzijde zeer zorgvuldig geweest. De geachte afgevaardigde de heer Louwes heeft gezegd, dat het door overhaast werken is verworpen. Neen, mijnheer de Voorzitter. Als er één wetsontwerp niet overhaast is behandeld, dan is dat wel het ontwerp over het onderwijsartikel geweest. Ik mag vooral wijzen op het laatste overleg, dat de Regering met de bijzondere commissie aan de overzijde heeft gevoerd. Wat is er gebeurd? Er is bij een stemming – dit gebeurt wel meer bij ingewikkelde stemmings – een zekere verwarring geweest, doordat één lid van de Kamer zich niet had gerealiseerd, dat bepaalde artikelen al waren aangenomen, artikelen waar hij in wezen tegen was. Hij was echter niet op de hoogte van de proce-

dure, dat men de artikelen eerst aanneemt en vervolgens het gehele wetsontwerp verwerpt. Ik houd tegen dat de behandeling aan de overzijde niet zorgvuldig zou zijn geweest. Zij is wel verbrokkeld in de tijd geweest, maar dit heeft aan de degelijkheid geen afbreuk gedaan.

Terecht is gezegd, dat het hoofdargument is, dat deze Kamer over onvoldoende tijd zou beschikken. De ontwerpen hebben een lange voorgeschiedenis. Het is begonnen met de Proeve, gepubliceerd in 1966, daarna is de staatscommissie-Cals-Donner opgetreden. Er is in die tijd een overvloed van adviezen en literatuur geweest. Zo moet dunkt mij worden verklaard, dat over deze ontwerpen – op 2 april 1976 werden zij bij de Tweede Kamer ingediend – de literatuur betrekkelijk bescheiden is gebleven en in elk geval overzienbaar is. Het komt mij voor, dat reeds gedurende tien maanden de inhoud van de wetsontwerpen in grote lijnen, zo niet voor het overgrote deel vaststond. Zij zijn in de Tweede Kamer enigszins, maar niet wezenlijk gewijzigd.

Voor ons ligt een zelfstandig onderdeel van de algemene herziening van de Grondwet. Het is een onderdeel dat zich afzonderlijk laat behandelen. Dat ligt geheel anders bij bijvoorbeeld de ontwerpen over de Staten-Generaal, de Koning en de Koning en de Ministers. Daarvan kan men met recht stellen, dat zij gezamenlijk moeten worden behandeld, omdat zij door hun onderlinge verband niet los van elkaar kunnen worden behandeld. Het gaat nu dus niet om een brokje, maar om een uiterst belangrijk zelfstandig hoofdstuk van de Grondwet, namelijk dat over de grondrechten. In deze twee wetsontwerpen is al datgene wat wij in de loop der jaren aan nieuw inzicht ten aanzien van de klassieke en de sociale grondrechten hebben verworven, verwerkt. De Regering stelt juist zoveel prijs op de afdoening van deze ontwerpen, omdat zij modernisering en versterking van de klassieke grondrechten en introductie van de sociale grondrechten inhouden. Zouden deze ontwerpen niet voor de verkiezingen worden afgedaan, dan blijven zij jarenlang in portefeuille liggen, omdat de afkondiging van ontwerpen waarbij een wijziging van de Grondwet in overweging wordt genomen, een onmiddellijke ontbinding van de Kamers ten gevolge moet hebben. In overeenstemming met beide Kamers is besloten, dat aangenomen ontwerpen niet terstond zullen worden afgekondigd, maar enige tijd in portefeuille zullen blijven, totdat

het pakket, zoals men het pleegt te noemen, zodanig is, dat een ontbinding gerechtvaardigd is. De Regering vreest, dat wanneer de ontwerpen in deze periode niet door deze Kamer worden afgehandeld, de herziening zich niet tot drie periodes beperkt, maar wij hiervoor vier periodes zullen nodig hebben. Dit lijkt de Regering zeer bezwaarlijk, juist waar het de Grondwet betreft.

Men moet vrezen dat, als nu niet een beslissende stap wordt gezet op de weg naar algehele grondwetsherziening, dan wel eens de gehele herziening in gevaar zou kunnen komen.

De geachte afgevaardigde de heer De Geer heeft erop gewezen, dat, toen de bepalingen omtrent de ontbinding der Kamers na het aannemen van de overwegingsvoorstellen met betrekking tot de Grondwet zijn opgenomen, men dat heeft gedaan omdat de Grondwet een zodanig belangrijk staatsstuk is dat de kiezers zich over wijzigingen van dat staatsstuk bijzonderlijk moeten kunnen beraden. De bepaling is tot stand gekomen in een periode toen de Grondwet – zeker een grondwet die de fundamenteën bevat van een democratische staat – nog niet in de gedachten een algemeen goed was geworden. In die periode had het zin een dergelijke bepaling te maken. Het is natuurlijk niet toevallig dat de elkaar opvolgende kabinetten er steeds meer naar hebben gestreefd de periodieke ontbinding te laten samenvallen met de ontbinding ter wille van een grondwetsherziening. Het is duidelijk dat, waar het een ontbinding betreft, de kiezers de gelegenheid krijgen die de Grondwet eist, namelijk de gelegenheid om zich over de wijziging van de Grondwet uit te spreken.

Overigens mag ik erop wijzen dat dit praktijk is geweest sinds 1929. In 1929 is voor de laatste maal de Kieswet in dier voege toegepast, dat een afgetreden Tweede Kamer vervangen werd door een Kamer die pas op de derde dinsdag van september daaropvolgende werd beëdigd.

De geachte afgevaardigde de heer Teijssen heeft mij de zeer pertinente vraag gesteld of ik in wezen niet uit ben op de ontbinding van de Eerste Kamer. Daar is de Regering niet op uit. Wij zijn er altijd van uitgegaan, dat in elk geval een deel van de herziening van de Grondwet in deze periode zou worden behandeld. Wij hebben dat ook trachten te bevorderen, omdat wij dat zakelijk gezien belangrijk vinden. Dan is een sequeel dat deze Kamer ontbonden wordt. De geachte afgevaardigde weet dat ook, omdat hij mij

De Gaay Fortman

het genoeg heeft aangedaan om mij kort geleden daarover ook nog persoonlijk toe te spreken. De geachte afgevaardigde weet dat de Regering niet op de ontbinding dezer Kamer uit is, maar dat de Regering uit is op het tot stand brengen van een gedeelte van de grondwetsherziening.

De heer **Teijssen** (KVP): De bewindsman sprak over de Eerste Kamer. Hij zal bedoeld hebben te spreken over beide Kamers, neem ik aan. Beide Kamers worden immers ontbonden. Mijn vraag was: is de kamerontbinding nu oogmerk of sequeel?

Minister **De Gaay Fortman**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb al gezegd, dat het het sequeel is. Ik heb dat woord ook letterlijk gebruikt. Het spreekt vanzelf dat ik niet over de Tweede Kamer heb gesproken. De Tweede Kamer wordt krachtens de bestaande Grondwet in ieder geval ontbonden, omdat er een periodieke verkiezing is. Ik meende ook, dat de geachte afgevaardigde bedoelde, toen hij intervenieerde: is het u te doen om ontbinding van deze Kamer? Het kan mij niet te doen zijn om ontbinding van de Tweede Kamer, want die moet ontbonden worden.

De **Voorzitter**: Ik vrees dat er sprake is van een misverstand. Ik dacht dat het punt, dat naar voren is gebracht, betrekking had op de vraag of de nieuwe Tweede Kamer – zeg maar – begin juni aantreedt dan wel op de derde dinsdag van september.

Minister **De Gaay Fortman**: Mijnheer de Voorzitter! Er zijn een paar mogelijkheden. De mogelijkheid, die ik de waarschijnlijkste acht, is dat de Kamer deze wetsontwerpen behandelt. Dan worden beide Kamers ontbonden en worden beide Kamers bijeengeroepen vrij kort na de verkiezing van beide Kamers.

Een andere mogelijkheid is dat deze Kamer besluit de grondwetsvoorstellen wel te behandelen en dat zij deze verwerpt. Een weer andere mogelijkheid is dat de Kamer besluit, die voorstellen niet te behandelen. Dat heeft hetzelfde effect. In dat geval vindt alleen de periodieke ontbinding van de Tweede Kamer plaats, omdat de Grondwet dat nu eenmaal voorschrijft. Wat er dan verder gebeurt, weet althans ik niet. Ik ben bang dat velen daarvan niets weten.

De **Voorzitter**: In het geval dat de grondwetswijzigingsvoorstellen hier niet worden behandeld, respectievelijk niet worden aanvaard, treedt de nieu-

we Tweede Kamer toch pas op de derde dinsdag van september aan?

Minister **De Gaay Fortman**: Dat ontken ik toch niet, tenzij – niemand weet wat er zal gebeuren – er zich ontwikkelingen voordoen die een vervroegde ontbinding van de Tweede Kamer alsnog wenselijk maken. Dit moet men niet als een profetie zien, maar als een toevoeging die voortvloeit uit de wetenschappelijke wijze, waarop ik dit soort vraagstukken pleeg te benaderen.

Uit de programgrondslag van het kabinet volgt dat het de verwezenlijking van althans een deel van de grondwetsherziening van wezenlijk belang acht en de Kamer vraagt daaraan mee te werken. Zeker ten aanzien van de wetsontwerpen die de Eerste Kamer hebben bereikt, heeft de Kamer naar het oordeel der Regering redelijkerwijze voldoende tijd om haar taak van heroverweging te verrichten. De vernieuwing van de grondrechten alleen is reeds van zodanig belang, dat het ten volle verantwoord is deze voorwerp van een grondwetsherziening te doen zijn. Het is een onderwerp dat nationaal en internationaal tegenwoordig in versterkte mate de belangstelling trekt. Het zou te betreuren zijn als juist een vernieuwing op dit punt onnodig vier jaar zou worden uitgesteld.

Een algehele grondwetsherziening legt een groot beslag op de tijd, die de Kamers voor wetgevende arbeid beschikbaar hebben. Uit dat oogpunt is het van groot belang dat in deze periode zoveel mogelijk wordt afgewerkt. Aan het overblijvende deel zal men in een volgende periode nog de handen vol hebben. Verschuiving van de gehele herziening naar de volgende periode roept het gevaar op, dat men in die periode ook niet klaar komt, zo niet de gehele herziening in gevaar komt. In verband met de voorbereiding van de uitvoeringswetgeving, de organieke wetten, is een spoedige vaststelling van de nieuwe grondwets teksten waar dat mogelijk is van belang. Blijft die vaststelling uit, dan zal ook de door de grondwetsherziening noodzakelijke herziening van de organieke wetgeving vier jaar later pas tot stand kunnen komen.

De Regering is uiteraard bereid herzijds al het mogelijke te doen om de arbeid van de Kamer te verlichten. Zij is bereid alles wat zij aan mankracht en materiaal heeft ter beschikking van de Kamer te stellen en zij zal zich uiteraard beijveren om het voorlopig verslag zodra het is vastgesteld – een ieder zal weten dat daarvoor bepaalde technieken en methodes bestaan – te beantwoorden.

De heer **De Geer van Oudegein** (CHU): Mijnheer de Voorzitter! Het is mijn voornemen mij bij het wederwoord zoveel mogelijk te beperken, omdat ik uw zorg begrijp over de behandeling van de agenda voor vandaag.

Degenen die aandacht aan mijn voorstel hebben willen schenken ben ik dankbaar. Zij zullen het mij in het licht van mijn poging mij te beperken niet euvel duiden, als ik niet op alles wat zij naar voren hebben gebracht met zoveel woorden nog inga. Ik wil proberen er samenvattend over te spreken.

Ik wil danken voor de steun die ik volledig mocht ontvangen van de heren Meuleman en Maris en voor de partiële steun, verkregen van de heren Teijssen, Albada en Louwes. Daarbij is mij één zaak opgevallen, die speciaal door de heer Teijssen en Louwes naar voren is gebracht. De leden van hun fracties die aanvankelijk geen bezwaar hebben tegen behandeling op 5 en 6 april aanstaande, hebben daaraan heel duidelijk een voorwaarde verbonden. Het is dus eigenlijk een facultatief instemmen met een plaatsen op de agenda van 5 en 6 april. Ik heb zowel de heer Teijssen als de heer Louwes erop horen wijzen dat de leden die zich daartegen op dit moment niet willen verzetten en mijn voorstel dus niet zullen steunen, daaraan toevoegen dat zal moeten blijken dat de vereiste grondigheid van de behandeling daardoor niet zal worden aangetast. Wat dit punt betreft blijven wij derhalve nog enige onzekerheid verkeren.

In mijn toelichting heb ik opgemerkt dat het gaat om een subjectieve beoordeling. Bij die subjectieve beoordeling is gebleken dat in deze Kamer drie groepen aanwezig zijn. Een eerste groep, waartoe ik mij reken, is er nu al zeker van dat, om met de heer Teijssen te spreken, een openbare behandeling op 5 en 6 april aanstaande ons zal forceren tot een 'ijltempo'; een tweede groep wil het wel proberen, zonder er zeker van te zijn dat het zal gelukken; een derde groep zegt dat het kan en dat het dus zo zal gebeuren. Tot die laatste groep behoren de fracties, waarvan als sprekers naar voren zijn gekomen de heren Vermeer, Schwarz, Van Waterschoot en IJmker. Met de heer Vermeer zeg ik dat het op onze weg ligt om een wetsontwerp dat ons van de zijde van de Tweede Kamer heeft bereikt, zo spoedig mogelijk te behandelen. De meningen lopen echter uiteen als het gaat om de vraag, welke spoed mogelijk is zonder de zorgvuldigheid die wordt vereist gevelaan te doen.

De Geer van Oudegein

Enkele opmerkingen van de heer Schwarz vragen om een kanttekening mijnerzijds. Ik heb van de heer Schwarz gehoord dat hij heeft vastgesteld – misschien heeft hij daarin wel gelijk –, dat een herziening van de Grondwet weinig belangstelling van de kiezers trekt. Juist daarom ben ik van mening, dat, waar een herziening van de Grondwet de belangstelling van de kiezers wél verdient en zou moeten hebben, onzerzijds – van de zijde van regering en parlement – alles in het werk moet worden gesteld om die belangstelling te doen toenemen en de situatie daarvoor zo gunstig mogelijk te maken.

Ik heb het vermoeden dat de heer Kaulingfreks wat is geschrokken toen hij uit de mond van de heer Schwarz hoorde dat hij de stelling inneemt, dat wij, ook wanneer het gaat om de inrichting van onze agenda, de regering niets mogen weigeren. Ik kan mij niet voorstellen dat de heer Kaulingfreks die stelling voor zijn rekening zal nemen. Hij zal wel evenals ik van mening zijn dat de Kamer bij het inrichten van haar werkzaamheden en haar agenda volkomen zelfstandig en onafhankelijk is en niet behoeft te lopen aan de leiband van de regering.

De heer **Schwarz** (D'66): Ik wil erop attenderen dat ik de heer Kaulingfreks tot mijn spijt onvolledig heb geciteerd. Hij heeft niet gezegd dat de Kamer het recht niet heeft, maar dat de Kamer 'in principe' het recht niet heeft.

De heer **De Geer van Oudegein** (CHU): Dat is een afzwakking. Ik kan met de heer Kaulingfreks meegaan, als hij bedoeld heeft dat de Kamer met de wensen van de Regering bij het vaststellen van haar agenda ernstig rekening moet houden. Er zijn echter ook andere overwegingen dan deze die tot besluitvorming zullen moeten leiden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof dat het zeer ten onrechte is dat de heer Schwarz het gesprek tussen de commissie uit deze Kamer en de commissie uit de Tweede Kamer hier in het geding brengt. Allereerst vind ik dat als zodanig al niet juist. Het is echter ook feitelijk onjuist, want de heer Schwarz heeft doen voorkomen, alsof daar beslissingen zijn genomen en afspraken zijn gemaakt. Ik heb deze bespreking zelf meegemaakt; het was een oriënterende bespreking, omdat de commissie uit deze Kamer er behoefte aan had, te vernemen hoe men daar denkt ten aanzien van het tempo dat de Tweede Kamer betracht. Wij hebben in dat gesprek elkaars mening leren ken-

nen, maar van het maken van enige afspraak of het nemen van enig besluit was geen sprake.

De heer Schwarz heeft naar voren gebracht dat er nog een tweede lezing volgt. Aanvankelijk had ik het voornemen, daarover ook al iets in mijn toelichting te zetten. Ik heb dat weer geschrapt, doch wil dat nu alsnog naar voren brengen. De heer Schwarz heeft natuurlijk gelijk als hij zegt dat de leden die zich bij de behandeling op 5 en 6 april opgejaagd en overhaast zouden voelen en die van mening zijn, dat er dan onvoldoende tijd voor een serieuze voorbereiding is, nog die ruimte van een tweede lezing krijgen. Naar mijn smaak heeft dat juist een bedenkelijke kant. Bij de tweede lezing is er een meerderheid van tweederde nodig wil het wetsontwerp worden aangevaard, de Staatscourant bereiken en tot wet verheven worden. Ook een functie die de behandeling in eerste lezing met zich meebrengt is dat dan al een zekere mogelijkheid ontstaat voor een peiling, in hoeverre verwacht kan worden, dat bij de tweede lezing de tweederde meerderheid zal worden verkregen. Wanneer hier echter een behandeling plaatsvindt, waarbij een niet onaanzienlijk aantal leden eigenlijk nog niet zeker weet hoe zij erover denken, heeft een dergelijke peiling bijzonder weinig inhoud. Dat lijkt mij ook voor het kabinet niet zo erg aantrekkelijk.

De heer Schwarz heeft ter bestrijding van mijn beroep op leden van de Kamer om mijn voorstel te steunen, ook al zijn zij het er inhoudelijk niet mee eens, gewezen op het feit dat dit wel eens anders gegaan is. Hij noemde daarbij het voorbeeld van de voorbereiding van het abortusdebat, waarbij een bepaalde groep door een meerderheidsbesluit tot haast is gebracht. Dat moge zo zijn; mij is dat niet bekend. Hij heeft daaraan toegevoegd dat dit gebleken zou zijn in een vergadering van de kamercommissie. Aangezien daarvan geen notulen zijn, kan ik dat niet beoordelen. Juist naar aanleiding van die opmerking wil ik erop wijzen hoe nuttig en helemaal niet beschamend het is, dat wij hier vandaag deze discussie hebben. Juist uit de mond van een vertegenwoordiger van D'66 begrijp ik niet dat het beschamend is dat, wanneer er verschil van mening is, dit in het openbaar wordt uitgesproken. Daaraan heb ik nu juist zoveel waarde gehecht. Een van de achtergronden van mijn voorstel is nu juist dat deze zaken in het openbaar behandeld dienen te worden en niet alleen in vergaderingen van commissies en van het seniorenconvent.

Wij wisten verleden week wel ongeveer, hoe de kaarten lagen. Ik hecht er nog steeds aan, dat in het openbaar blijkt dat een groep van leden – straks zal blijken hoe groot die groep is – van deze Kamer tegen haar zin wordt gedwongen tot een overhaaste behandeling van een zo belangrijke zaak als een grondwetsherziening is. Het zou beschamend zijn, wanneer ik om andere redenen daarvan had afgezien.

Het is mij opgevallen, dat ik in de betogen van die leden van de Kamer, die zich tegen mijn voorstel hebben uitgesproken, eigenlijk weer in zeer overwegende mate heb gehoord: Ach, het kan wel, er zijn niet zoveel bezwaren tegen. Positieve argumenten, waarom het zo nuttig en zo nodig is om tegen de wensen van een deel van de Kamer in te gaan, heb ik echter nauwelijks aangetroffen, met één uitzondering: de Minister, die het laatst aan het woord is geweest, heeft daarbij wel stilgestaan. Ik ben hem daarvoor dankbaar, hoewel ik eraan moet toevoegen dat ik niet heel veel nieuwe argumenten uit zijn mond heb gehoord. Het is mij volkomen duidelijk, dat het kabinet op grond van vooral de samenvatting van de Minister grote waarde hecht aan een snelle behandeling, zodat nog in deze parlementaire periode deze wetsontwerpen kracht van wet kunnen krijgen. Mij heeft dat – het zal u niet verbazen, mijnheer de Voorzitter – niet ervan overtuigd dat het door mij ingenomen standpunt onjuist is.

Ik wil ten slotte nog naar aanleiding van wat de Minister naar voren heeft gebracht twee detailopmerkingen maken. Hij heeft gewezen op het feit dat – de heer Vermeer had trouwens ook al in die geest gesproken – wel degelijk een discussie zoals hier op dit moment wordt gevoerd een politieke betekenis heeft. Ik meen – ik heb op het tegendeel gewezen – dat er hier een zeker misverstand in het spel is. Het is mijn bedoeling geweest erop te wijzen dat de argumenten die ik voor mijn standpunt heb aangevoerd, geen enkele politieke betekenis hebben en dat ik mijn standpunt alleen baseer op zuiver zakelijke, men zou haast kunnen zeggen technische motieven die met politiek en met politieke verhoudingen als zodanig geen verband houden.

De Minister heeft uit mijn citeren van NRC/Handelsblad opgemaakt, dat ik afkeuring zou hebben uitgesproken over de wijze van behandeling in de Tweede Kamer. Dat is beslist niet mijn bedoeling geweest; wanneer de Minister het in mijn stuk nog eens naleest, zal hij zien dat ik dat citaat, inderdaad met enige aarzeling, toch wel in

De Geer van Oudegein

mijn toelichting heb vervlochten in die zin dat ik niet graag wil dat een dergelijke, nogal vernietigende beoordeling ook deze Kamer ten deel zal vallen. In hoeverre die beoordeling juist of onjuist was, heb ik in het midden gelaten. Ik heb daar ook geen mening over, omdat ik die behandeling niet, zoals de Minister, persoonlijk heb kunnen bijwonen.

Mijn conclusie is dat ik door alle aandacht die aan dit onderwerp nu besteed is, niet overtuigd ben van de onjuistheid van het standpunt dat ik de vorige week heb ingenomen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het voorstel van de heer De Geer van Oudegein c.s. wordt met 47 tegen 20 stemmen verworpen.

Tegen hebben gestemd de leden Hendriks, Van Waterschoot, H. C. G. L. Polak, Zoon, Hartog, De Jong, Kolthoff, Eisma, Versloot, Zoutendijk, C. H. F. Polak, Agterberg, Van Krimpen, Albeda, De Rijk, Kloos, IJmker, Kremer, Hoefnagels, Letschert, Rang, Vergeer, Feij, Schwarz, Steenkamp, Kweksilber, Reijnen, Schlingemann, Vermeer, Maaskant, Koopman, Van den Heuvel-de Blank, Kaulingfreks, Elfferich, Gooden, De Niet, Terwindt, Mater, Brongersma, Mertens, De Boer-d'Ancona, Tjeerdsma, Franssen, Steigen-ga-Kouwe, Nederhorst, Tummers en Mol.

Vóór hebben gestemd de leden Van Hulst, Louwes, Heij, Christiaanse, Diepenhorst, Piket, Van der Maden, Meuleman, Rijnders, Teijssen, De Vreeze, Ten Kate-Veen, De Vries, Van der Werff, Voûte, Van Hemert tot Dingshof, Van Kuik, De Geer van Oudegein, Maris en de Voorzitter.

Aan de orde is de behandeling van de wetsontwerpen:

Vaststelling van hoofdstuk VI (Justitie) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1977, voor zover betreft Politie (14 100);

Vaststelling van hoofdstuk VII (Binnenlandse Zaken) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1977, voor zover betreft Politie (14 100).

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer C. H. F. Polak (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De Minister van Binnenlandse Zaken voelt zich kennelijk opgelucht door de uitslag van de stemming die zojuist heeft plaatsgevonden. Zijn

ambtgenoot van Justitie zal die gevoelens wel delen. Voor hem is nu de kans vergroot, dat hij reeds over 3½ maand de leiding van de grootste fractie aan de overkant op zich kan nemen en dat hij de huidige Minister-President daar als mede-fractie leider zal aantreffen. Een roerend weerzien!

Mijnheer de Voorzitter! Als men terugkijkt op het beleid ten aanzien van de politie van deze Ministers, kan men andermaal vaststellen dat zij het vaak eens waren, althans de indruk wekten dat zij in goede verstandhouding de belangen van de politie behartigden. Dit strekt hun tot eer en zij gaven daarmee een goed voorbeeld aan hun medewerkers en aan de politiekorpsen. Zij hebben ook hun best gedaan de tekorten bij de politie te verminderen. Zo hebben zij met kracht en niet zonder resultaat een uitbreiding van de opleidingsmogelijkheden nagestreefd.

Toch kan de jaarlijkse jammerklaft over de tekorten helaas nog niet achterwege blijven. Integendeel, de situatie is nog steeds uiterst zorgelijk. Wat zijn de verwachtingen van de Ministers over de komende jaren? Zullen de aantallen functionarissen die elk jaar van de opleidingsscholen komen, belangrijk groter zijn dan de aantallen die de dienst zullen verlaten wegens pensioen of andere redenen? Achten zij nog meer opleidingsmogelijkheden nodig en zien zij daartoe ook mogelijkheden? Overwegen de bewindslieden de tekorten die er op zoveel plaatsen zijn wat eerlijker en doelmatiger te verdelen? Het valt telkenjare weer op dat de kleine gemeentekorpsen nagenoeg volledig op organieke sterkte zijn en dat ook blijven. De grote tekorten blijven bij de grootste gemeenten en bij de rijkspolitie, terwijl waarschijnlijk de onveiligheid en de behoefte aan politie voor verkeersdoeleinden en andere doeleinden het grootst zijn in de vier grote steden en daarna waarschijnlijk in de dorpen en op het platteland. De animo bij de politie voor de kleinere gemeentelijke korpsen is, alleszins begrijpelijk, het grootst, maar het lijkt mij een taak van de rijksoverheid om ervoor te zorgen dat de beschikbare politiekrachten doelmatig worden verdeeld en worden ingezet waar zij het meest nodig zijn.

Nu wordt de omvang van het tekort aan politiemensen niet alleen bepaald door het aantal werkelijk in dienst zijnde functionarissen, maar vooral door het gewenste aantal, de zogenaamde organieke sterkte. Door de vaststelling daarvan kan men het tekort naar believen vergroten en verkleinen. Als ik het goed begrijp, is de vaststelling van de

organieke sterkte van de gemeentekorpsen tot dusverre min of meer uit de losse hand gedaan en poogt men nu, in het bijzonder voor de gemeentelijke korpsen, tot meer rationele grondslagen en normen te komen. Kunnen de Ministers hierover iets mededelen? Is het waar dat de vier grote steden ieder om 1000 man versterking van de politie hebben gevraagd? Welke waren hiervoor de aangevoerde gronden en welke waren de argumenten waarop deze aanvragen zijn afgewezen?

In onze grootste stad, in Amsterdam, is de situatie wel erg beangstigend aan het worden. Dat blijkt toch wel uit het feit dat zelfs de doorgaans optimistische en rustige burgemeester zich onlangs in de gemeenteraad in sombere woorden daarover heeft uitgelaten. De onveiligheid op straat, vooral in de binnenstad, de afpersing waaraan winkeliers en rustige burgers op straat telkens weer bloot staan, de vele mishandelingen, de eindeloze reeks van zelden opgeloste inbraken, de vernielingen van auto's en parkeermeters en nog veel andere feiten vormen een droefstemmende reeks. Daarbij komt dan nog het ergste, het meest trieste en tragische feit: de toename van de aan zware drugs verslaafden, de constante stijging van de heroïnegebruikers, tot welke één op de 100 Amsterdammers schijnt te behoren. Een groot aantal van deze stakkers moet wel tot misdrijf vervallen om aan het gif te komen. Ook de Regering mag er niet in berusten dat men zich in Amsterdam niet meer veilig op straat kan begeven, dat winkeliers zich doorlopend bedreigd en in gevaar voelen.

Rapporten van het wetenschappelijk documentatiecentrum van Justitie mogen wel betogen dat de meeste mensen zich gans niet bedreigd voelen, de werkelijkheid is anders. Ook in vele dorpen, maar vooral in de grote stad is het gevoel van onveiligheid bij velen aanhoudend aanwezig.

Praktisch het enige middel om kwaad te voorkomen is meer politie, zichtbaar op straat, een frequenter, en in intensiever surveillance. De politie moet op straat aanwezig zijn en daar haar werk doen. Het werk op de bureaus moet zoveel mogelijk door niet-actieve politiemensen, door gewone burgers worden gedaan.

Zien de Minister mogelijkheden de politie in Amsterdam extra te versterken, zowel wat echte politieambtenaren betreft als mensen die bureautaken kunnen overnemen? Er mag toch niet berust worden in de huidige situatie, die steeds schijn te verergeren.

Des te meer is het bewonderenswaardig wat de politie ondanks de vele tekorten en de nog steeds toenemende verzwarende van haar taak steeds weer presteert. De korpsen en hun leiders verdienen ons respect en dank.

Lofwaardig is ook, dat de houding ook van de jongere politieambtenaren in de regel zo correct en tactvol is. Des te meer valt op en krijgt natuurlijk aandacht als een politieambtenaar over de schreef gaat. Het is onvermijdelijk, dat dit wel eens voorkomt, zowel door de grote spanningen en gevaren rond het politiewerk – nog zaterdag jl. zijn twee Amsterdamse politieambtenaren in het gezicht geschoten – als omdat overal waar wordt gewerkt wel eens fouten worden gemaakt. Ook komen zelfs bij de politie wel eens minder sterke figuren voor, die bezwijken voor de verleidingen, waaraan juist de politie bijna doorlopend blootstaat.

Dit alles wordt echter pas bedenkelijk als collega's en zelfs de leiding een ambtenaar die zich heeft misdragen in bescherming trachten te nemen, trachten zijn fout te verheimelijken, onbewijsbaar te maken of goed te praten. Elk politiekorps zou er juist een eer in moeten stellen zich te zuiveren van onbetrouwbare of onzuiver gebleken functionarissen. Zeker zou elk korps eerlijk moeten uitkomen voor fouten, die naar ieder weldenkend mens grijpt, van tijd tot tijd onvermijdelijk worden gemaakt. Als fouten en mislagen ruiterlijk worden erkend en leiding en personeel door woord en daad tonen daaruit lering te willen trekken en zo nodig ook maatregelen treffen om herhaling te voorkomen, dan zullen door een dergelijke openheid en optreden het vertrouwen in en het respect voor de politie, ook als zij fouten maakt, worden verhoogd. Helaas krijgt men de indruk, dat meer dan eens wordt getracht uit een krampachtig gevoel van korpsgeest en misplaatste solidariteit blunders of onjuist of ongepast optreden te verdoezelen. Het is verdrietig, dat juist ten aanzien van het te zwaar belaste Amsterdamse korps zulke vermoedens van wegpoetsen en goedpraten rijzen. Te vaak en te specifiek worden daarover klachten geuit en is de weerlegging daarvan of het resultaat van ingesteld onderzoek te vaag en te weinig overtuigend. Is in dit korps de inteelt wellicht te groot? Zouden ook in de hogere rangen niet eens mensen van buiten het korps moeten worden aangetrokken? Of worden die daar geweerd?

In dit verband rijst telkens weer de vraag, of de behandeling van klachten over het optreden van de politie wel bevredigend is. Het is mij bekend, dat bij verschillende korpsen het aantal spontane dank- en tevredenheidsbetuigingen jaar in jaar uit heel wat groter is dan het aantal klachten. Heel wat klachten worden tot ieders tevredenheid opgelost, doordat hieraan voldoende aandacht wordt gegeven en indien zelfs geringe klachten in goed persoonlijk contact met de klagers zorgvuldig worden behandeld. Het zou goed zijn als de Ministers nog eens gezette aandacht geven aan de wijze waarop de korpsen, de rijksrecherche, de burgemeesters en het openbaar ministerie klachten afhandelen en de afhandeling controleren. Van wijziging van de wijze van behandeling van klachten tonen de Ministers zich telkens afkerig. Zij willen blijkbaar wel de op komst zijnde ombudsman hiertoe bevoegd verklaren. Achten zij deze straks uiterst zwaar belaste man voor dit moeilijke en tijdrovende werk de aangewezen figuur? Moet hij overdoen wat de rijksrecherche heeft onderzocht of wordt hij de concurrent ervan? Dit is mij niet duidelijk.

De Ministers hopen verder – dit blijkt uit hun antwoord aan deze Kamer – een voorontwerp voor een nieuwe politiewet gereed te maken, waarin de door hen en de Tweede Kamer gewenste omzetting van de huidige gemeentelijke politiekorpsen en het korps rijkspolitie in provinciale korpsen wordt geregeld. Waarom wordt met dit voorontwerp zo'n haast gemaakt? In ieder geval moet de behandeling ervan wachten op het lot van de grote reorganisatie van het binnenlands bestuur. Er is nog helemaal geen zicht op, of en zo ja, wanneer de voorstellen daartoe zullen worden behandeld. Moeten nu alle geleerde mensen en practici op politiegebied zich gaan afsloven op een voorontwerp dat nog jarenlang op afhandeling zal moeten wachten? Is het niet beter het voorontwerp in portefeuille te houden of niet af te maken en te bezien hoe de ontwikkelingen zullen zijn? Het wetsontwerp zal immers worden afgestemd op de omzetting van de 11 in 24 provincies. Zoals ik al zei, kan dit, als het ooit gebeurt, wat zoals de Minister van Binnenlandse Zaken bekend is, niet de wens van mijn fractie is, nog zeer lang duren. Trouwens, ik vraag mij telkens weer af of 24 afzonderlijke korpsen niet te veel is voor een goede vervulling van de politietaken in deze en komende jaren, in een tijd dus waarin de burgerij zich steeds sneller en veelvuldiger ver-

plaatst en zich zeker niet aan de grenzen van de 24 nieuwe provincies zal houden. Ik begrijp ook niet hoe het straks moet gaan met het verlenen van bijstand, als de commissarissen der Koningin zeggenschap hebben over zelfstandige korpsen. Ik denk dan zowel aan de normale bijstand bijvoorbeeld in de vakantietijd op badplaatsen, en bij grote sportgebeurtenissen en festiviteiten, als aan de bijzondere bijstand bij dreigende of werkelijke wanordelijkheden, zoals gijzelingen en dergelijke. Hoe kunnen de Ministers waarborgen dat zij tijdig de beschikking hebben over voldoende manschappen op de plaatsen waar zij nodig zijn als de commissarissen menen dat in hun provincie geen manschappen gemist kunnen worden?

Hoe dit ook zij, de verwezenlijking van deze reorganisatie zal nog lang op zich laten wachten. De Ministers willen in de tussentijd een grotere samenwerking bevorderen op verschillende plaatsen tussen gemeentekorpsen en onderdelen van het korps rijkspolitie. Dat is natuurlijk een nobel streven; zij willen zelfs daarvoor de Politiewet wijzigen. Het is iets, maar het is mijns inziens niet genoeg. Zij zouden naar mijn gevoel veel meer kunnen doen om de telkens toch weer blikkende rivaliteit tussen de politiekorpsen van gemeenten aan de ene kant en dat van het Rijk aan de andere kant te verminderen, de saamhorigheid en de samenwerking van alle politie-ambtenaren te bevorderen en – wat natuurlijk het belangrijkste is – de uitoefening van de politietaken beter te doen verlopen.

Ik denk nu niet allereerst aan een gezamenlijke staatssecretaris bij hun departementen voor de politie. Het gevaar is wellicht niet denkbeeldig dat zo'n speciale politieke figuur voor de politie ertoe zou leiden dat een zekere verzelfstandiging tot stand kwam van de politie-organen, die zich thans, zo niet ondergeschikt dan toch gebonden voelen aan de burgemeesters en het openbaar ministerie. Maar waarom niet één directoraat-generaal voor de politie in plaats van één bij elk van hun departementen? Deze suggestie is al eerder gedaan. In de begroting lezen wij alleen iets over een reorganisatie en een uitbreiding van het directoraat-generaal bij Justitie. De interdepartementale rivaliteit, de kleine en de grote wrijvingen zouden toch belangrijk kunnen verminderen en een snellere afdoening van zaken en besparing van personeel en geld zouden toch mogelijk worden als de twee directoraten-generaal werden samenge-

Polak

smolten? Waarom – als men in de toekomst werkelijk één soort politie wil – blijven de opleidingen van rijks- en gemeentepolitie nog steeds gescheiden? Dat is een verspilling van leerkrachten en geld en leidt onvermijdelijk tot bestending van onnodige verschillen en tegenstellingen. Waarom – als men de samenwerking tussen de korpsen en het gevoel van eenheid wil bevorderen – zou de wetgever niet alle politie-ambtenaren in beginsel bevoegd verklaren tot opsporingshandelingen in het gehele land? Dat is reeds zeven jaar geleden in een voorontwerp van wet voorgesteld. Het is mij altijd nog niet duidelijk waarom verwezenlijking van deze suggestie niet mogelijk of ongewenst zou zijn. Waarom ook – als men werkelijk zo gebrand is op provinciale korpsen – neemt men niet reeds een proef ermee? Waarom moet het zijn: alles tegelijk of niets? Daarmee loopt men enerzijds de kans dat het niets blijft en anderzijds dat de complete reorganisatie een mislukking wordt of althans tot langdurige ontwrichting van de politiekorpsen leidt, hetgeen wel het laatste is wat wij kunnen gebruiken. Ten minste drie provincies van de huidige elf zullen in gebied ongewijzigd blijven bij de voorgenomen overgang naar 24. Waarom wordt niet in één of twee daarvan, bijvoorbeeld Friesland en/of Zeeland, een proef genomen met één provinciaal korps. Welk een prachtige gelegenheid biedt het wachten op de grote bestuurshervorming om ervaringen op te doen en een experiment te wagen met een provinciaal korps. Die provincies, waarvan de bevolking kleiner is dan die van de grootste steden en waar het saamhorigheidsgevoel groot is, zouden ons kunnen leren, hoe zulk een provinciaal korps zou moeten functioneren en hoe een juiste verdeling van bevoegdheden tussen Commissarissen der Koningin en burgemeesters en tussen hen en de centrale overheid kan worden verkregen en welke taken rechtstreeks bij rijkspolitie-organen moeten blijven. De Ministers weten wel dat ik geen groot voorstander ben van zelfstandige provinciale korpsen, maar nu daartoe is besloten, meen ik dat wij zo gauw en zo goed mogelijk moeten trachten dat voornemen te verwezenlijken, of beter: in de praktijk te toetsen op zijn bruikbaarheid en mogelijkheden.

Door deze nieuwe vorm van politieorganisatie een tijd te laten werken naast de oude, kunnen wij ze vergelijken en nagaan welke voor de toekomst de beste is. Mijn fractiegenoot Feij

heeft hier vorige week op sterk aansprekende wijze gepleit voor 'de moed van het experiment'. Terecht, dunkt mij. Door gestadig in stukjes en beetjes te veranderen en te hervormen en door de durf te hebben experimenten op te zetten, zullen wij ons politiebesteding niet alleen zonder onnodige risico's kunnen verbeteren, maar ook sneller en grondiger dan door te gaan met jarenlange afmattende voorbereidingen en ruzies over een grote algemene, reeds daarom wellicht onze krachten en middelen te boven gaande reorganisatie.

De Ministers zullen wellicht denken: Daar kunnen wij niet meer aan beginnen; dat doen wij dus niet. Misschien willen zij toch hun mening over de suggestie voor een dergelijk experiment, waarvoor natuurlijk een wetswijziging nodig is, geven. Het interesseert mij in ieder geval in hoge mate, hoe zij daarover denken, ook omdat de kans mij niet gering lijkt dat zij langer achter de regeringstafel zullen verschijnen in hun huidige functies dan velen, en wellicht ook zij zelf, thans denken.

De heer **Reijnen** (KVP): Mijnheer de Voorzitter! Na de inleidende woorden van de heer Polak, aansluitend op de actualiteit in deze Kamer is zo'n fraaie introductie voor mij niet meer weggelegd en volsta met eenvoudigheid te zeggen dat de interfractie van het CDA in deze Kamer mij gevraagd heeft om evenals voorgaande jaren enige opmerkingen te maken over het onderdeel politie van de begrotingen van Binnenlandse Zaken en van Justitie.

Ook dit jaar wil ik graag een woord van waardering vooraf laten gaan aan het maken van enige kritische opmerkingen. De Ministers hebben daar recht op vanwege hun vele inspanningen om op het moeilijke en sterk in beweging zijnde terrein van de politieorganisatie en het politie-optreden verbeteringen aan te brengen waar dat maar mogelijk is in een tijd die daarentegen financieel veel beperkingen oplegt.

Mede naar aanleiding van het antwoord van de Ministers op een vraag naar de stand van zaken met betrekking tot de voortgang van de voorgenomen reorganisatie van het politiebesteding, volsta ik thans met de vraag welke de adviesinstanties zullen zijn, waaraan het voorontwerp van wet, naar ik hoop – dit in tegenstelling tot mijn voorganger op dit spreekgestoelte – nog in de loop van 1977 zal worden voorgelegd.

Ik zal thans iets over de samenwerking zeggen. Reeds bij meer gelegenheden hebben de Ministers aangekondigd dat, in afwachting van de totstandkoming van regionale (provinciale) politiekorpsen, de politiepraktijk gediend zou kunnen zijn met samenwerkingsregelingen op basis o.a. van artikel 30 van de Politiewet. Reeds eerder, bij de beantwoording van vragen, werd ook gesteld dat de Regeringscommissaris bezig zou zijn een model voor de artikel 30-samenwerking te maken. Het is bekend dat de agglomeratie Eindhoven zich eveneens over dat onderwerp buigt. In politiekringen (Landelijk Contact van hoofdcommissarissen en commissarissen van gemeentepolitie in Nederland maar ook in die van de VNG) is men van mening dat een geïntegreerde samenwerking slechts dan mogelijk is, indien van hogerhand uitspraken gedaan zijn over het beheer over de rechtspositie van het personeel, over de financiën, over de bevelslijnen, maar ook over de democratische controle. Delen de Ministers deze mening en zo ja, zijn dan uitspraken waarop ik doel binnen afzienbare tijd te verwachten?

Een ander punt dat de Nederlandse politie nogal beroert, is dat van de opsporingsbevoegdheid. In de Handelingen van de Eerste Kamer (30 maart 1976, blz. 697) is naar aanleiding van opmerkingen, door mij gemaakt, te lezen, dat de Ministers het verlenen van algemene opsporingsbevoegdheid aan gemeentepolitie-ambtenaren niet in overweging nemen dan nadat de discussie over het nieuwe bestel aan de hand van de nota van vraagpunten is afgerond. In de Tweede Kamer is dat grotendeels het geval. Het doet, ook bij de burger, ietwat vreemd aan dat de ambtenaar van het Korps Rijkspolitie opsporingsbevoegdheid bezit voor het gehele land – zich alleen in zijn algemeenheid onthoudt van het uitoefenen van die bevoegdheid binnen de gemeenten met gemeentepolitie – terwijl de ambtenaar van gemeentepolitie in zijn algemeenheid, behoudens dan in de toekomst misschien in de samenwerkingsregeling, buiten zijn eigen gemeente geen opsporingsbevoegdheid bezit. In de praktijk worden allerlei ontsnappingsbepalingen uit de Politiewet gehanteerd om de bevoegdheid tot opsporing van de gemeentepolitie-ambtenaar ook buiten zijn eigen gemeente mogelijk te maken. Al die wat vreemde bepalingen kunnen verdwijnen, indien ook de gemeentepolitie-ambtenaar een landelijke opsporingsbevoegdheid verkrijgt. Degeven die belast zijn met organisatie, lei-

Reijnen

ding en beheer of die anderszins gezag over de politie uitoefenen, zouden erop kunnen toezien dat deze algemene opsporingsbevoegdheid niet tot excessen kan leiden. Wellicht zijn de Ministers de afgelopen jaren op dit punt tot andere gedachten gekomen; ik zal dat gaarne van hem vernemen.

Een derde punt waarvoor ik graag aandacht vraag is een verhoging van efficiency door de politie niet te belasten met taken die ook door anderen vervuld kunnen worden. Landelijk wordt geklaagd over de hoeveelheid gerechtelijke stukken die de politie ter uitreiking worden toegezonden. Behoudens in de gevallen dat de wet voorschrijft dat gerechtelijke stukken in persoon moeten worden betekend, zou het voor de diverse politiekorpsen – zeer zeker die waarin geen parketpolitie aanwezig is – heel wat manuren besparen, indien de uitreiking van gerechtelijke stukken, zoals de wet dit ook mogelijk maakt, door middel van de posterijen zal plaatsvinden. Een besparing van vele manjaren en daarmee een automatische verhoging van de korpssterkte kan aldus bijna geruisloos worden gerealiseerd.

Ik kom daarmee tot de kwestie van de Korpssterkte. Alhoewel regelmatig zeer incidentele verhogingen van de sterkten plaatsvinden van de gemeentelijke politiekorpsen door uitbreiding van het inwonertal van de gemeente, door gedeeltelijke compensatie van arbeidstijdverkortings of verlofuitbreiding en bovendien – overigens zeer betrekkelijk – voor de hardere criminaliteitsbestrijding en de drugbestrijding, zijn deze uitbreidingen niet in staat om het de politie mogelijk te maken haar taak naar behoren te vervullen. Dit geldt niet alleen voor de gemeentelijke politiekorpsen, maar evenzeer voor de rijkspolitie. De als gevolg daarvan ontstane belasting van het politiepersoneel wordt dusdanig groot, dat een onverantwoorde wissel op dat personeel, dat doorgaans voldoende inzet betoont, wordt getrokken. Zowel de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, als ook diverse politiekorpsen, ook die van de grootste gemeente, dringen regelmatig aan op sterkteverhoging. Deze verhoging blijft onder meer uit omdat naar de criteria die gehanteerd zouden moeten worden ter vaststelling van de korpssterkten nog steeds een onderzoek wordt ingesteld. Wachten op de uitslag daarvan is niet langer verantwoord. In antwoord op het voorlopig verslag heeft de Minister van Binnenlandse Zaken medegedeeld, dat de

werkzaamheden van de Projektgroep Organisatiestructuren pas thans zover gevorderd is, dat een eerste model voor de organisatiestructuren van een gemeentelijk politiekorps in het voorjaar van 1977 kan worden tegemoet gezien.

Ik zal gaarne vernemen: a. wat er met dat eerste model zal gaan gebeuren; b. hoe het verdere programma van de projektgroepen eruit ziet en c. wanneer het eindresultaat – want daar gaat het om – mag worden verwacht.

Ik kom aan de spreiding van criminaliteit. Onder 'spreiding van criminaliteit' (in de Duitse criminologie ook wel de 'Kriminalgeografie' genoemd) moet worden verstaan, de studie van de concentraties van criminele voorvallen, van plaatsen en tijdstippen waarop een hoge criminele activiteit zich voordoet en van de relaties woonplaats-pleegplaats van misdadigers. Het doel van deze studies is een zo effectief mogelijke criminele politiek te voeren, dat wil zeggen: preventieve maatregelen te kunnen nemen met een zo hoog mogelijk rendement. Deze maatregelen kunnen van velerlei aard zijn: zij variëren van een betere straatverlichting op de bedreigde plaatsen tot een gezondere woningbouw of stadsaanleg.

Voor de politie hebben deze studies een bijzonder nut. Aan de hand van de studieresultaten is het mogelijk te komen tot een zodanige inzet van de patrouille-activiteiten, dat het nut daarvan geoptimaliseerd wordt. Daarnaast kan de verkregen kennis worden aangewend om ook op andere velden van politieke activiteiten, bijvoorbeeld ten aanzien van de recherche-planning tot betere inzichten te geraken, onder meer tot een pooling van de informatie op crimineel gebied of tot een bundeling van de rechediensten voor die regio's waarvan men kan zeggen dat zij criminologisch een geheel vormen.

Over de aard van deze spreiding is weinig bekend. In de criminologische literatuur wordt herhaaldelijk gewezen op deze lacunes, die voor de politie toch van groot belang zijn. Het probleem ligt daarbij in de wijze waarop de voor deze studies benodigde gegevens verzameld en verwerkt moeten worden. De bestaande crimineel-politieke statistiek geeft daartoe nagenoeg geen mogelijkheden. Om deze reden heeft men bij verschillende politiediensten zgn. 'plankamers' in het leven geroepen, waar de gegevens uit de politieke dagrapporten worden geturfd en in kaart worden gebracht, zodat de plaatselijke spreiding van de criminali-

teit voor de leiding en de uitvoerders overzichtelijk wordt gemaakt.

Moeilijker wordt het echter, over een groter gebied tot een deugdelijke verzameling gegevens te komen: de verdeelde politieorganisatie van ons land is daarvoor een beletsel, terwijl voorts de verwerking van deze – vaak grote aantallen – gegevens zonder hulp van mechanische of automatische apparatuur niet doenlijk is.

Bij de oprichting van de Regionale Identificatie Centrale voor Zuid-Limburg in 1968 (enkele jaren later gevolgd door de oprichting van een dergelijke Centrale voor Twente) was het voor het eerst in Nederland mogelijk een beter inzicht in dit vraagstuk te verkrijgen. Overigens is het louter toeval, dat ik deze beide regio's moet noemen. Bij de opzet van het systeem is vanaf het begin rekening gehouden met dit probleem. Onderzoekingen hebben uitgewezen dat ruim 40% van de misdrijven in deze regio's gepleegd wordt door daders, die niet woonachtig zijn in de plaats waar zij hun delicten plegen.

Daarbij bleek voorts dat hun operatiegebied doorgaans beperkt bleef tot een gebied met een straal van 15 à 20 km vanuit hun woonplaats, hetgeen betekent dat de criminaliteit in hoofdzaak een regionaal karakter vertoont.

Het is daarbij niet verwonderlijk, vast te stellen dat de relatie woonplaats-pleegplaats van misdadigers sterke overeenkomsten vertoont met de relaties die zich op andere gebieden van sociaal-economische bedrijvigheid voordoen, zoals woon-werkverkeer, woon-winkelverkeer, woon-schoolverkeer en woon-recreatieverkeer. De minus-varianten van het menselijk gedrag – als ik dat zo mag zeggen – vertonen, gelijk men mag verwachten, in grote massa een zelfde patroon als de andere varianten en worden in sterke mate bepaald door de verplaatsingsmogelijkheden, door de infra-structurele mogelijkheden en door datgene wat er aan aanbod voorhanden is. Een regio, als organisch geheel van de menselijke samenleving, vertoont ook in het criminaliteitsbeeld dezelfde trekken als op andere terreinen van menselijke activiteit.

Zoals opgemerkt, biedt de gemechaniseerde administratie van criminaliteitsgegevens de mogelijkheid, in deze verschijnenselen op een breder gebied een beter inzicht te verschaffen. De daaraan verbonden werkzaamheden zijn echter zeer tijdrovend; reden waarom er reeds geruime tijd geleden plannen zijn gemaakt en voorbereidingen zijn getroffen om met behulp van

Reijnen

geautomatiseerde systemen met geavanceerde elektronische apparatuur deze gegevens te doen verschaffen. In een dezer regio's – maar misschien is dat in meerdere het geval – is het wachten thans op de toestemming van de Minister van Binnenlandse Zaken om de ontworpen projecten te realiseren. Het moet niet uitgesloten worden geacht dat dan ook een beter inzicht in deze materie kan worden verkregen.

Ten aanzien van de jeugdcriminaliteit – waaronder, als ik dat in deze Kamer nog moet verduidelijken, wordt verstaan: de ernstige strafbare feiten die gepleegd worden door strafrechtelijk minderjarigen (personen jonger dan 18 jaar) – bestaat de indruk bij de politie dat niet enkel het aandeel van deze bevolkingsgroep in de totale populatie van daders van misdrijven toeneemt, maar ook dat de aanvangsleeftijd van jeugdige delinquenten lager wordt en dat de recidivegraad van deze groep hoger wordt.

Exacte gegevens hiervoor zijn niet via de thans beschikbare crimineel-politiële statistische verzamelingen te verkrijgen. Ook bij de afzonderlijke politiediensten zijn deze gegevens niet verzameld. Wel is het mogelijk, via de gemechaniseerde administratie van de Regionale Identificatie Centrales hieromtrent een inzicht te verwerven, doch dit is, zoals hiervoren reeds werd opgemerkt, zeer tijdrovend. Ook hieromtrent geldt dat een uitwerking van de bij deze centrales beschikbare gegevens met behulp van een computer dit beletsel zou opheffen. De thans in ponskaarten vastgelegde gegevens hebben betrekking op leeftijd van de daders, een nadere specificatie van het gepleegde feit, de recidivegraad en de recidivefrequentie.

Ik kom nu tot een derde punt inzake de automatisering: de automatisering van de regionale identificatiecentrales.

Zoals in het voorafgaande reeds door mij werd geadstrueerd, zou in die gebieden waar een regionale identificatiecentrale functioneert, de gelijktijdige inschakeling van een rijkscomputercentrale een belangrijke vooruitgang betekenen en in menig opzicht kunnen bijdragen tot verheldering van vraagstukken waarmede de opsporingsambtenaren in dit gebied te kampen hebben. Ik vertrouw erop dat de Minister en zijn Staatssecretaris bereid zullen zijn om in daarvoor in aanmerking komende gebieden de door mij bepleite samenwerking te onderzoeken en op korte termijn te doen optimaliseren.

Ik wil nog iets zeggen over het punt van de opleiding en vorming: ik heb mij vorig jaar daarin danig gematigd. Vorig jaar is een belangrijk onderzoek van start gegaan, een onderzoek uitgevoerd door onder andere het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum van het Ministerie van Justitie, dat nagaat wat het effect van de primaire politieopleiding op de praktijk is.

In de memorie van toelichting op de begroting van Justitie wordt met een paar woorden aangegeven waaruit dat onderzoek bestaat. Dit geeft aanleiding tot de vraag of het onderzoek, dat uitermate belangrijk wordt geacht, dermate breed is opgezet, dat te zijner tijd, wanneer de uitslag bekend is, beide Ministers verantwoorde beslissingen kunnen nemen over een eventueel gewijzigde inhoud en vorm van de opleiding.

Met name de vraag of naast de enquête die binnen de politie wordt afgenomen ook burgerij-onderzoeken worden gehouden, interesseert mij. Een onderzoek als dit is uniek en voor het eerst in de geschiedenis. Het lijkt mij dan ook, mede in verband met de grote belangstelling die ongetwijfeld voor de uitslag bestaat, dat op de begroting van beide departementen voldoende gelden beschikbaar moeten zijn, opdat geen beperkingen in dezen aan het WODC kunnen worden opgelegd.

Enkele politiefunctionarissen hebben uiting gegeven aan hun bezorgdheid over de presentatie van de politie naar buiten. De hoofdcommissaris van Amsterdam pleitte in zijn nieuwjaarsrede bij zijn gehoor voor correctheid in uiterlijke verschijningsvormen. Ook in het Landelijk Contact voor hoofdcommissarissen en commissarissen heeft dit onderwerp al enige keren op de agenda gestaan. De directeuren van de primaire politie-opleidingsscholen vragen eveneens om regels met betrekking tot dit onderwerp. Het is niet zo dat het politiepersoneel het bewust verkeerd zou doen, maar het, naar mijn smaak, ontbreken van duidelijke richtlijnen van de zijde van de departementen maakt, dat niemand op den duur meer weet waar men zich aan te houden heeft.

Men heeft in het verleden altijd met voorschriften op dit punt gewerkt. Deze voorschriften – althans zo komt het mij voor – zijn verouderd en ik vraag mij af of het niet op de weg van de centrale overheid ligt, zeker nu allerwegen geluiden komen over de presentatie van de politie, dat de politie weet wat men van haar op dit punt verwacht.

Een goede opvang van het jeugdige personeel dat van de opleidingsscholen in de praktijk komt is van evident belang. Bekend is, dat vooral de grotere korpsen die gelijktijdig grote groepen binnen krijgen, daar veel aan doen en dat ook kunnen doen. Toch is het de vraag of de opvang in de kleinere korpsen en in de groepen bij de Rijkspolitie altijd adequaat is. De eerste praktijkjaren, mede gelet op de jeugdige leeftijd van de geïntroduceerden, zijn van groot belang, niet alleen om het vaktechnische gedeelte goed onder de knie te krijgen, maar ook om een goede begeleiding te ontvangen onder andere bij de sociale taak die de politie in onze samenleving heeft. In enkele delen van het land heeft men elkaar al gevonden door de opvang te centraliseren in de grotere korpsen. De indruk bestaat, dat dit een al vele jaren durend probleem is dat niet, hoe belangrijk het voor de jongeman ook is, – maar uiteraard ook voor het korps en de bevolking – tot een goede oplossing komt. Mijn vraag is of de beide Ministers hieraan de nodige aandacht willen schenken.

Veel waardering mag geoogst worden voor de vele en goede politie-opleidingeninstituten die ons land kent. Er is de laatste jaren zeer veel tot stand gekomen. Niet alleen aan de accommodatie, maar ook aan de inhoud van de opleiding is over het algemeen veel aandacht geschonken. Het onderwijs is een vorm van beroepsonderwijs dat door inspanning van de staven en de besturen van de diverse scholen tot een goed niveau is gebracht. De scholen hebben ook een eigen identiteit gekregen, hetgeen uiteraard niet verwerpelijk is, maar, gelet op de vele gelegingen binnen het politieonderwijs en de flexibiliteit welke zeker binnen het politieonderwijs aanwezig dient te zijn, is het naar mijn mening gewenst dat vanuit de centrale overheid coördinerend en adviserend met betrekking tot het onderwijs wordt gewerkt. Mijn vraag is of de departementen voldoende bemand zijn om hieraan te kunnen voldoen.

Ik heb nog een korte vraag over de huisvesting gemeentepolitie. Bij de schriftelijke voorbereiding voor dit beleidsdebat werd reeds ingegaan op de grote behoefte tot verbetering van de huisvesting van de gemeentepolitie. Ter bestudering en advisering van dit vraagstuk stelde de Minister indertijd een commissie in onder voorzitterschap van de heer Baron van Tuyl van Serooskerken.

Ik zou gaarne van de Minister willen vernemen: a. hoever deze commissie

Reijnen

inmiddels met haar werkzaamheden gevorderd is en b. waarop de uitvoering van beslissingen nog wacht die ten aanzien van enkele projecten reeds genomen zouden zijn.

Meerdere gemeenten met gemeentepolitie zijn toe aan vervanging van meldtafels. Licht het niet op de weg van de Minister van Binnenlandse Zaken, eventueel te zamen met de Minister van Justitie, om bij de burgemeesters en bij het Korps Rijkspolitie erop aan te dringen zo mogelijk tot gezamenlijke regelingen en aanschaffingen te geraken, zodat de meldtafels regionaal gebruikt kunnen worden, waardoor enerzijds de uitvoering van een centraal alarmnummer 0011 kan worden bevorderd en anderzijds politiepersoneel weer voor andere taken beschikbaar kan komen en last but not least ook besparingen van enige omvang tot de mogelijkheden behoren? Is het niet gewenst dat materiële politiekostenvergoedingen, die weliswaar jaarlijks worden bijgesteld, aanzienlijk worden verhoogd, zodat de kostbare voorzieningen, die communicatiemiddelen (ik noem mobilifoons, portofoons, scramblers, intercom en TV-bewaking) nu eenmaal met zich brengen, ook inderdaad getroffen kunnen worden?

Ten slotte wil ik iets zeggen over hetgeen met een Engels begrip wordt aangeduid, maar wat velen van ons toch begrijpen, namelijk de crime-prevention. In Centrale Politie Verkeers Commissie-verband wordt de politie op een goede manier voorgelicht over technische apparatuur, die zij in verband met haar verkeerstaak kan gaan gebruiken. Een zelfde centrale voorlichting is thans ook dringend gewenst op het terrein van de crime-prevention.

Intergemeentelijk worden op verschillende plaatsen in het land pogingen ondernomen om onder andere op het terrein van de alarmering, maar ook op dat van het crime-prevention-minded maken van de Nederlandse burger, voorlichtend te werken. Druwend is er behoefte aan een centrale, van waaruit landelijk voorlichtingsmateriaal verkrijgbaar is, waar men terecht kan voor beveiligingsadviezen en waar alarmeringsapparatuur op deugdelijkheid kan worden getest. De deugdelijkheid van zo'n apparatuur zou kunnen voorkomen dat de politie onnodige energie moet verspillen in verband met de vele valse of loze alarmeringen.

De fracties waarvoor ik mocht spreken, wachten met belangstelling de antwoorden van beide Ministers af.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 13.42 uur tot 14.55 uur geschorst.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van de wetsontwerpen.

Vaststelling van hoofdstuk VII (Binnenlandse Zaken) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1977, met uitzondering van het onderdeel Politie (14 100);

Vaststelling van de begroting van inkomsten en uitgaven van het Gemeentefonds voor het dienstjaar 1977 (14 100D).

De beraadslaging wordt hervat.

Minister **De Gaay Fortman**: Mijnheer de Voorzitter! De Staatssecretaris en ik zijn erkentelijk voor de woorden van waardering die tot ons gesproken zijn, met name door de geachte afgevaardigden de heren Feij en Rijnders. Deze beide afgevaardigden hebben hun betogen in een meer beschouwende toon gezet. De Staatssecretaris en ik hebben daarnaar met belangstelling geluisterd.

Het karakter van deze begrotingsbehandeling brengt mee dat ik mij beperk tot concrete beleidspunten die aan de orde zijn gesteld.

De heer Polak heeft vanmorgen terecht gewezen op bepaalde passages uit het betoog van de heer Feij, met name die waarin hij de Regering heeft opgewekt niet te schromen experimenten in gang te zetten. De Staatssecretaris (op het terrein dat meer speciaal door hem wordt behandeld) en ik zelf hebben herhaaldelijk er blijk van gegeven dat wij voor een experiment niet terugschrikken. Ik moet er wel bij zeggen dat het op het gebied van het binnenlands bestuur vaak niet gemakkelijk is een experiment te beginnen, juist omdat de structuren daar zo afgevoerd zijn.

De heer Tjeerdsma heeft mij gevraagd of de ontwerpen tot reorganisatie van het binnenlands bestuur nog zijn ingediend, opdat een afgeronde visie op de reorganisatie ter tafel zou liggen. Dat is inderdaad de beweegreden voor de Regering geweest om in een laat stadium nog twee zulke belangrijke wetsontwerpen in te dienen. Er is, al was het alleen maar de laatste tien jaar, over de reorganisatie van het binnenlands bestuur veel getheoretiseerd en veel gediscussieerd. Een afgeronde visie evenwel kwam niet ter tafel. De suggestie te beginnen met de

herindeling van de gemeenten, die de laatste tijd weer veel gehoord wordt, kan men moeilijk als een afgeronde visie bestempelen. Men kan dat hoogstens zien als een suggestie die uit hoge nood geboren is, omdat men niets beters weet. Het leek de Regering wenselijk dat bij het begin van een nieuwe regeringsperiode inderdaad een afgeronde visie, duidelijk uitgewerkt in wettelijke bepalingen, ter tafel zou liggen. Het belangrijkste wetsontwerp is uiteraard het wetsontwerp op de materiële reorganisatie. Een sequeel daarvan is het wetsontwerp op de provinciale indeling. Ten aanzien van gemeentelijke herindelingen en provinciale herindelingen geldt dat de Staten-Generaal niet zozeer als medewetgever optreden maar meer als medebestuurder. Daarmee hebben de Staatssecretaris en ik niet de minste moeite.

Ik wil hiermee zeggen dat als men voortdurend het aantal van 24 ter sprake brengt, men er zeker rekening mee moet houden dat juist op dat punt de Staten-Generaal een krachtig woord zullen spreken.

Ik hoop dat het derde belangrijke ontwerp, de nieuwe financiële verhoudingswet ook nog voor de beëindiging van deze parlementaire periode de Staten-Generaal zal kunnen bereiken. Het heeft de departementen van Financiën en Binnenlandse Zaken reeds geruime tijd geleden verlaten.

Over het complementair bestuur zijn opmerkingen gemaakt door de heren Rijnders en Feij. De heer Rijnders heeft gezegd dat ik daarvoor een aparte eenheid op mijn departement tot stand moest brengen.

Ik herinner eraan dat al enige tijd de werkgroep onder voorzitterschap van dr. Van de Poel werkzaam is, waarin buitenstaanders en departementsambtenaren zijn opgenomen, welke werkgroep ook incidenteel hulp van buitenstaanders, onder wie leden van de beide Kamers, krijgt. De werkgroep schiet goed op. Het is mogelijk, dat de uitkomst van haar werk enige gevolgen heeft voor de organisatie van het departement.

De geachte afgevaardigde de heer Feij heeft gezegd, dat hij thans over het complementair bestuur geen discussie wenst. Ten aanzien van één punt geef ik hem niettemin opheldering. Ik heb in zijn woorden iets van vrees beluisterd, dat het complementair bestuur als een vorm van decentralisatie door samenwerking in de plaats zou treden van decentralisatie door overdracht van bevoegdheden. Ik verwacht veeleer, dat ook in dat op-

De Gaay Fortman

zicht het complementair bestuur complementair zal kunnen blijken te zijn.

Mijnheer de Voorzitter! In het kader van mijn opmerkingen over de reorganisatie van het binnenlands bestuur heb ik verzuimd een antwoord te geven op een vraag van de geachte afgevaardigde de heer Rijnders over de openbaarmaking van de adviezen van de Raad van State inzake de twee thans aanhangige wetsontwerpen. De Regering heeft al enige tijd geleden een gedragslijn vastgesteld voor wat betreft de openbaarmaking van de adviezen van de Raad van State in de periode, dat de wet openbaarheid van bestuur nog niet tot stand zou zijn gekomen.

De Regering heeft besloten, dat in die periode geen adviezen van de Raad van State van welke inhoud dan ook openbaar zullen worden gemaakt om te voorkomen, dat een onordelijke toestand ontstaat, doordat van het ene wetsontwerp de adviezen wel bekend worden gemaakt en van het andere niet. Daarom zijn ook deze adviezen door ons niet aan de Kamer voorgelegd, evenmin als het nader rapport naar aanleiding van deze adviezen.

De geachte afgevaardigde de heer Rijnders heeft ook opmerkingen gemaakt over de reorganisatie van het departement. Het is bekend, dat het bureau Bosboom en Hegener een advies over de topstructuur van het departement heeft uitgebracht. Dit rapport hebben wij in brede lagen van het departement besproken. Wij hebben ons zeer veel moeite gegeven alle betrokkenen op het departement zelf daarbij inspraak te geven. De Staatssecretaris en ik staan nu voor het ogenblik dat wij beslissingen zullen nemen. Zolang deze niet zijn genomen, meen ik ook geen aanduiding ervan aan de Kamer te moeten geven. Binnenkort zal ik mijn naaste medewerkers hierover informeren. Ik ben dan gaarne bereid de vaste Commissie van deze Kamer, indien zij dit wenst, over de plannen tot reorganisatie en de reeds genomen besluiten in te lichten.

Ik maak nu enkele opmerkingen in verband met de Grondwet. De geachte afgevaardigde de heer Feij heeft opgemerkt, dat uit de spanning tussen landsbelang enerzijds en de constitutionele bezwaren van een te lang interimbeleid anderzijds de noodzaak blijkt nieuwe wegen te zoeken om de vorming van een nieuw kabinet te bespoedigen. Hij vroeg of de Regering ooit over deze problematiek heeft nagedacht. De Regering heeft inderdaad

over deze problematiek nagedacht. Ik wijs de geachte afgevaardigde op de nota inzake het grondwetsherzieningsbeleid. Uit deze nota bleek, dat de Regering onder meer met het oogmerk langdurige kabinetsformaties te voorkomen voorstander is van de aanwijzing van een kabinetsformateur door de kiezers, gepaard gaande met de invoering van een beperkt districtenstelsel, beter: een kiesstelsel dat de à outrance doorgevoerde evenredige vertegenwoordiging beperkt. Invoering van dit stelsel zou in het kiesstelsel een stimulans tot meerderheidsvorming inbouwen. Bij de parlementaire behandeling van de nota is echter gebleken, dat voor deze gedachten niet de vereiste meerderheid in de Staten-Generaal zou worden gevonden.

Daarom heeft de Regering besloten ter zake geen voorstellen in te dienen. Dientengevolge bevinden wij ons voorts nog in een situatie, waarin langdurige kabinetsformaties niet uitgesloten zijn. Onvermijdelijk zijn zij echter niet.

De geachte afgevaardigde de heer Van Kleef, die mij heeft meegedeeld dat hij vandaag gebonden is in nog noodzakelijker arbeid, heeft mij gevraagd volgens welk tijdschema het thans bij deze Kamer aanhangige gedeelte van de grondwetsherziening zal kunnen worden verwezenlijkt. Uitgaande van de data 5 en 6 april kan ik het volgende zeggen. Indien de Kamer de aanhangige wetsontwerpen aanneemt, moet daags daarna op donderdag 7 april de afkondiging van de grondwetswijzigingsoverwegingsvoorstellen plaatsvinden en het KB tot kamerontbinding worden geslagen. Bij dat besluit zal dan de kandidaatstelling voor de verkiezing van de nieuwe Tweede Kamer worden bepaald op dinsdag 12 april en voor de nieuwe Eerste Kamer op woensdag 4 mei. De stemmingen vallen dan onderscheidenlijk op 25 en 26 mei. Hieruit blijkt, dat uiterlijk op 6 april althans één ontwerp tot wijziging van de Grondwet door deze Kamer moet zijn aanvaard, omdat anders de grond voor het nemen van een ontbindingsbesluit op 7 april ontbreekt en de kandidaatstelling voor de Tweede Kamer op 12 april niet in het kader van de ontbinding van die Kamer plaatsvindt, maar in het kader van de procedure voor de periodieke verkiezing ingevolge de Kieswet. Wel kan de Eerste Kamer na 7 april nog verdere wetsontwerpen inzake grondwetsherziening behandelen tot kort voor de kandidaatstelling voor de Eerste Kamer.

Een en ander betekent, dat ongeacht het lot van de grondwetsherziening

het tijdstip voor kandidaatstelling en stemming voor de verkiezing van de Tweede Kamer in ieder geval vaststaat, maar dat op dit punt voor de verkiezing van de Eerste Kamer pas op 6 april zekerheid zal bestaan, tenzij de Kamer alsnog tot een eerdere behandelingsdatum zou besluiten, hetgeen mij weinig waarschijnlijk voorkomt.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde de heer Maris heeft gesproken over referenda, over een grondwetskamer en over publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie. Hij heeft het referendum de hoeksteen van de democratie genoemd. Dat instituut zou naar zijn zeggen in het kader van de grondwetsherziening met een niemandallete zijn afgedaan. Ik moet de geachte afgevaardigde tegenspreken. Het referendum is uit-en-ter-na besproken bij de behandeling van de Nota inzake het grondwetsherzieningsbeleid. Die nota is ook in deze Kamer degene en uitgebreid behandeld. In die nota heeft de Regering met name als bezwaar tegen het referendum aangevoerd dat daarbij de publieke belangstelling geconcentreerd wordt op slechts een aspect van het beleid. Dat bergt het risico in zich dat onvoldoende rekening wordt gehouden met het geheel van het te voeren beleid. Het is vooral dit bezwaar, dat mij ertoe heeft gebracht de voorkeur te geven aan de besluitvorming door de vertegenwoordigende en besturende organen boven besluitvorming door middel van directe volksstemming. Bij het referendum wordt het blikveld vernauwd tot een onderwerp. De kiezer brengt zijn stem hierover uit in anonimiteit en in het geheim zonder verantwoordelijk te zijn voor het geheel van het beleid, waarin het aspect, waarop het referendum betrekking heeft, moet passen. Zonder die verantwoordelijkheid is er geen garantie dat niet het belang dat door de meerderheid van de kiezers wordt gezien als het eigen belang het zal winnen van het algemeen belang.

Bij het vertegenwoordigend lichaam – als ik mij daartoe mag beperken – ligt dat anders. De leden daarvan hebben steeds een ruim blikveld. Dat wil zeggen dat zij het algemeen belang in het oog houden. Zij vertegenwoordigen het gehele Nederlandse volk en zij hebben de belangen van dat gehele volk te dienen. Over de besluiten, die zij nemen, kunnen zij worden aangesproken door hun collegae, door hun partij, langs de weg van de media en door allen, die daaraan verder behoefte hebben. Daarom geef ik de voorkeur aan besluitvorming door de vertegenwoordigende lichamen boven het referendum.

De Gaay Fortman

Ik wijs de geachte afgevaardigde de heer Maris nog op het volgende. Bij de behandeling van de Nota inzake het grondwetsherzieningsbeleid aan de overzijde van het Binnenhof is een motie-Jurgens aan de orde geweest. Deze strekte ertoe dat de mogelijkheid zou moeten worden geopend van een beslissend referendum over wetsontwerpen, die door de Staten-Generaal zijn aangenomen. Die motie is door de Tweede Kamer verworpen.

Dit alles heeft ertoe geleid, dat de Regering gemeend heeft in het verband van de algehele grondwetsherziening niet meer op deze zaak te moeten terugkomen.

Voorts een paar opmerkingen over de grondwetskamer. De geachte afgevaardigde de heer Maris heeft mij gewezen op het pre-advies dat in 1914 door J. A. van Hamel voor de Nederlandse juristenvereniging is uitgebracht en waarin een voorstel voor een grondwetskamer was vervat. Die grondwetskamer zou dienen ter vervanging van de huidige tweede lezing. De heer Maris denkt daarbij aan een zittingsduur voor de grondwetskamer van acht jaar, opdat deze rustig kan werken.

Ik herinner eraan dat na de Tweede Wereldoorlog twee keer in het kader van een grondwetsherziening een voorstel is gedaan tot instelling van een grondwetskamer, namelijk in 1946 en in 1953. Beide keren is dit voorstel door de Tweede Kamer verworpen, in 1946 bij de tweede lezing en in 1953 reeds bij de eerste lezing. Dat is al een teken aan de wand. De Staatscommissie-Van Schaik was vóór de grondwetskamer, de Staatscommissie-Cals-Donner was tegen een grondwetskamer. In de nota, handelend over het grondwetsherzieningsbeleid, heeft de Regering zich tegen het idee van een grondwetskamer verklaard. Bij de behandeling van de nota in de beide Kamers der Staten-Generaal heeft die afwijzing weinig tegenspraak ontmoet. De Regering acht de bezwaren tegen de instelling van een grondwetskamer doorslaggevend. Grondwetgeving en gewone wetgeving zijn nauw met elkaar verweven. Ik ben van mening dat degenen die de grondwetgeving tot stand brengen ook voor de consequenties daarvan voor de gewone wetgeving moeten worden gesteld. De verwevenheid tussen grondwetgeving en gewone wetgeving maakt het bezwaarlijk de mede-grondwetgeving op te dragen aan een ander dan de normale wetgevende organen.

Vervolgens een opmerking over de achtjarige zittingstermijn van de grondwetskamer, die de geachte afgevaardigde de heer Maris suggereert. Die acht jaren houden het risico in dat de representativiteit van de grondwetskamer hoe langer hoe minder in overeenstemming is met de werkelijkheid. Dat is een extra bezwaar naast het hoofdbezwaar dat ik zojuist noemde.

Voorts heeft de geachte afgevaardigde de heer Maris gevraagd de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie kritisch te bezien in het kader van de grondwetsherziening. Ik wijs op het ingediende wetsontwerp 13 994, strekkende tot wijziging van de Grondwet op het stuk van onder meer de bepalingen inzake openbare lichamen voor beroep en bedrijf. Mede in het verband van de Grondwet kan ik de geachte afgevaardigde de heer Rijnders meedelen, dat hij op korte termijn het schriftelijk antwoord tegemoet kan zien op de door hem gestelde vragen over verplichte partijbijdragen voor Commissarissen der Koningin en burgemeesters. De geachte afgevaardigde kan terecht zeggen dat de beantwoording enige tijd neemt en misschien te veel neemt, maar dat houdt hiermee verband dat de regelingen die de verschillende politieke partijen op dat stuk hebben getroffen vrijwel alle van elkaar verschillen. Dat maakt de beantwoording van de vragen gecompliceerd, maar de geachte afgevaardigde kan een duidelijk antwoord spoedig tegemoet zien.

De geachte afgevaardigde heeft opnieuw mijn aandacht gevraagd voor het zogenaamde terugroeprecht. Sedert de geachte afgevaardigde die kwestie aan de orde stelde bij het in deze Kamer gehouden beleidsdebat over Binnenlandse Zaken in 1975 heeft mijn opvatting over deze zaak geen wijziging ondergaan. Ook nu nog ben ik van mening dat dit zogenaamde terugroeprecht stricti juris geen recht is. Het is immers niet afdwingbaar, ook niet als een kandidaat vooraf verklaart te zullen aftreden wanneer hem wordt meegedeeld dat hij het vertrouwen van zijn partij heeft verloren. Ik heb er destijds al geen misverstand over laten bestaan, dat ik de door de geachte afgevaardigde gesignaleerde ontwikkeling onjuist acht en dan druk ik mij zeer gematigd uit, maar strijd met de Kieswet kan ik niet constateren, aan de ene kant niet omdat de Kieswet zich niet uitlaat over de verhouding van gekozenen tot de politieke partijen waartoe zij behoren, aan de andere kant niet omdat regelingen van politieke

partijen nu eenmaal de bepalingen van de Kieswet omtrent begin en einde van het lidmaatschap van vertegenwoordigende lichamen niet opzij kunnen zetten. Wat de Grondwet betreft, kan men bij deze kwestie nog in het geding brengen de bepaling, die daarin voor leden van de Staten-Generaal en voor leden van Provinciale Staten is neergelegd, dat zij stemmen zonder last of ruggespraak. Die bepaling houdt in dat een gekozene in de uitoefening van zijn lidmaatschap niet rechtens gebonden kan zijn aan besluiten van politieke partijen. In het licht van deze regel zal een politieke partij dus ook nooit de bevoegdheid kunnen hebben een einde te maken aan het lidmaatschap van een gekozene, omdat deze niet, zoals de geachte afgevaardigde het uitdrukte, 'naar de pijpen van zijn partij wil dansen'.

Naar aanleiding van de vraag van de geachte afgevaardigde, of er thans aanleiding is de bestaande wettelijke bepalingen nog eens te bezien ten einde de rechtmatig en democratisch gekozene te beschermen, wijs ik erop dat het verlies van het vertrouwen van zijn politieke partij voor de betrokkene niet behoeft te betekenen, dat hij zijn zetel in het vertegenwoordigende lichaam, waarin hij is gekozen, of het ambt waarin hij is benoemd, opgeeft. De bestaande wettelijke bepalingen bieden hem op dit punt voldoende bescherming. Wat de gekozenen betreft, wordt daarin omschreven op welke gronden zij hun lidmaatschap kunnen verliezen, terwijl voor de benoemden in politieke of bestuurlijke functies de wet aanwijst wie bevoegd is ontslag te verlenen dan wel onder welke omstandigheden ontslag kan worden verleend. Geen wettelijke bepaling noemt het verlies van het vertrouwen van een politieke partij als grond voor het verlies van lidmaatschap of de tussentijdse beëindiging van een ambtsperiode. Er is daarom naar mijn mening geen reden op dit punt de wettelijke bepalingen nader te bezien. Dat past ook bij de mijns inziens juiste gedragslijn die wij in Nederland volgen, dat de wetgever zich onthoudt van het stellen van specifieke regels voor het functioneren van politieke partijen.

Het volgende hoofdstuk zal handelen over het binnenlands bestuur. Hierbij ontmoet ik wederom – dat wijst erop hoe inhoudrijk de deelneming aan het debat van de geachte afgevaardigde was – de heer Rijnders. Hij heeft mij de vraag gesteld, of ik het met het standpunt van zijn 'interfractie' – ik wist echt niet wat 'interfractie' was, anders had ik het niet gevraagd –

eens kan zijn dat provincies, gewesten en gemeenten niet bij voorbaat via de macht over bedrijven die economisch afhankelijk van hen zijn eigen inzicht in de buitenlandse politiek tot gelding mogen brengen.

De problematiek, waarop de geachte afgevaardigde doelt, is verleden jaar aan de orde geweest met betrekking tot de Stevin-groep, die toen overwoog de door haar reeds aangevangen werkzaamheden in Chili vastere vorm te geven. In een gesprek tussen een aantal ministers en de Stevin-groep heb ik mij op het standpunt gesteld, dat het ongewenst is, indien bijvoorbeeld gemeentebesturen door middel van boycotacties tegen bedrijven hun oordeel uitspreken over het regiem van landen waar deze bedrijven activiteiten ontplooiën of beogen dit te doen. De Regering, zeer in het bijzonder de Minister van Buitenlandse Zaken, is verantwoordelijk voor de betrekkingen met het buitenland. Indien de Regering, al dan niet naar aanleiding van een besluit van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties tot mandatoire sancties, van oordeel is dat de handel met een bepaald land beëindigd dient te worden, zal zij de nodige maatregelen dienen te treffen, hetgeen mede in overleg met de Staten-Generaal geschiedt. Dergelijke maatregelen zullen slechts in bijzondere gevallen tot stand komen. In het algemeen zal voorop staan dat het bedrijfsleven zelf beslist in het buitenland waar dan ook activiteiten te ontplooiën. Verwacht mag worden dat het bedrijfsleven als uitvloeisel van zijn verantwoordelijkheid bij zijn besluitvorming naast het standpunt van de Regering mede zal betrekken de geveleens die in brede lagen van de bevolking leven.

Zoals al uit mijn antwoord op een desbetreffende schriftelijke vraag is gebleken deel ik niet de zienswijze van de geachte afgevaardigde de heer Rijnders dat eenvoudige grenswijzigingen, waaronder hij kennelijk ook die verstaat, waarover tussen de partijen overeenstemming bestaat, ter beslissing aan de provincie kunnen worden gelaten. Het bestaan van overeenstemming bij de betrokkenen stempelt op zichzelf een grenswijziging nog niet tot een eenvoudige zaak. Het kan heel goed voorkomen dat zulk een grenswijziging de verwezenlijking van een meer omvattend beter plan in de weg staat. Afgezien daarvan evenwel blijf ik erbij dat aan elke wijziging van de gemeentelijke indeling een zodanig politiek gewicht dient te worden ge-

hecht dat de primaire beslissing daarover behoort te liggen bij de Kroon en de Staten-Generaal. Dat wil overigens allerm minst zeggen dat de provinciale overheid bij de uitvoering van die beslissing niet een zeer belangrijke rol kan spelen. De praktijk wijst ook uit dat zij die rol speelt. Omtrent de inhoud van die rol zal echter eerst met vrucht van gedachten kunnen worden gewisseld wanneer na een daartoe noodzakelijke grondwetswijziging een voorstel aan de orde komt om de beslissing in bepaalde gevallen op een andere wijze dan met inschakeling van de formele wetgever te doen regelen.

De geachte afgevaardigde de heer Meuleman heeft het bestaan en het voortbestaan van de kleine kernen in verband gebracht met de herindeling van gemeenten. Zoals de geachte afgevaardigde het heeft gesteld, meen ik dat het hier in de eerste plaats gaat om een problematiek op het terrein van de ruimtelijke ordening. In de eerlang te publiceren nota Landelijke Gebieden zal hieraan aandacht worden geschonken en wel goede aandacht. Er zijn in het land ook thans meerkernige gemeenten, waarin de bestuurlijke structuur op zichzelf allerm minst een bedreiging vormt voor de levensvatbaarheid van niet-centrumkernen. Met deze praktijk voor ogen en indachtig de middelen, die gemeenten ten dienste staan om het plaatselijk eigene in stand te houden en te bevorderen, zal dit naar mijn vaste overtuiging evenmin het geval behoeven te zijn, wanneer omwille van een goede gemeentelijke taakvervulling moet worden besloten, bestaande te kleine gemeenten in een groter lokaal bestuur op te nemen. Ik meen te mogen stellen dat ook de met gemeentelijke herindelingen opgedane ervaringen, bijvoorbeeld in Zeeland, zulk een conclusie niet rechtvaardigen.

De geachte afgevaardigde de heer Rijnders heeft gevraagd, waarom ik een discussie vermijd over de grenzen van de taak en de bevoegdheden van de commissies voor de verzoekschriften en de toekomstige commissaris van onderzoek. Ik blijf van mening dat zoals ik reeds heb gezegd in de memorie van antwoord het debat daaromtrent eerst dient plaats te vinden in de Tweede Kamer en pas daarna in deze Kamer. Zo is nu eenmaal de regel; die regel kunnen wij niet anders dan juist vinden, want zij is door de Staten-Generaal zelf tot stand gebracht. Afwijking van deze volgorde zou bovendien in dit geval terecht door de Tweede Kamer niet op prijs kunnen worden gesteld. Het doet mij leed dat ik al-

thans op dit ogenblik over het door de geachte afgevaardigde aan de orde gestelde vraagstuk niet met hem van gedachten kan wisselen.

Hoewel ik van oordeel ben dat het in de eerste plaats op de weg van mijn ambtgenoot van Justitie ligt, vragen rond het begrip beschikking in de zin van de Wet AROB te beantwoorden – mijn ambtgenoot is immers de eerste ondertekenaar van deze wet – zal ik toch kort ingaan op de opmerkingen van de geachte afgevaardigde de heer Rijnders over mogelijke consequenties voor de wetgeving van schorsing door de voorzitter van de afdeling rechtspraak van besluiten, houdende aanzegging tot politiedwang. Allereerst moet ik dan de indruk wegnemen, die niet door de geachte afgevaardigde, maar elders is gewekt, namelijk dat thans iedere aanzegging tot politiedwang op verzoek door de voorzitter van de afdeling rechtspraak is geschorst, wordt geschorst en zal worden geschorst. Deze indruk is onjuist, omdat deze voorzitter ook een aantal verzoeken om schorsing van besluiten heeft afgewezen. Ik blijf overigens bij mijn mening dat het niet opportuun is, thans over mogelijke consequenties voor de wetgeving in beschouwingen te treden, omdat nog niet bekend is, welk standpunt de afdeling rechtspraak zelf zal innemen. Immers, de uitspraken van de voorzitter van de afdeling Rechtspraak worden steeds gevolgd door een uitspraak van de afdeling Rechtspraak zelf. Ik heb overigens grond voor de verwachting, dat een uitspraak van de afdeling Rechtspraak binnen afzienbare tijd op dit punt helderheid zal verschaffen.

De geachte afgevaardigde de heer Van Kleef heeft mij gevraagd, waar de memorie van antwoord inzake het wetsontwerp tot wijziging van de Provinciewet (ontwerp nr. 13 300) blijft. Ook ik betreur de vertraging, maar deze houdt verband met de beslissing van de Tweede Kamer tot schrapping van artikel 86 van de Provinciewet. Het vervallen van artikel 86 doet vragen rijzen van overgangsrecht. Daarop is in 'De Gemeentestem' al van verschillende kanten gewezen. Na inderdaad wat langdurige overweging – maar het is ook niet zo'n eenvoudige zaak – ben ik tot de conclusie gekomen dat het indienen van een novelle onvermijdelijk is. Daardoor zal de afwerking van het wetsontwerp vertraging ondervinden. Ik betreur dat, maar het is niet anders.

De geachte afgevaardigde de heer Van Kleef heeft gevraagd, of ik wil bevorderen dat de nieuwe regeling voor de vergoedingen van leden van pro-

vinciale staten ingaat met ingang van de nieuwe zittingsperiode van de provinciale staten in 1978. Ik hoop dat dit mogelijk zal blijken, zodat de leden van provinciale staten alsdan een vergoeding kunnen ontvangen die, anders dan thans het geval is, gericht zal zijn op honorering van het totale pakket van werkzaamheden van een statenlid. Ik moet daarover echter nog overleg plegen met mijn ambtgenoot van Financiën, want het zal betekenen dat aan de provincies daarvoor meer gelden ter beschikking zullen moeten worden gesteld. Ik hoop de zaak nog te kunnen afronden voordat het kabinet demissionair wordt, niet wat betreft de noodzakelijke wettelijke voorzieningen, maar wat betreft het ter beschikking stellen van gelden voor dat doel.

De geachte afgevaardigde de heer Van Kleef heeft mij voorts gevraagd of op zeer korte termijn nog een wijziging van artikel G11 van de Kieswet te verwachten is. Ik kan mededelen dat een wetsontwerp tot wijziging van artikel G11 van de Kieswet de Ministerraad is gepasseerd. Ik hoop dat de indiening bij de Tweede Kamer op korte termijn zal kunnen plaatsvinden. Zolang artikel G11 echter niet is gewijzigd, kan ik geen richtlijnen aan de hoofdstembureaus geven om reeds overeenkomstig het wetsvoorstel te handelen.

De vraag van de geachte afgevaardigde de heer Van Kleef of ik mijn medewerking eraan wil verlenen dat wetsontwerp 13 885 met betrekking tot wijziging van de Kieswet, strekkende tot het verlenen van actief kiesrecht voor de verkiezingen van de leden der Tweede Kamer aan Nederlanders buiten Nederland in Nederlandse openbare dienst werkzaam, tijdig voor de verkiezingen van de leden der Tweede Kamer in werking kan treden, beantwoord ik bevestigend. Ik kan op korte termijn de memorie van antwoord bij de Kamer inzenden. Ik heb tot u, mijnheer de Voorzitter, zojuist een schriftelijke bede gericht omtrent de dag waarop het behandeld moet worden.

De Voorzitter: Het ligt in mijn voornemen, uw verzoek te honoreren als het College van Senioren daarin kan meegaan.

Minister De Gaay Fortman: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben u bijzonder dankbaar; mijn dag wordt steeds beter!

De geachte afgevaardigde de heer Kolthoff heeft gevraagd of vernietiging van een besluit na het verstrijken van de schorsingstermijn geoorloofd is. Het antwoord hierop kan eenvoudig zijn: behoudens in de gevallen ge-

noemd in artikel 185, tweede lid, artikel 185a en artikel 185b van de Gemeentewet, kan inderdaad een vernietiging van een besluit worden uitgesproken. Of een vernietiging, uitgesproken na het verstrijken van een schorsingstermijn, uit een oogpunt van behoorlijk bestuur geoorloofd is, kan ik niet in algemene zin beantwoorden; dat hangt van de omstandigheden af. Overigens biedt artikel 190 van de Gemeentewet de mogelijkheid, bij het besluit te bepalen dat dit geen of slechts beperkte vernietiging van alle daarvoor vatbare gevolgen met zich brengt. Wanneer gebleken is dat de gevolgen schrijnd zijn, zal daartoe zeker moeten worden overgegaan.

In de door de geachte afgevaardigde genoemde gevallen, namelijk Linschoten en Meerssen, (Gemeentestem nr. 6428) leek dit mijn ambtgenoot van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en mijzelf niet het geval, mede gelet op het feit dat deze ambtgenoot bij het verstrijken van de schorsingstermijn gewaarschuwd had dat een vernietiging hoogstwaarschijnlijk zou volgen. Tussen de betrokken Commissarissen van de Koningin en mij zijn ter zake geen afspraken gemaakt. Wat mijn voornoemde ambtgenoot met de betrokken commissarissen heeft besproken, onttrekt zich aan mijn waarneming.

Uit het voorgaande blijkt al dat ik het vooralsnog niet noodzakelijk acht dat ter zake een wetswijziging wordt bevorderd. Bij de in voorbereiding zijnde algemene herziening van de Gemeentewet zullen echter de artikelen 185 e.v. mede gezien moeten worden. Het lijkt mij juist dat ik thans op de kwestie niet verder inga, omdat de kwestie Meerssen op dit moment bij de Hoge Raad aanhangig is.

De geachte afgevaardigde de heer Tjeerdsma heeft mij gevraagd of een voorstel tot wijziging van de Wet bevolkingsregisters kan worden tegemoetgezien, zoals door de VNG is bepleit, om de afgifte van – wat men niet elegant noemt – 'niet-joodverklaringen' onmogelijk te maken.

Het gaat niet om de wijziging van de wet, maar het gaat om een wijziging van het op die wet steunende Besluit Bevolkingsboekhouding. Een wijziging van de wet is niet aan de orde. In verband met het verzoek dat de VNG mij gedaan heeft, beraad ik mij thans over de vraag of het Besluit Bevolkingsboekhouding moet worden gewijzigd. Ik zal daarover in ieder geval in contact moeten treden met het Interkerkelijk Overlegorgaan.

De geachte afgevaardigde de heer Kolthoff heeft mij een suggestie gedaan met betrekking tot de herziening van het decoratiestelsel. De geachte afgevaardigde weet dat ik om der wille van de continuïteit van het bestuur een door twee van mijn ambtsvoorgangers voorbereide herziening van het decoratiestelsel aan de Ministerraad heb voorgelegd, dat dit voorstel geen genade heeft kunnen vinden in de ogen van de Ministerraad en dat wij thans bezig zijn met een niet alleen eenvoudiger, maar ook aantrekkelijker herziening. Er is nog gelegenheid de suggestie van de geachte afgevaardigde daarbij te betrekken. Het zou zelfs kunnen zijn dat dit alrede het geval is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot enkele opmerkingen over de hulpverlening bij rampen en ongevallen, de brandweer en de bescherming bevolking. Naar aanleiding van wat de geachte afgevaardigden de heren Van Hemert tot Dingshof en Kolthoff hebben opgemerkt over de rampenbestrijding, grijp ik terug naar de nota Hulpverlening bij ongevallen en rampen. Ik heb in die nota gesproken over de taken die ten aanzien van dat onderwerp liggen op het terrein van mijn departement: de brandweer, de politie en de bescherming bevolking.

Rampenbestrijding wordt ten onrechte nogal eens vereenzelvigd met het optreden van de Organisatie Bescherming Bevolking. Rampenbestrijding houdt echter een gecoördineerde samenwerking van een aantal diensten en organisaties in. De nota beoogt een schema te geven voor verbetering van de kwaliteit van de hulpverlening.

De geachte afgevaardigde de heer Van Hemert tot Dingshof heeft gelijk als hij zegt, dat men niet iedereen op iedereen kan laten wachten. Dat is ook niet mijn bedoeling geweest. Ik heb zeker niet bedoeld maatregelen uit te stellen totdat zekerheid zou bestaan omtrent de reorganisatie van het binnenlands bestuur. Het zou ook onverantwoord zijn om daarop te wachten. Daarom heb ik reeds enkele maatregelen getroffen en ben ik bezig andere te overwegen. Een voorbeeld is de regionalisatie van de brandweer, die onzerzijds krachtig is bevorderd.

Daarnaast is bij Regering en volksvertegenwoordiging het verlangen aanwezig dat de Organisatie Bescherming Bevolking met behoud van haar slagvaardigheid wordt gereorganiseerd en ingekrompen. Ook dit kan niet blijven liggen tot de reorganisatie van het binnenlands bestuur een feit is. Aan de andere kant doet men er

verstandig aan bij het nemen van beslissingen rekening te houden met de uitgangspunten die aan de wetsontwerpen reorganisatie binnenlands bestuur ten grondslag liggen. De noodwacht van de Organisatie Bescherming Bevolking is thans in hoofdzaak over het land verdeeld in twee gemeentelijke en 43 kringnoodwachten. De gewenste inkrimping van de formatie van deze noodwachten, die zoals ik zei hun slagvaardigheid niet mag verminderen, maakt schaalvergroting noodzakelijk. Zoals bekend, heb ik ter bereiking daarvan gedacht aan een gedecentraliseerde rijksdienst. Toen die gedachte niet aanvaardbaar bleek, heb ik besloten een gedecentraliseerde provinciale noodwacht tot stand te brengen. Mijn streven is er daarom thans op gericht de noodwacht zo spoedig mogelijk naar de huidige provincies te doen overgaan, met een onderverdeling in niet-bestuurlijke districten. Dat wordt een operatie van behoorlijke omvang, waarvoor wijziging van de wetgeving noodzakelijk is. De vereiste schaalvergroting maakt intussen overgang van de noodwachten naar de provincies ook noodzakelijk, wanneer men niet denkt aan provincies-nieuwe-stijl. Van voortijdigheid bij het overbrengen van het zwaartepunt van de noodwacht naar de huidige provincies is naar mijn mening geen sprake.

Maar, zo is de vraag die dan rijst, hoe stelt u u voor dat in die overgangsfase, wanneer in tegenstelling tot de andere rampenbestrijdingsdiensten alleen de noodwacht provinciaal gestructureerd zal zijn, die diensten met elkaar zullen kunnen samenwerken. Het lijkt mij dat die samenwerking, die zeker noodzakelijk is, niet moeilijker tot stand te brengen zal zijn dan thans al het geval is. De huidige situatie leert ons dat er in vele gevallen reeds samenwerkingsverbanden bestaan. Waar deze er niet zijn, mogen wij aannemen dat zij binnen een beperkt aantal jaren tot stand zullen komen. De onderverdeling van de provinciale noodwacht in noodwachtdistricten zal worden afgestemd op de door mij te erkennen brandweerregio's.

Daardoor zal samenwerking gemakkelijker kunnen worden verwezenlijkt. Belangrijk is ook dat de burgemeester belast zal blijven met het opperbevel bij bestrijding van een ramp en dat het niet-gemeentelijk potentieel dat aan een rampenbestrijding zal deelnemen derhalve te zijner beschikking zal staan.

Ik wil voor alle duidelijkheid nog eens herhalen, dat provinciaal of regionaal organiseren of beheren van een dienst niet met zich brengt dat eenheden van zo'n dienst niet onder leiding van de burgemeester zouden kunnen opereren. Dat laatste is uitdrukkelijk wel de bedoeling. Sterker nog, het wordt door de wet voorgeschreven.

De geachte afgevaardigde de heer Van Hemert ben ik dankbaar voor zijn opmerking inzake de regionale samenhang, die er in de gemeentelijke rampenplannen in vele gevallen zal moeten zijn. Nu wij op het departement de laatste hand leggen aan het wetsontwerp op de rampenplannen zeg ik hem gaarne toe, dat met zijn opmerking rekening zal worden gehouden.

In het kader van het beleid met betrekking tot de organisatie van de hulpverlening zijn enkele opmerkingen gemaakt en vragen gesteld over de regionalisatie, meer in het bijzonder die van de brandweer. Ik ga daarop thans nader in. Ik begin met een poging om een hardnekkig misverstand weg te nemen. De geachte afgevaardigde de heer Meuleman vraagt zich namelijk af, of de regionale brandweer efficiënter zal werken dan de vrijwillige brandweer. Dat is een verkeerde tegenstelling. Regionale brandweer betekent dat men de organisatie van de brandweer onderbrengt in een bepaald district of een bepaald gebied, maar daarmee is nog niets gezegd over de vrijwillige brandweer. Het is de Kamer bekend dat de Regering de vrijwilligheid bij de brandweer een belangrijk goed acht, dat zij harerzijds al het mogelijke wil doen om die vrijwilligheid te laten bestaan – dat is ook uitdrukkelijk èn in de Nota hulpverlening èn bij de behandeling van de nota gezegd – en dat alleen gestreefd zal worden naar het toevoegen in de verschillende regio's aan de vrijwillige brandweer van een beroepsofficier die zich met de brandpreventie zal bezighouden.

Met voldoening heb ik de waardering van de Kamer beluisterd voor de interimregeling rijksbijdragen regionale brandweren.

De heer Van Hemert tot Dingshof kan ik antwoorden dat tot en met 1980 gelden zijn uitgetrokken voor het financieren van regionale voorzieningen, die in de nota hulpverlening en in de interimregeling zelf zijn omschreven, met vermelding van de bijdragepercentages. De regeling voorziet ook in het geven van bijdragen voor subsidiabele lasten, welke na 1 januari 1976 nog voortvloeien uit verplichtingen, die vóór het in werking treden van de

regeling zijn aangegaan. Meer dan deze verwachtingen heb ik niet gewekt.

De heer Van Hemert tot Dingshof heeft mij nog gevraagd naar de brandweeropleiding. Eind 1976 heeft de brandweerraad mij naar aanleiding van de beleidsnota van de stichting brandweeropleidingen in Nederland een advies gezonden, waarin is getracht in grote lijnen de toekomstige structuur van de brandweeropleidingen te schetsen. De gedachte structuur is mede gebaseerd op de in de nota hulpverlening neergelegde medeverantwoordelijkheid van het rijk. Het ligt in mijn voornemen, ingaande op een suggestie van de brandweerraad, de door die raad voorgestane conceptie van de opleidingsstructuur te laten uitwerken.

In verband met het overheidspersoneelsbeleid heeft de heer Kolthoff vragen gesteld over de toepassing van artikel K 3 van de Pensioenwet. Het antwoord zou mij nopen tot het voorlezen van een uitvoerig referaat. Ik wil de Kamer graag schriftelijk de noodzakelijke informatie doen toekomen.

De heer Eisma heeft vragen gesteld over het bevorderen van arbeidsmogelijkheden voor vrouwen en deeltijdwerkers en over de emancipatie van de vrouw in het arbeidsproces. Het zal de geachte afgevaardigde bekend zijn dat ik op 11 november 1976 de werkgroep emancipatie en deeltijdarbeid als aspecten van het overheidspersoneelsbeleid, heb ingesteld. De werkgroep heeft tot taak de factoren op te sporen die de arbeidsmogelijkheden voor deeltijdwerkers en de emancipatie negatief kunnen beïnvloeden. Haar is opgedragen wat het overheidspersoneel in dienst van het rijk betreft concrete maatregelen aan te bevelen. Het is een ingewikkelde materie die allerlei aspecten van het overheidspersoneelsbeleid raakt en die onderzoek vergt naar uiteenlopende werksituaties. Daardoor staat het vast dat de werkgroep haar taak niet op zeer korte termijn zal kunnen voltooien. Ik heb gevraagd zoveel mogelijk tussentijds aanbevelingen te doen ten aanzien van deelonderwerpen die zich daartoe lenen. Ik heb gevraagd mij halverwege 1977 over de stand van zaken te rapporteren.

De heer Eisma heeft een pleidooi gehouden voor een ander trendbeleid voor het vaststellen van de arbeidsvoorwaarden van het overheidspersoneel. In navolging van de heer Nypels in de Tweede Kamer heeft hij aangedrongen op een totale pakketvergelijking, omdat in het huidige trendbeleid de secundaire arbeidsvoorwaarden

niet voldoende tot uitdrukking zouden kunnen komen. De heer Nypels heeft gezegd dat de trendberekening niet moet plaatsvinden voor de primaire arbeidsinkomens zoals salarissen, maar voor de totale arbeidsbeloning, de som van primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden.

Ik moet eerst weer een misverstand wegnemen. Wat de heer Eisma in zijn betoog aanhaalt en bestrijdt, namelijk wat ik aan de overkant aangaande de wensen van de heer Nypels naar voren heb gebracht, had betrekking op het invoeren van zogenaamde deeltrends. Dat zijn verschillende trends, te onderscheiden naar het salarisniveau. Dat is iets anders dan de totale pakketvergelijking.

Ten aanzien van die totale pakketvergelijking moet ik handhaven, dat thans een dergelijke vergelijking onuitvoerbaar is, en wel omdat er twee belangrijke belemmeringen zijn. In de eerste plaats is daarvoor nodig een verantwoorde functievergelijking, niet voor enkele functies, maar praktisch alle. Een dergelijk onderzoek zou zeker jaren vergen, want de functievergelijking bestaat wel bij de overheid, maar bestaat maar in zeer beperkte mate bij het bedrijfsleven. Een tweede belemmering voor een pakketvergelijking is, dat de werknemers in het particuliere bedrijfsleven op het punt van de arbeidsvoorwaarden geen eenheid vormen. Die arbeidsvoorwaarden zijn immers afgezien van verschillende wettelijke voorzieningen, geregeld in een groot aantal onderling zeer uiteenlopende collectieve arbeidsovereenkomsten en bindende regelingen, met daarnaast nog allerlei bijzondere regelingen, die bedrijfstakgewijze en ondernemingsgewijze tot stand zijn gekomen en soms in een protocol, soms in een mondelinge afspraak zijn neergelegd. Voor het hogere personeel in het bedrijfsleven zijn de arbeidsvoorwaarden niet in een collectieve arbeidsovereenkomst geregeld en daardoor praktisch niet toegankelijk. Het jaarlijks vaststellen van een trend voor de ontwikkeling van het geheel van arbeidsvoorwaarden in het particuliere bedrijfsleven moet dan ook zoal niet als theoretisch onmogelijk, dan toch als onuitvoerbaar worden beschouwd. Dat is ook de reden, waarom het Centraal Bureau voor de Statistiek ons heeft meegedeeld, dat het geen kans ziet tot het maken van een totale pakketvergelijking.

De geachte afgevaardigden de heren Kolthoff, Van Kleef en Rijnders hebben over de burgemeestersbenoe-

mingen gesproken. De heer Kolthoff heeft zich beperkt tot de opmerking, dat de voorziening in vacatures te lang duurt. Ik kan dit voor bepaalde vacatures niet ontkennen. Ik tracht dan ook de verbindingslijnen te bekorten. De geachte afgevaardigde weet, dat ik voor de vervulling van een vacature de aanbeveling van de Commissarissen van de Koningin nodig heb. In bepaalde gevallen levert de vraag, of de politieke kleur van een gemeente moet worden gewijzigd, reden tot vertraging op.

De geachte afgevaardigde de heer Van Kleef heeft mij het verwijt gemaakt, dat er de laatste tijd geen tot zijn partij behorende burgemeester is benoemd. Ik heb hem al eens doen weten, dat ik dit betreurt, maar dat de mogelijkheden daartoe uiterst beperkt zijn door de inspraak en doordat de PPR landelijk gezien wel een aanzienlijk aantal stemmen op zich heeft verenigd, maar zij in een groot aantal gemeenten niet voldoende representatie heeft gevonden.

De heer **Kremer** (CPN): Dat is een slecht argument.

Minister De Gaay Fortman: De geachte afgevaardigde de heer Rijnders heeft gezegd, dat de Minister primair van bekwaamheid moet uitgaan. Stel u voor, dat ik zeg, dat ik een andere maatstaf heb waarvan ik primair uitga!

Ik meen het ernstig: Natuurlijk is de bekwaamheid primair beslissend. Ik kan naar eer en geweten verklaren, dat ik nimmer de benoeming van een burgemeester heb bevorderd – ook niet in het door de geachte afgevaardigde genoemde geval – wanneer ik niet ervan overtuigd was, dat hij geschikt en in staat was om aan het bestuur van de desbetreffende gemeente leiding te geven. Zo zal het ook met Amsterdam gaan. Bekwaamheid is het eerste zoals bij alle functies, ook bij ministers. Volgens moet met de inspraak rekening worden gehouden. Deze wordt steeds krachtiger bedreven. In bepaalde gevallen zal rekening moeten worden gehouden met de politieke verhoudingen in de omgeving en op landelijk niveau. Ten slotte is er een ontwikkeling die ik betreurt, maar die niet iets van de laatste tijd is, maar zich al voor de Tweede Wereldoorlog voerde, namelijk de toenemende politisering. Alle fracties in de Tweede Kamer hebben één lid aangewezen, dat beschikt over een kaartenbak waarin zo ongeveer alle lieden die burgemeester proberen te worden, zijn opgenomen.

Deze fractieleden bezoeken mij regelmatig in mijn, zoals mijn afdeling Binnenlands Bestuur het nog altijd noemt, kabinet. Men beperkt zich daarbij niet – met uitzondering van de VVD – tot het pleiten voor een bepaalde politieke kleur; men gaat in de overgrote meerderheid van de gevallen ertoe over, mij te onderrichten wie van die politieke kleur de beste kandidaat zou zijn.

De geachte afgevaardigde de heer Rijnders heeft gezegd: er is onrust bij de burgemeesters; men vreest dat men niet voldoende promotiemogelijkheden heeft. Ik mag erop wijzen dat anders dan de buitenlandse dienst het burgemeesterskorps nooit een closed shop, een gilde is geweest. Er zijn al tijd wat men ten aanzien van de buitenlandse dienst zo merkwaardigerwijze noemt parachutisten in het burgemeesterskorps neer gelaten. Wat wij de laatste tijd zien – en dat houdt verband met het toemen van het belang van het ambt van wethouder, van gedeputeerde en van bijvoorbeeld gecommiteerde van Rijnmond – is dat zich onder de sollicitanten steeds meer wethouders en gedeputeerden aandienen, mensen van wie men kan zeggen dat zij zich in de praktijk bestuurservaring hebben verworven. Ik ben van mening dat, wanneer het gaat om de benoeming in belangrijke en ook in minder belangrijke plaatsen en zou blijken dat zich onder de sollicitanten een wethouder of een gedeputeerde bevindt van wie men kan zeggen dat hij inderdaad de eerste is wat de bekwaamheid betreft, men hem dan behoort te benoemen. Overigens doe ik mijn uiterste best om de doorstroming zoveel mogelijk te bevorderen. Ik geloof dat de benoemingen van de laatste tijd daarop krachtig duiden.

De geachte afgevaardigde de heer Eisma heeft, wat de inspraak betreft, gezegd: de raden willen meer dan alleen maar het maken van een profiel-schets. Ik geloof dat de twee ambtsvoorgangers van mij, die bij het vormgeven aan de inspraak door middel van het schetsen van een profiel betrokken zijn geweest, zich misschien niet goed voor ogen hebben gesteld welke krachten men ging losmaken. Het is duidelijk dat men zich niet contentert met het alleen maar schetsen van een profiel. Het is duidelijk dat men er behoefte aan heeft – en dat ligt ook geheel in de lijn van deze tijd – iets te laten blijken aan de personen zelf, die, naar men vindt, in aanmerking komen. Waartegen ik bezwaar heb is om daarvoor een procedure te ontwerpen.

De Gaay Fortman

Ik wil en mag geen stap zetten op de weg naar een rechtstreeks gekozen burgemeester. Ik vind dat ik het dus moet overlaten aan de gemeentebesturen zelf. Er zijn sommige die het voorbeeldig doen; er zijn er ook een paar die er een puinhoop van maken. In ieder geval – en dat wil ik in het openbaar zeer nadrukkelijk zeggen – vind ik dat de gemeenteraden meer dan tot nu toe zich ervan bewust moeten zijn dat zij de persoonlijke levenssfeer van kandidaten moeten beschermen en dat niet alleen de leden van gemeenteraden maar ook anderen, die in het publieke leven een functie vervullen zich wel eens wat voorzichtiger zouden kunnen uitlaten over mensen, van wie wordt gezegd dat zij naar een bepaalde functie hebben gesolliciteerd of daarvoor in aanmerking komen.

Ten slotte, 'de overheid is niet meer wat zij geweest is'. De geachte afgevaardigde de heer Meuleman heeft gezegd: die zin in uw memorie van toelichting vervult mij met zorg; voor mij is de overheid Gods dienaar. Ik denk dat hij bedoelt te zeggen: dat behoort zij althans te zijn. Over dit punt, waar ik zelf de rechtsgrond voor het overheidsgezag zoek, heb ik – daartoe uitdrukkelijk uitgenodigd door een paar leden van de Tweede Kamer, de heren Jongeling en Abma – bij de behandeling van mijn begroting voor 1976 in het najaar van 1975 in de Tweede Kamer gezegd wat ik vind. Ik mag de geachte afgevaardigde daarna verwijzen. Ik heb erbij gezegd, dat ik grote moeite ermee heb in een vergadering als deze mij daarover meer dan schroomvallig uit te laten.

De uitspraak 'de overheid is niet meer wat zij geweest is' was geen wijsgerige of religieuze uitspraak; zij was slechts een aanduiding van de feitelijke positie van de overheid in deze tijd en van de consequenties die dat moet hebben voor haar feitelijke handelen.

□ Staatssecretaris **De Goede**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigden de heren Van Kleef, Kolthoff en Rijnders hebben met waardering gesproken over de oplossingen voor de financiële problematiek van Amsterdam. Wij zijn hen daarvoor erkentelijk. Het verbaast de geachte afgevaardigde de heer Van Kleef dat binnen het gemeentefonds hiervoor dekkingsmiddelen aanwezig zijn. Ik wil opmerken dat dit momenteel slechts ten dele het geval is. Met name is dit het geval waar het betreft de overneming van de

lasten van de tekorten over de jaren 1967 tot en met 1973. Het daarmee gemoeide bedrag – een kolossaal bedrag – van f 1.645.000.000 betalen wij niet ineens – wij zouden dat ook niet kunnen – maar in jaarlijks groeiende termijnen. Reeds in de memorie van toelichting op de begroting van het gemeentefonds voor het dienstjaar 1973 – stuk 12 000 D, nr. 2, blz. 6, rechter kolom – is medegedeeld dat de financiële consequenties voor het gemeentefonds, voortvloeiende uit de te sluiten akkoorden met de grote gemeenten binnen het gemeentefonds kunnen worden opgevangen. Dat had met name betrekking op de lasten van de tekorten tot en met het jaar 1973. De toen aanwezige ruimte is jaarlijks met de trendmatige ontwikkeling meegegroei en uit die ruimte zijn inmiddels de lasten van de tekorten tot en met 1973 van Rotterdam en Utrecht gedekt. Nu is dan Amsterdam aan de beurt. Voor de bijdrage in de jaarlijkse tekorten van Amsterdam van 1976 af zijn binnen het gemeentefonds nog geen dekkingsmiddelen aanwezig. Dat staat ook in de brief die collega Polak en ik hebben gericht aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, stuk 14 338, blz. 9.

De regeling van de dekking daarvan zal dus in de Voorjaarsnota 1977 moeten worden opgenomen. De tekorten van Amsterdam over de jaren 1974 en 1975 – ook de geachte afgevaardigde de heer Kolthoff vroeg daarnaar en de geachte afgevaardigde de heer Voûte heeft daarover inmiddels schriftelijke vragen gesteld – zijn door Amsterdam geactiveerd. De daaruit voortvloeiende last van rente en afschrijving is opgenomen in de begrotingstekorten van 1976 en volgende jaren, waarop de aanvullende steun is gebaseerd. De boekhoudkundige verwerking daarvan is te vinden op de blz. 2, 44 en 78 van het ambtelijk rapport over de financiële situatie van de gemeente Amsterdam.

Wij gaan ervan uit dat het gehele pakket van maatregelen een goede structureel verantwoorde oplossing voor de financiële problematiek van Amsterdam biedt. Dat mag de geachte afgevaardigde de heer Van Kleef zo interpreteren, dat wij verwachten dat de Amsterdamse begrotingen sluitend zijn en blijven ook in de jaren 1978 en volgende. De mogelijkheid dat achteraf blijkt dat er toch weer tekorten zijn ontstaan zien wij niet op voorhand als een reële. Mocht die situatie zich toch onverhoopt voordoen, dan verkeert Amsterdam in geen andere positie dan andere tekort-gemeenten.

De geachte afgevaardigde de heer Kolthoff neemt aan dat in afwijking van hetgeen op blz. 8 van stuk 14 338 is vermeld Amsterdam drie jaar een aanvullende steun zou kunnen worden daarna een aanvullende uitkering. Dat is juist. Op de vermelde plaats is alleen gesproken over aanvullende bijdragen om degenen die in deze materie wat minder goed thuis zijn dan de heer Kolthoff niet in verwarring te brengen. Wat er in latere jaren gaat gebeuren, hangt onder andere af van de resultaten die de onderzoeken van de zogenaamde limitatieve lijst opleveren. De uitkomsten van deze onderzoeken kunnen onder meer aanleiding geven de financiële steun om te zetten in structurele maatregelen. Ook op andere wijze is zo'n omzetting mogelijk, bij voorbeeld als de factor natte stedelijkheid in de verfijning historische stadskernen zou kunnen worden ingebouwd. Als op deze wijze de gehele aanvullende steun zou kunnen worden omgezet in structurele maatregelen, is verdere toepassing van artikel 12, afgezien van de tekorten tot en met 1973 niet meer nodig. De geachte afgevaardigde vindt dat zijn vraag of integrale overneming van oude tekorten ongeacht de oorzaak van die tekorten gebruikelijk is ontwijkend is beantwoord. Hij wil een duidelijk antwoord: Ja of neen. Welnu, het antwoord is 'neen'. Voor Rotterdam, Amsterdam en Utrecht is een uitzondering gemaakt, omdat die gemeenten over de desbetreffende jaren in overleg met de toenmalige bewindslieden geen aanvullende bijdrage hebben aangevraagd. Daartegenover stond de bereidheid om de lasten van de tekorten tot en met 1973 over te nemen. Bij ons optreden in 1973 troffen wij die toezegging aan. Wij vonden en vinden het niet reëel daarvan nu af te wijken. Het ontstaan van die toezegging is toegelicht op blz. 3 van stuk 14 338; ik herinner mij dat ik ook bij vorige gelegenheden, ook in deze Kamer, daarover reeds het nodige heb gezegd. Ik voeg eraan toe dat in een vorige regeringsperiode de overneming van tekorten over de jaren tot en met 1966 met inbegrip van de onderwijstekorten aan een aantal gemeenten heeft plaatsgevonden.

De heer Rijnders meent dat de regeling voor Amsterdam nog geen structurele oplossing betekent, doch slechts een bijdrage daartoe. Ik ben het in zoverre met hem eens dat hulp via artikel 12 idealiter nooit structureel zou moeten zijn. In het onderhavige geval zijn enkele duidelijke lijnen getrokken met betrekking tot het structureel maken van de geboden oplossing.

De Goede

Ik blijf dan ook van mening dat het gehele pakket van maatregelen een goede, structureel verantwoorde oplossing is.

De heer Kolthoff wenst duidelijkheid van de VVD-fractie omtrent de gevolgen voor de gemeenten van de 0%-operatie, die in de plaats van de 1%-operatie zou moeten komen. Ik voeg eraan toe dat hetzelfde eigenlijk geldt voor de 0,7%-operatie die de fracties van het CDA voorstaan. Verlaging van de 1%-norm behoeft weliswaar niet automatisch verlaging van de uitkering aan de gemeenten en provincies in te houden – een en ander hangt immers af van de prioriteiten die men stelt –, maar het zal ook mij erg interesseren, wanneer de politieke partijen die deze lagere groeinnormen voorstaan, duidelijk maken, wat er binnen hun norm met de financiën van de lagere publiekrechtelijke lichamen zal gebeuren. Dat antwoord is echter aan hen. Mij lijkt dat een neerwaartse bijstelling van de 1%-norm moeilijk iets anders kan betekenen dan een lagere groei van de uitkering aan de gemeenten dan bijvoorbeeld in de meerjarencijfers die in de rijksbegroting zijn opgenomen, is voorzien.

Over de onderwijsuitkeringen hebben de heren Kolthoff en Tjeerdsma gesproken. Ik ben het eens met de heer Kolthoff dat het niet nodig is thans opnieuw in te gaan op wat wij in deze kabinetsperiode hebben gedaan; dat is naar mijn mening genoegzaam bekend. Ik heb daarover meermalen gesproken. De onzerzijds tijdens de huidige kabinetsperiode aangebrachte verbeteringen zijn niet gering. Dat wil ik er nog wel even over kwijt. Naast het gat dat wij hebben gedicht – het ging om een bedrag in de orde van grootte van 100 mln. per jaar structureel over de afgelopen periode – is helaas een nieuw gat ontstaan. Zoals ik tijdens de begrotingsbehandeling in de Tweede Kamer al heb opgemerkt, heb ik de sterke indruk dat het nieuwe gat voor een groot deel door eigen toedoen van de gemeenten, althans velen van hen, is gecreëerd. Dat neemt echter niet weg dat moet worden erkend dat ten aanzien van de prijscompensatie in 1976 van een 'tekortkoming' kan worden gesproken. Wij betreuren het dat de middelen niet aanwezig waren; collega Polak en ik hebben er hard genoeg voor gevochten, maar we winnen niet altijd. Staatssecretaris Polak en ik zullen ons uiterste best doen om te voorkomen dat deze situatie zich in 1977 herhaalt.

De balans opmakende moet ik constateren, dat er ook voor het nieuwe kabinet nog het een en ander lijkt te verrichten. Met het oog daarop is het van veel belang de resultaten te kennen van het onderzoek naar de specifieke oorzaken van de gemeentelijke tekorten, dat momenteel in een 12-tal gemeenten wordt gehouden.

Dit brengt mij op de commissie-Londo, waarover de geachte afgevaardigde naar zijn woorden te oordelen evenmin tevreden is. Ik kan mij zijn ongeduld indenken. Het bereiken echter van een redelijke oplossing in de complexe materie vergt veel meer tijd dan aanvankelijk was gedacht. Met een gebrek aan belangstelling van onze kant heeft het niet van doen. Ook de hierbij betrokken bewindslieden, zowel van Onderwijs, van Binnenlandse Zaken als van Financiën zijn geïnteresseerd in de objectieve conclusies waartoe de commissie hopelijk kan komen. Ook de uitbouw van de secretaris-functie tot het directe en indirecte werk van een de commissie ondersteunend secretariaatsbureau van zes man met verschillende deskundigen heeft niet te maken met een veronderstelde lauwheid van de bewindslieden, of een onderschatting van het belang van een goed secretariaat. De uitbouw stond in direct verband met de na het uitbrengen van het interimrapport aan de commissies verstrekte nadere opdrachten op het gebied van het formuleren van programma's van eisen en aanwijzing van modelscholen. Ook de verdere uitwerking van de gegevens, te verkrijgen uit het eerder door mij genoemde feitelijk onderzoek en in een verdere toekomst het verzamelen en bewerken van de financiële uitkomsten van aangewezen modelscholen zijn aan dat bureau toebedeeld. Daarbij zit de bedoeling voor, het bureau een blijvende taak te geven in het kader van de toekomstige wet op het basisonderwijs en derhalve te bestendigen, ook nadat de commissie-Londo haar taak zal hebben volbracht. Ik vertrouw erop dat deze uiteenzetting omtrent de taak van dit secretariaatsbureau de geachte afgevaardigde tot het inzicht brengen kan dat zijn kritiek op het niet instellen daarvan niet gegrond is.

Staatssecretaris **Polak**: Mijnheer de Voorzitter! Verschillende geachte afgevaardigden hebben waardering uitgesproken over het beleid dat de Regering met betrekking tot de gemeentefinanciën heeft gevoerd. Wij zijn daar erkentelijk voor. Daardoor is er wat mij betreft ook weinig te discussiëren, ook niet met de geachte afgevaardigde de heer Feij, die tot mijn grote spijt in zijn belangwekkende beschouwing verzuimd heeft in te gaan op de vraag, hoe de gemeentelijke financiën er vandaag voor zouden hebben gestaan, als de tegenbegrotingen die zijn politieke vrienden aan de andere kant van het Binnenhof met grote regelmaat hebben ingediend zouden zijn gevolgd. Ik zeg dit omdat de geachte afgevaardigde de heer Feij bijna zijn hele rede heeft gezet in het teken dat er van het voorgenomen beleid van deze bewindslieden van Binnenlandse Zaken toch eigenlijk niets terecht is gekomen: 'Wat is er terecht gekomen van de leidende taak van Binnenlandse Zaken bij het tot stand brengen van zo ingrijpende veranderingsprocessen?' De geachte afgevaardigde stelde verder: 'Als dit kabinet werkelijk had willen bijdragen aan een nieuwe maatschappij had zij haast gemaakt met een decentralisatie van taken, bevoegdheden en keuzemogelijkheden naar de burger toe en bij de burger. De overheid heeft gefaald: 'Men is niet verder gekomen dan wat bewegingen op de plaats!' Ik vind het een beetje jammer dat de heer Feij in zijn betoog eerst spreekt over werkelijke veranderingen in de maatschappij, die de moed van het experiment vragen, en dan als het ware in een adem verder gaat over de beperking van de overheidsuitgaven, alsof het aanbrenge van werkelijke veranderingen in de maatschappij en het verlagen van overheidsuitgaven ongeveer hetzelfde zouden zijn.

De heer **Feij** (VVD): Dat verband heb ik niet gelegd.

Staatssecretaris **Polak**: Ik wil deze alinea er wel bij halen, maar dat kan direct wel even.

Ik wil over het betoog van de geachte afgevaardigde, dat mij – ik erken dat graag – wat geprikkeld heeft drie dingen opmerken. In de eerste plaats: Dit kabinet heeft een aantal zaken met betrekking tot het wezen en de noodzaak van decentralisatie van beleid fors geformuleerd en centraal gesteld in de doelstellingen van het regeringsbeleid. Dat is onder andere gebeurd in het wetsontwerp Reorganisatie Binnenlands Bestuur, in het ontwerp-Structurele Kaderwet Welzijnsbeleid en in een aantal andere geschriften en uitspraken. De decentralisatie is daarmee een onderdeel van het regeringsbeleid geworden. Dat is nog niet ten volle tot wasdom gekomen, er wordt daartegen nog wel eens gezondigd, maar de decentralisatie staat toch cen-

traal. Men kan er niet meer omheen, ook niet in een volgende regeringsperiode. Ik wijs erop dat er vier jaar geleden nog geen sprake van was dat dit zo duidelijk en expliciet werd gesteld, noch door de Regering noch door de toenmalige oppositie. In de discussies over de gewestvorming – zo heette dat toen nog – kwam decentralisatie van rijkstaken wel voor, maar zeker niet als een centraal thema, zoals nu het geval is. Wat dit betreft, zijn wij een stuk verder gekomen.

Nu kan men zeggen – en de geachte afgevaardigde heeft dat gedaan – dat het nog maar gaat om formuleringen op papier. Ik meen te kunnen stellen dat wij toch nog wel wat meer gedaan hebben. Er is namelijk wel een verschil tussen de toestand van de gemeenten, zoals dit kabinet deze vier jaar geleden aantrof, en de situatie van vandaag. Wij hebben alleen al door het financiële beleid dat is gevoerd iets gedaan om de gemeenten een stuk autonomie, een stuk financiële draagkracht en een stuk keuzevrijheid terug te geven, die zij vrijwel verloren hadden. De situatie die wij in 1973 aantreffen is het beste gekarakteriseerd door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, die de brief die zij aan de toenmalige kabinetsformateur aanbod 'De gemeenten in de tang' noemde. Vele tientallen gemeenten, waaronder vrijwel alle grote, kampten met grote tekorten op hun begroting. Het aantal artikel 12-gemeenten was tot boven de 150 gestegen. Er was ook geen uitzicht op verbetering, want de accessen in de uitkeringen, die de toenmalige kabinetten jaarlijks aan de gemeenten toekenden, waren minimaal en werden telkenjare goeddeels door prijsstijgingen opgegeten. De gemeenten waren voor hun investeringen met handen en voeten aan de centrale financiering gebonden. Gemeenten die een aanvullende bijdrage uit het Gemeentefonds aanvroegen, moesten passief afwachten hoe er over hun aanvraag werd beslist. Een officiële motivering van die beslissing werd niet gegeven.

Ik wil niet pretenderen, dat al die problemen nu zijn opgelost, maar ik constateer wel dat de begrotingstekorten van de gemeenten drastisch zijn gedaald, dit dankzij regelmatige verhoging van de uitkering, dankzij overname van de tekorten op het openbaar vervoer en dankzij grote bedragen die beschikbaar zijn gekomen voor stadsvernieuwing, voor welzijnsbeleid, voor locatiesubsidies enzovoorts. De tekorten bedroegen in 1973 ruim 500 mln, in 1976 285 mln en daar was dan nog

een bedrag van ongeveer 100 mln, het tekort van Amsterdam, bij inbegrepen, waarvoor inmiddels een regeling is getroffen.

Niet alleen de begrotingstekorten van Amsterdam zijn verdwenen, maar ook werken nu met sluitende begrotingen gemeenten als Utrecht, Alkmaar, Groningen, Leeuwarden, Maastricht, Voorburg en zo zou ik er nog wel een paar kunnen noemen.

De heer **Kolthoff** (PvdA): Borger.

Staatssecretaris **Polak**: Dank u!

Het aantal artikel 12-gemeenten is gedaald van 152 in 1972 tot 93 dit jaar en daarvan hebben er 44 al een aanvullende uitkering, zodat zij aan geen speciale voorgedijmaatregelen zijn onderworpen. De behandeling van artikel 12-gemeenten is veranderd; de uitvoering is menselijker geworden, de spelregels zijn deugdelijk vastgelegd, er is openheid en een recht op inspraak gekomen. Ten slotte: – niet het minst belangrijk – de centrale financiering is opgeheven. Kortom, wij hebben het niet bij woorden gelaten. Wij hebben ook feitelijk iets gedaan aan de versterking van de positie van de lagere publiekrechtelijke lichamen en dus aan de realiteit van gedecentraliseerd bestuur.

Mijn derde opmerking naar aanleiding van het betoog van de heer Feij is deze. De heer Feij spreekt over een grotere vrijheid van de burger om zelf een keuze te maken; het brengen van keuzemogelijkheden naar de burger toe. Dat speelt zich niet alleen af op het staatkundig terrein. Als de geachte afgevaardigde zegt dat vrije keuze voor de burgers volstrekt noodzakelijk is voor een leefbare toekomst en dat werkelijke veranderingen in onze maatschappij moed vragen, de moed van het experiment, dan ben ik het van harte met hem eens. Ik meen dat er binnenkort ook in deze Kamer een aantal wetsontwerpen aan de orde komen die betrekking hebben op wezenlijke veranderingen in de maatschappij en die dan tevens een toetssteen zijn, ook voor de moed van de geachte afgevaardigde om aan de burgers meer zeggenschap te geven.

De heer **Feij** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Als de heer Polak zijn drie punten genoemd heeft, wil ik wel een misverstand wegnemen, namelijk dat ik in dat kader met name heb gesproken tot de Minister van Binnenlandse Zaken in het licht van de reorganisatie van het binnenlands bestuur. Hiervan is toch bekend dat het veel belangrijker is dat eerst eens wordt aangeduid – er wordt altijd heel vaag gesproken over over-

dracht van rijkstaken naar provincies en gemeenten – hoe de zaken ervoor staan. Daar doelde ik met name op. Ten aanzien van de financiële aspecten problemen wil ik bijzonder graag zeggen dat wij zeer erkentelijk zijn voor datgene wat in de afgelopen vier jaar door deze Staatssecretaris ten gunste van de gemeenten gedaan is. Maar het is meer dan een probleem van vermindering van het aantal artikel 12-gemeenten en wat dies meer zij. Het is niet een kwestie van geld alleen.

Staatssecretaris **Polak**: Het gaat er mij niet om, bij de geachte afgevaardigde naar een compliment te vissen. Het gaat mij om de zaak zelf. Ik meen dat de geachte afgevaardigde, door zijn betoog uitsluitend te richten op de reorganisatie van het binnenlands bestuur – ik heb daarvan ook nog wat gezegd; ik wil dit nog even duidelijk herhalen – het kader waarin men deze zaken moet zien, verwaarloosd en weg gelaten heeft. Hij heeft uitsluitend gesproken over een punt waarop wij naar zijn mening tekort zouden zijn geschoten, namelijk de overdracht van rijkstaken. Hij heeft niet gesproken over het totale kader waarin men dat moet zien; het totale kader waarin wij bezig zijn geweest, om aan dat gedecentraliseerde bestuur meer inhoud te geven. Wat die overdracht van rijkstaken betreft, moet ik herhalen dat dit een zaak is die in onze periode – ik zeg er graag bij: niet alleen door ons – zo centraal in de belangstelling is komen te staan, mede doordat wij die zaak hebben opgenomen.

Vier jaar geleden – hij kan de geschiedenis over gewestvorming nalezen – sprak men nog uitsluitend van 'verlengd lokaal bestuur' en was het punt decentralisatie van rijkstaken nog nauwelijks actueel. Als dat nu wel het geval is, dan hebben wij het begin van de weg aangegeven. Wij hebben de weg nog lang niet afgelegd, maar wij hebben in ieder geval een goede wegwijzer aan het begin van die weg gezet.

De geachte afgevaardigde de heer Kolthoff – dit nog even in aanvulling op datgene wat collega De Goede heeft gezegd over de oude tekorten – vroeg of het regel is dat oude tekorten worden gedekt. Collega De Goede heeft al duidelijk gezegd dat het geen regel is dat oude tekorten zonder meer via een aanvullende bijdrage of een aanvullende uitkering worden gedekt. Het is echter niet ongebruikelijk dat bij artikel-12-gemeenten bij het geven van saneringsbijdragen óók rekening wordt gehouden met de last van oude tekorten. Dat is een zaak die veel voor-

komt. De bedragen waarover het bij de grote gemeenten gaat zijn, ook vanwege de reden die collega De Goede heeft genoemd, bijzonder groot.

De geachte afgevaardigde heeft nog gesproken over de droogteschade en de gevolgen daarvan voor de gemeentefinanciën. De bewindslieden van CRM hebben er bezwaar tegen – en ik geef hun daarin gelijk – in dit verband over vergoeding van droogteschade te spreken. Het gaat namelijk om bijstand die is uitgekeerd en niet om schadevergoeding. Aan de landbouwers, die door de droogte in moeilijkheden zijn gekomen, kunnen uitkeringen worden gedaan op grond van de rijksgroepsregeling zelfstandigen. Van die uitkeringen blijft, zoals bij alle uitkeringen, 10% ten laste van de betrokken gemeenten.

Omdat het bijstand is en geen schadevergoeding, wordt ook een onderzoek ingesteld naar de inkomens- en vermogenspositie van de betrokkenen. Voor de gemeente waarom het gaat is het – daarover ging het bij de heer Kolthoff – een extra last. Naar aanleiding van vragen uit de Tweede Kamer is medegedeeld dat daarnaar een interdepartementaal onderzoek wordt ingesteld. De uitkomst zal, als daar aanleiding toe bestaat, aan de Raad voor Gemeentefinanciën worden voorgelegd, ten einde een advies in deze zaak te krijgen. Het onderzoek is overigens nog niet gereed. De oorzaak daarvan is dat er vrij veel gegevens moeten worden verzameld om te bepalen of een landbouwer voor een uitkering in aanmerking komt. Als gevolg daarvan zijn nog niet alle gevallen bij de collega's van CRM bekend en is nog niet volledig na te gaan wat de financiële gevolgen voor de gemeenten zijn. De indruk bestaat wel dat een beperkt aantal gemeenten ter zake relatief hoge uitgaven zal hebben.

De betrokken bewindslieden, waarvan die van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk de eerstverantwoordelijke is – maar men begrijpt dat ik daar ook levendige belangstelling voor heb – moeten zich nog beraden over eventueel te nemen maatregelen. Dat zullen wij dus doen zodra wij de uitkomsten compleet voor ons hebben.

De geachte afgevaardigde de heer Kolthoff heeft ook nog gesproken over de rijksbijdrageregeling van CRM voor sociaal-cultureel werk. Hij heeft gewezen op de bedenkelijke financiële gevolgen, die deze regeling in de voorgestelde vorm zou kunnen hebben voor gemeenten in o.a. Groningen en Dren-

the; mij hebben ook van andere zijden al wel wat noodsignaaltjes bereikt. Het gaat hier uitdrukkelijk om een concept, waarvoor de collega van CRM de primaire verantwoordelijkheid draagt, welk concept ter discussie is gesteld. Daarbij is – dat was de afspraak – uitdrukkelijk vermeld, dat het financiële systeem van de regeling nog het karakter draagt van een discussienota.

Ik kan eraan toevoegen, dat ook het interdepartementaal overleg hierover nog niet is voltooid. De zaak zal ook nog in de Welzijnsraad, de onderraad van de Ministerraad, aan de orde moeten komen. Onder deze omstandigheden zal de geachte afgevaardigde de heer Kolthoff begrijpen, dat ik alleen kan zeggen dat de uitgangspunten van de door CRM voorgestelde regeling ons wel aanspreken, maar wij zullen nog nader moeten studeren op de uitwerking die daaraan is gegeven en die zij voor de gemeenten kan hebben.

Ik kan er wel aan toevoegen, dat een aantal van de genoemde cijfers ook uitdrukkelijk niet meer zijn dan rekenvoorbeelden.

De geachte afgevaardigde heeft ook gesproken over het rapport middellange-termijnplanning. Ik heb al gezegd dat het een ambtelijk rapport is. De geachte afgevaardigde zag met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten in het standpunt van de minderheid van de commissie die het rapport had gemaakt een gevaar voor centralisatie. Hij heeft mij gevraagd mijn visie op dat rapport te geven. Ik zal dat maar in beperkte mate doen, omdat collega De Goede en ik er nog niet uitvoerig over hebben kunnen spreken en bovendien omdat het door de geachte afgevaardigde genoemde aspect er slechts één is van het totaal van het rapport. Wel wil ik opmerken dat ik persoonlijk weinig voel voor de compartimentering, zoals die door de minderheid van de ambtelijke commissie werd bepleit. Ik zie er eigenlijk een filosofie in, die een beetje teruggaat naar de tijd van de centrale financiering, maar die voor het te voeren beleid slechts beperkte verdiensten heeft. Ik ben een beetje terughoudend, omdat ik ook wat het gevoel heb dat het rapport als geheel niet helemaal datgene is, wat wij voor de toekomst als hulpmiddel om te komen tot integrale beleidsplanning nodig hebben.

De geachte afgevaardigde de heer Kolthoff heeft een zeker verband gelegd tussen dit rapport en het experiment dat op het ogenblik in Drenthe wordt gedaan door de Minister van Sociale Zaken om gemeentelijke investeringsplannen in de computer te brengen, om het eenvoudigheidshalve

maar zo te zeggen. Ik kan de heer Kolthoff verzekeren dat dit verband er volstrekt niet is. Het rapport middellange-termijnplanning en het experiment van Sociale Zaken komen niet alleen uit volstrekt verschillende hoek, zij hebben ook qua gedachtengang en uitwerking weinig met elkaar te maken. Aan het experiment van Sociale Zaken ligt een zeer rationele gedachtengang ten grondslag. In het verleden was het bestand aanvullende werken in zekere mate willekeurig opgebouwd; er mochten geen projecten door de gemeenten worden opgegeven uit lopende begrotingen. Daardoor kwamen werken tot uitvoering die niet de hoogste prioriteit hadden en die voor de gemeenten ook vaak onevenredig veel extra lasten op de gewone dienst met zich brachten. Zo waren er nog enkele nadelen. De gedachte is nu dat men door werken te kiezen uit de bestaande investeringsplannen in ieder geval werken kiest die al een hoge prioriteit hebben op de gemeentelijke lijst zelf. Je haalt alleen als het ware de uitvoering van zo'n werk iets naar voren.

Ik wil ook wel zeggen, waarom ik aanvankelijk enige aarzeling heb gehad – in wezen heb ik die nog – ten opzichte van dit project. Het is niet omdat ik de grondgedachte niet juist vind, maar omdat hier een computerprogramma ontstaat dat specifiek is gericht op en opgezet voor één bepaald doel, namelijk de keuze van aanvullende werken en projecten daarvan. Daardoor dreigt een zekere mate van eenzijdigheid te ontstaan. Het gevaar is namelijk dat de gehele gemeentelijke meerjarenplanning voor de investeringen in wezen zou worden bepaald door de behoefte van Sociale Zaken of van het werkgelegenheidsbeleid, terwijl die planning nog zoveel andere aspecten heeft.

Ik ben voorstander van een wijze van automatisering die voor meer doeleinden kan worden gebruikt, met name ook door de gemeentebesturen zelf. Vandaar dat ik mij aanvankelijk nogal wat terughoudend heb opgesteld en dat de Minister van Sociale Zaken en ik later hebben afgesproken, dat het niet om meer zou gaan dan om een experiment in één provincie, namelijk Drenthe, en dat Binnenlandse Zaken bij de opzet van dit experiment en bij het volgen daarvan zeer nauw zou worden betrokken. Dit gebeurt dan ook.

Ik voeg eraan toe dat, tenzij er een zeer speciale reden zou zijn, ik het niet juist zou vinden als bij de keuze van de projecten, als er op een gegeven ogen-

blik op basis van dit systeem wordt gewerkt, de gemeentelijke prioriteiten niet in belangrijke mate de doorslag gaven, uiteraard uitzonderingen daargelaten. Zou het anders zijn, dan heeft het hele systeem dat er juist op is gericht om nauw aan te sluiten bij de gemeentelijke prioriteiten, op zich zelf geen zin meer. Je krijgt dan een innerlijk inconsequente zaak.

Voor mij is nog altijd een goed systeem van werkloosheidsbestrijding, de bestrijding via de algemene uitkeringen uit het Gemeentefonds. Daarmee hebben wij goede ervaringen opgedaan. Ik moet echter erkennen dat het systeem beperkte mogelijkheden biedt om speciale nadruk te leggen op bestrijding van werkloosheid in bepaalde regio's.

De geachte afgevaardigde de heer Tjeerdsma heeft gevraagd of de ontwikkeling van de onroerend-goedbelasting in overeenstemming is met de oorspronkelijke bedoeling van de wet. Naar aanleiding van een schriftelijke vraag hebben wij daarop al uitvoerig geantwoord. Mijn antwoord is: in het algemeen wel. Er is inderdaad een belastinggebied van betekenis voor de gemeente gecreëerd. Al te grote verschillen in belastingdruk zijn niet ontstaan, maar er zijn natuurlijk wel verschillen. Dat is ook de bedoeling als men een plaatselijk belastinggebied creëert. Als iedereen dezelfde belasting heeft, heeft dat op zichzelf helemaal geen zin meer.

Dat wil niet zeggen, dat ik persoonlijk wild enthousiast ben over alle aspecten van de nieuwe onroerend-goedbelasting. Er zijn bepaald problemen. Wij hebben aan de overzijde van het Binnenhof al beloofd, dat wij daarover een nota zullen uitbrengen. Daaraan wordt gewerkt. Het duurt alleen wat lang, omdat de nota moet worden opgesteld door dezelfde mensen die vele tientallen gemeentelijke belastingverordeningen en -wijzigingen moeten bekijken en beoordelen en voor Koninklijke goedkeuring voordragen.

Ik wil niet onvermeld laten, dat de Regering in het wetsontwerp reorganisatie binnenlands bestuur juist een fundamentele wijziging van de onroerend-goedbelasting heeft voorgesteld, niet alleen omdat het huidige systeem in het nieuwe bestel in ieder geval moet worden aangepast, maar ook omdat wij menen, dat dan meteen enkele van de minder aantrekkelijke kanten van het huidige systeem kunnen worden vermeden.

De heer Tjeerdsma heeft eraan herinnerd, dat het wetsontwerp betreffende wijziging van de Wet uitkering wegen is aangenomen onder aanvaarding van een amendement, waarmee is bepaald, dat vóór 1 januari 1979 een voorstel tot herziening van die wet moet worden ingediend. Uit zijn benadering blijkt, dat hij vooral belangstelling heeft voor de vraag, op welke wijze het totaal van de uitkeringen beter kan worden aangepast aan de kostenontwikkeling. Ik kan op dit ogenblik alleen maar zeggen dat er een ambtelijke werkgroep is ingesteld, dat die met de toegezegde studies een begin heeft gemaakt, maar dat het nog wel geruime tijd zal duren eer de resultaten zichtbaar zullen worden. Dat moet dan echter wel gebeuren vóór 1 januari 1979.

De heer Hartog heeft gezegd dat van de reorganisatie van het binnenlands bestuur 400 miljoen per jaar zal gaan kosten terwijl dan ook de onroerend-goedbelasting weer omhoog moet. Ik vrees dat hier een dubbel telling in het spel is. Het gaat om 400 miljoen kosten. De onroerend-goedbelasting is op zijn best een gedeeltelijk dekkingsmiddel daarvoor.

Hij heeft nu gezegd dat dat geld beter gebruikt kan worden om de gemeenten in staat te stellen het artikel-12-juk af te schudden. Ik heb zojuist naar aanleiding van het betoog van de heer Feij vermeld dat wat dat betreft al heel wat gebeurd is. Zestig gemeenten hebben dat juk afgeschud of het is hun afgenomen. Hij heeft in dit verband gesproken over Zaanstad en de moeilijkheden in die gemeente.

Ik wil hem niet verhelten dat de ontwikkelingen in Zaanstad inderdaad zorgen baren. In het concept-advies van de Raad voor de gemeentefinanciën over een aanvullende bijdrage voor 1975 is sprake van een tekort van 6,6 miljoen in 1975. Dit krijgt een bijzonder reliëf als men nagaat dat de meerinkomsten uit het gemeentefonds van Zaanstad door de schaalvergroting 5 miljoen bedragen. Voor 1976 bedraagt het primitief tekort 10,2 miljoen en voor 1977 rond de 12,8 miljoen. Als ik die cijfers zie, concludeer ik dat voor een dergelijk tekort zelfs het kruid van de heer Hartog, namelijk het verdelen van die 400 miljoen, wat f 30 per inwoner zou opleveren, niet is opgewassen.

Ik kan de heer Hartog tot troost zeggen dat het tekort in de kosten van de wijkraden – tegen de achtergrond van het totale tekort gaat het dan om bedragen van ondergeschikte betekenis

– in die tekorten is begrepen. In dit opzicht hebben wij Zaanstad beslist niet geremd. Voor die nieuwe uitgaven hebben collega de Goede en ik Zaanstad uitdrukkelijk gemachtigd. Het is misschien belangrijker dat wij met burgemeester en wethouders hebben afgesproken dat wij er uit alle macht naar streven de behandeling van het aanvullende bijdrageprobleem van Zaanstad voor 25 mei af te ronden. Nogmaals, met een evenredig deel van die 400 miljoen zouden de Zaanse problemen niet zijn opgelost.

De conclusies kunnen dan tweërlei zijn. Aan de ene kant kan men concluderen dat de problemen van Zaanstad bijzonder groot zijn. Aan de andere kant kan men concluderen dat de reorganisatie binnenlands bestuur niet zo ontzettend duur is, omdat wij toch al met problemen in dezelfde orde van grootte te maken hebben.

Een belangrijker reden dat de suggestie van de heer Hartog om de 400 miljoen anders te verdelen niet kan worden gevolgd is de volgende. Ik twijfel er niet aan dat de gemeenten met 400 miljoen extra erg goede dingen zouden kunnen doen. Wij hebben in de afgelopen jaren een veelvoud van dat bedrag aan en via de gemeenten besteed. Bij de reorganisatie van het binnenlands bestuur gaat het echter om iets anders, namelijk het tot stand brengen van een beter, moderner en een meer democratisch bestuur. Tegenover de uitgaven hiervoor staan dan ook besparingen, al kunnen wij niet precies kwantificeren hoe groot deze zijn. Wat dit betreft meen ik, dat er verschil is, of men zomaar f 400 miljoen extra verdeelt, dan wel deze als hevel gebruikt om een geheel nieuwe bestuursstructuur te komen, wat men dan ook van deze plannen mag vinden.

De geachte afgevaardigde de heer Maris heeft opgemerkt, dat hij de centrale personenadministratie uiterst kritisch zal benaderen. Dat is zijn goed recht en zelfs zijn plicht. Het is trouwens ook de onze.

De vergadering wordt van 16.32 uur tot 16.50 uur geschorst.

De heer **Van Waterschoot** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Minister en de Staatssecretarissen voor hun antwoorden op de vragen, die de heer Van Kleef de vorige week namens onze fractie heeft gesteld.

Op één punt wil ik nog een aanvullende vraag stellen. Dat betreft de wijziging van artikel G 11 van de Kieswet.

Waterschoot

Het was ons via persberichten van zaterdag jl. bekend dat de Ministerraad hiermee inmiddels akkoord was gegaan. Nu stelt de Minister terecht, dat eerst de behandeling in de Tweede en de Eerste Kamer moet worden afgewacht en dat daarna de wijziging kan worden geëffectueerd. Als mijn inlichtingen echter juist zijn, wordt op sommige hoofdstembureaus al op de wijze, zoals nu in het wijzigingsartikel neergelegd, gewerkt. Dat betekent, dat sommige van deze bureaus de kandidaten zelf laten beslissen hoe zij hun voor naam op de kieslijst laten vermelden. Als wij ervan uitgaan dat voor de indiening van de kandidatenlijsten voor de Tweede Kamer deze wijziging de Tweede Kamer is gepasseerd, lijkt het wel mogelijk dat de hoofdstembureaus een richtlijn of een mededeling ontvangen, luidende dat er geen bezwaar tegen bestaat dat zij in de geest van de wijziging handelen. Wij zouden een dergelijke mededeling op prijs stellen. Ik hoor graag de mening van de Minister hierover.

□

De heer **Kolthoff** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ook ik wil graag de Minister en de Staatssecretarissen danken voor hun uitvoerige antwoord. Ik wil enkele korte opmerkingen maken.

Ik blijf het betreuren dat het advies van de Raad van State over het wetsontwerp inzake het openbaar bestuur niet wordt overgelegd. Ik heb mij daarover een beetje verbaasd, want wij hebben kort geleden het verslag gemaakt voor de commissie Binnenlandse Zaken inzake wijziging van de Kieswet in verband met het kiezen door Nederlanders in het buitenland en daarbij lag wel het advies van de Raad van State, overigens tot onze grote vreugde, moet ik zeggen.

Minister **De Gaay Fortman**: Dat klopt, maar daarbij was de vraag van de grondwettigheid in het geding. Afgesproken is dat alle adviezen, die betrekking hebben op de grondwettigheid van wetsontwerpen, gepubliceerd zouden worden.

De heer **Kolthoff** (PvdA): Het kabinet heeft dus een selectieve keuze gemaakt. Ik betreur het dat het de grens bij de grondwettigheid heeft gelegd. Ik wil mij, wat dit betreft, graag aansluiten bij wat de heer Rijnders in eerste termijn heeft gezegd.

Mijnheer de Voorzitter! De Minister heeft in antwoord op vragen van de heer Rijnders over het buitenlandse beleid van gemeenten gezegd, dat hij daartegenover nogal afwijzend staat.

Ik wil hierop niet ver ingaan. Ik merk op dat ik wat minder afwijzend tegenover die zaak sta. Ik wil die mogelijkheid, zij het in beperkte mate, niet uitsluiten. Voor zover het nodig en wenselijk is, wil ik verwijzen naar een artikel, dat mijn partijgenoot Voogd, lid van de Tweede Kamer, hierover in 'Roos in de vuist' van 31 januari jl. heeft geschreven. Hij heeft daarin heel nadrukkelijk geclausuleerd onder welke omstandigheden het naar zijn mening – en ook naar mijn mening – best kan.

De Minister heeft kort – ik had niet anders verwacht in het kader van dit debat – geantwoord op de kwestie van de vernietiging van besluiten na het verstrijken van de schorsingstermijn. Ik verzoek de Minister om met schorsing na het verstrijken van de termijn van 12 maanden de grootst mogelijke terughoudendheid te betrachten. Ik blijf van mening dat het op de grens van behoorlijk bestuur zit om na het verstrijken van die termijn nog tot vernietiging over te gaan.

De Minister heeft niet geantwoord op mijn vraag hoe hij het vooruitlopen op de reorganisatie van het binnenlands bestuur ziet, met name wat de regionalisatie betreft. Ik heb daarover gezegd dat men in bepaalde gevallen nu niet meer op de wet schijnt te willen wachten, terwijl men kort geleden op de wet moest wachten. Is daarvoor een bepaalde indicatie te geven?

Ik betreur het dat van de kant van de VVD niet is aangegeven, wat de consequenties voor het lokale bestuur zouden zijn van de toepassing van de 0%-norm. Waarschijnlijk krijgen wij een antwoord op de vragen, hierover gesteld, na de verkiezingen. Het is ook gemakkelijker dit antwoord na de verkiezingen te geven dan daarvoor.

Voorts wil ik iets over de onderwijsuitkeringen zeggen. Ik hoop dat de Staatssecretaris zal kunnen realiseren wat hij zegt, namelijk dat hij wil proberen te voorkomen dat zich herhaalt in 1977 datgene wat zich in 1976 heeft voorgedaan. Dat streven verdient alle lof en ik hoop dat hij die binnenhaalt. Hij heeft hierover echter ook gezegd: Wij hadden het gat gedicht, maar daarnaast is er ten minste zo'n groot gat ontstaan. Naar zijn mening zou dat voor een belangrijk deel het gevolg zijn van de eigen politiek van de gemeenten. Ik heb daarvoor tot nu toe onvoldoende aanwijzingen kunnen vinden. Ik zal niet ontkennen wat de Staatssecretaris daarover heeft gezegd. Dat zou ik ook niet kunnen. Ik had graag de cijferopstelling van 1973 gehad, maar ik begrijp dat dit niet kan.

De prijscompensatie alleen is toch al schuldig voor ongeveer 36 mln; ik ben tot dit bedrag gekomen door 3% van 1,2 mld. te nemen. Rijksinspecteurs spelen een belangrijke rol in het bepalen van normen. Ik heb de neiging te zeggen dat, als de Staatssecretaris en de Raad voor de gemeentefinanciën cijfers vergelijken, het niet uitgesloten is, dat zij dan beide van verschillende cijfers uitgaan, de Staatssecretaris van de cijfers die hij in de begroting heeft staan en de Raad voor de gemeentefinanciën van cijfers die in de gemeentebegrotingen staan. Het lijkt mij niet noodzakelijk, integendeel, dat die van dezelfde uitgangspunten, dezelfde normen en dezelfde aantallen en lokalen uitgaan. Daarin zou ook nog wel eens een verschil kunnen zitten, maar het lijkt mij niet zinvol daarop op dit moment diep in te gaan. Ik zou echter wel enkele vraagtekens willen zetten bij de uitsluiting, dat het voor een groot deel aan eigen toedoen is te wijten.

De Staatssecretaris heeft opgemerkt, dat ik heb gezegd dat er gebrek aan belangstelling was, maar dat dit niet waar is. Ik ben blij dat er belangstelling is, maar die alleen is niet voldoende. Die zal tot uitdrukking moeten komen in daadwerkelijke en concrete besluiten. Ik blijf het een moeilijk te verteren zaak vinden dat het zolang heeft moeten duren voordat er inderdaad een volwaardig secretariaat is. De Staatssecretaris heeft de reden daarvan meegedeeld, waarop ik echter niet verder wil ingaan. Het hele doen en laten ten aanzien van de commissie-Londo heeft naar mijn gevoel veel tijd gevergd. Wij kunnen deze zaak niet te lang meer voor ons uit schuiven.

Voorts wil ik iets zeggen in verband met het antwoord van de Staatssecretaris op vragen over de middel-lange termijnplanning en over zijn eerste reactie op de plannen van Sociale Zaken. Hij heeft gezegd dat hij aarzelingen heeft gehad. Ik heb de neiging te zeggen: Laat de Staatssecretaris deze aarzelingen nog maar even houden. Ik geloof dat wij ook in dit opzicht niet voorzichtig genoeg kunnen zijn, want het spook der centralisatie zit toch wel vlak achter de deur. Ik ben blij met zijn antwoord in dit verband. Dat geeft mij wat Binnenlandse Zaken betreft het volste vertrouwen.

□

De heer **Eisma** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben geconstateerd dat er een samenhangend beleid, een samenhangend voorstel is met betrekking tot de reorganisatie van het binnenlands bestuur. De Minister heeft

Eisma

echter niet gereageerd op mijn vraag, of hij persoonlijk bereid is om na 25 mei op deze plaats terug te keren om het wetsontwerp verder door het parlement te helpen. Ik zeg dit niet uit nieuwsgierigheid alleen, maar ook met het oog op de realisering van het wetsontwerp in de toekomst. Wij blijven geïnteresseerd in het antwoord op deze vraag.

Wij hebben gesproken over een wijziging van de instructie aan de Commissaris der Koningin met betrekking tot het vertrouwelijk doorgeven – als een raadscommissie daartoe de wens te kennen heeft – van de namen van burgemeesterskandidaten. Tegelijkertijd zouden van de kandidaten die daartoe de wens te kennen hebben gegeven hun naam niet moeten worden doorgegeven. De namen van de kandidaten, die wel aan de procedure wensen deel te nemen, kunnen dan in deze procedure worden betrokken. Dat lijkt ons een verheldering van de bestaande situatie. Ik heb dit verleden week uitgebreid naar voren gebracht.

Op 11 november 1976 is de werkgroep die voorstellen zal doen over deeltijdarbeid en vrouwenemancipatie geïnstalleerd. Mogen wij verwachten dat de Minister, als hij medio 1977 de resultaten van de werkgroep krijgt te horen, deze ook aan de Kamer doorgeeft?

Ten slotte heb ik een antwoord gemist op mijn vraag naar aanleiding van een citaat uit het Algemeen Dagblad van 29 januari jl. Daarin stond dat vóór 25 mei aanstaande aan ambtenarsalarissen niet zal worden getornd en dat dit na 25 mei aanstaande wel zal gebeuren. Ik heb gevraagd, wat er van dit bericht klopt.

Minister De Gaay Fortman: Niets!

De heer **Eisma** (D'66): Ik krijg meteen antwoord! Ik hoopte reeds dat deze berichtgeving op niets anders dan op onwaarheid duidt. Ik ben blij dat de Minister dit bij wijze van interruptie nog eens bevestigt.

De heer **Rijnders** (CHU): Mijnheer de Voorzitter! Ook ik ben dankbaar voor de zeer brede antwoorden op de verschillende vragen die zijn gesteld. De heer Kolthoff heeft het advies van de Raad van State over de reorganisatie van het binnenlands bestuur nog eens aan de orde gesteld. De Minister interrumpeerde hem, waardoor ineens een geheel nieuw licht werd geworpen op de reden, waarom een dergelijk advies niet is gegeven of wel is gegeven of al

dan niet kan worden gegeven. Namens de fracties waartoe ik behoor verzoek ik de Minister de regeling nog eens in de Ministerraad te bezien. Van deze regering is een ontwerp van wet inzake de openbaarheid van bestuur afkomstig. Tegen openbaarheid van deze adviezen bestaat dus in principe geen enkel bezwaar. Al is de wet er nog niet, mag dan niet enkele weken of maanden voor zij er is voor een dermate uitermate belangrijk wetsontwerp als de reorganisatie van ons binnenlands bestuur het advies worden gepubliceerd? Ik geef de Minister in overweging deze wens van velen in deze Kamer – dat zal de Minister wel hebben begrepen – naar voren te brengen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb iets gezegd over de reorganisatie. De Minister heeft opgemerkt dat hij daarover nog beslissingen moet nemen; hij heeft een rapport van een organisatiedeskundige. Mogen wij later als de bewindslieden beslissingen genomen hebben toch nog iets over deze reorganisatie vernemen? Wellicht kan hij daarop dan schriftelijk reageren. Het gaat daarbij ook om de vraag, welke visie er is op de toekomstige functie van het departement in verband met de bijzondere taakstelling.

De Minister heeft uit hetgeen ik verleden week over de burgemeester-ambtsdrager heb gezegd maar een woord gehaald, namelijk de bekwaamheid. Dat kwam wel wat grappig over. Niemand kan verwachten dat een benoeming van de Kroon voor onbekwame mensen zou zijn. Dat is natuurlijk niet het geval. Als de Minister echter nog eens naleest wat namens het CDA is gezegd, zal hij zien dat wij aan de ene kant zeer negatief beoordelen de figuur van de verpolitiekte burgemeester – die wij niet moeten hebben – en aan de andere kant een heel pakket hebben aangegeven, zoals de bekwaamheid van de man, het speciale karakter van de betrokken gemeente of de streek en het godsdienstige en maatschappelijke karakter van de gemeente. Deze factoren moeten een overheersende rol spelen. Dat is natuurlijk heel wat anders dan dat wij zouden stellen, dat een burgemeester niet typisch op zijn bekwaamheid zou moeten worden benoemd.

Waar de Minister niet op geantwoord heeft – en dat is voor de CDA-inbreng verleden week principieel – is het volgende. Al stelt de Minister in antwoord op de vragen die wij in het voorlopig verslag over de begroting hebben gesteld dat hij stringent vasthoudt aan het principe van de be-

noemde burgemeester – dat heeft hij nu weer tot onze geruststelling bevestigd – toch moet worden geconstateerd dat er enige commissarissen van de Koningin zijn die door hun wijze van voorbereiding van hun aanbevelingen in principe kiezen voor de door de meerderheid van de raad aangewezen kandidaat. De vraag was verleden week of er wel een uniforme aanbevelingsmethodiek bij de commissarissen is voor het aanbevelen van kandidaten voor het ambt van burgemeester en of de instructie van de commissarissen er wel voldoende op is afgestemd dat ook in de voorbereiding van de aanbevelingen wordt vastgehouden aan de benoemde burgemeester.

□

De heer **Tjeerdsma** (ARP): Mijnheer de Voorzitter! Ook ik sluit mij graag aan bij de woorden van dank, die hier zijn uitgesproken. De Minister heeft gezegd – naar ik aanneem als antwoord op mijn betoog van verleden week, waarin ook een persoonlijke vraag aan de Minister was opgenomen, die zojuist door de heer Eisma is verwoord – dat er in de wetsontwerpen Reorganisatie Binnenlands bestuur een afgeronde visie is uitgewerkt. Staatssecretaris Polak heeft er terecht op gewezen dat het vraagstuk van de afstoting van rijkstaken naar lagere organen van de laatste jaren dateert. Ik wil erin toestemmen dat ook dit een stukje baanbrekend werk is geweest. Hij formuleerde het zo, dat een begin van de weg is aangegeven en dat het een goede wegwijzer was. Wel, een wegwijzer staat in de regel op een kruispunt; dan moet je verder naar het eindpunt toe, hetgeen perspectieven opent op de weg van de afstoting van rijkstaken naar lagere organen. Ik ben de bewindslieden daar zeer erkentelijk voor. Wij zullen ons bij de behandeling van de desbetreffende wetsontwerpen laten leiden door de visie, die ik verleden week heb ontvouwd. Het heeft geen zin, daarop nu verder in te gaan.

Ik ben blij met de toezegging van de Staatssecretaris van Financiën dat hij zal trachten te voorkomen dat het gat van 1976 ook in 1977 zal voorkomen. Ik vind het echter wat apocrief, wanneer gezegd wordt dat de gemeenten het deels aan zich zelf te wijten hebben, want als ergens de zaak is vastgespijkerd en aan alle kanten omwoven door rijksinstanties, is het wel bij het onderwijs. Er is een onderwijsinspectie en een bouwkundige inspectie. Er gebeurt niets buiten de rijksinstanties om en de gemeenten, die ook niet al te goed in de slappe was zitten, zullen

Tjeerdsma

wel uitkijken om duurder te bouwen dan nodig is.

Ik moet nog een kanttekening plaatsen. Staatssecretaris Polak heeft nog iets gezegd over de Wet Uitkeringen Wegen. Op 1 januari 1979 moet het wetsontwerp er inderdaad zijn en dat betekent dat de voorbereiding, ook in deze Kamer, in het voorjaar van 1978 moet plaatsvinden, want de moeilijkheid is, dat provinciale besturen en misschien ook gemeentebesturen hun beleid voor het komende jaar daarop moeten afstemmen. Dat kunnen zij niet van vandaag op morgen, omdat zij moeten weten waarover zij kunnen beschikken in het komende jaar of de komende jaren, want er wordt hoe langer hoe meer aan langere-termijnplanning gedaan. Ik wil vragen, daarbij de grootst mogelijke spoed te betrachten, opdat alles een ordelijk verloop kan krijgen.

Minister De Gaay Fortman: Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde de heer Van Waterschoot is teruggekomen op het ontwerp tot wijziging van artikel G11 van de Kieswet. Ik mag hem erop wijzen dat voor de juiste toepassing van de Kieswet de hoofdstembureaus de verantwoordelijke instanties zijn. Nu zijn er ook onder de hoofdstembureaus rekkelijken en preciezen. Regel is dat wij ons niet bemoeien met het gaan en staan van de hoofdstembureaus, tenzij wij erop geattendeerd worden dat de wet niet wordt nageleefd. Als men een wat ruime opvatting van een bepaald wetsartikel heeft, dan ligt het niet onmiddellijk voor de hand dat de Minister van Binnenlandse Zaken zich daarmee bemoeit. Om nu het spiegelbeeld daarvan te geven: ik meen dat ik, zolang een wetsontwerp nog niet door de Staten-Generaal is aanvaard, niet aan de hoofdstembureaus kan zeggen of schrijven: Doet gij nu maar alsof het wetsontwerp aangenomen is. Ik vrees dat ik dan met name in deze Kamer terecht nogal wat moeilijkheden zou krijgen.

De geachte afgevaardigden de heren Kolthoff en Rijnders zijn teruggekomen op de vraag van de openbaarmaking van de adviezen van de Raad van State over de twee wetsontwerpen die op het ogenblik aan de overzijde liggen over de reorganisatie van het binnenlands bestuur. Ik behoeft daarvoor niet terug te gaan naar de Ministerraad; de Ministerraad heeft een gedragslijn vastgesteld en al enkele malen besloten, van die gedragslijn niet af te wijken, omdat men dan de

gedragslijn zelf ondermijnt. De Ministerraad staat op het standpunt dat het verreweg het beste is, dat de openbaarmaking van de adviezen van de Raad van State ordelijk gebeurt na de inwerkingtreding van de Wet openbaarheid van bestuur. Ik geloof niet dat men kan zeggen, dat dit een dezer dagen wel zal gebeuren, want ik kan mij voorstellen dat met name deze Kamer juist aan een aantal grote vraagstukken in de ontwerp-Wet openbaarheid van bestuur – ik denk alleen al aan de positie van de ambtenaren – gezette aandacht zal willen geven. Het is dus om een ordelijke toestand te krijgen dat wij, behoudens de adviezen over de grondwetsontwerpen – dat weet de Raad van State ook – de lijn volgen dat de adviezen niet openbaar worden gemaakt. Of zij gunstig dan wel ongunstig voor het ingediende werkstuk zijn, doet daarbij niet ter zake.

De geachte afgevaardigde de heer Kolthoff heeft ook gezegd dat hij vindt dat de Minister te ver gaat wanneer hij zegt dat gemeenten zich niet moeten bemoeien met het buitenlands beleid. Hij heeft het niet precies zo gezegd, maar ik tracht op deze manier zijn woorden weer te geven. Het buitenlands beleid wordt in eerste instantie bepaald door de Minister van Buitenlandse Zaken. Gemeentebesturen moeten dan niet door dat beleid heenlopen met privé-boycotacties. Buitenlands beleid houdt in dat, wanneer de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties mandatoire sancties heeft afgekondigd, de Nederlandse Regering zich daaraan conformeert en de Sanctiewet gaat toepassen.

Gemeentebesturen moeten daar niet doorheen lopen met privé-boycotacties. Dat kunnen particulieren zich wel permitteren, maar niet publiekrechtelijke lichamen, zoals de gemeenten zijn. Dat is de strekking van mijn betoog geweest. Men kan het ook terugvinden in ons antwoord op de vragen die in de Tweede Kamer zijn gesteld naar aanleiding van de Stevin-groep.

Ik ben het uiteraard met de geachte afgevaardigde eens dat vernietiging van besluiten van gemeenteraden, nadat de schorsingstermijn is verstreken, ongewenst is. Het is misschien een enkele keer niet te vermijden. Dat is niet alleen de laatste tijd het geval, het is altijd wel voorgekomen. Ik ben het ermee eens dat wij moeten proberen dat zo enigszins mogelijk te vermijden en dat wij ook de plicht hebben het te vermijden.

Ten slotte heeft de geachte afgevaardigde gevraagd hoe het zit met het vooruitlopen op het wetsontwerp reorganisatie binnenlands bestuur. Ik vind het niet verwonderlijk dat men bij regionalisatie al kijkt naar een aantal indelingen die in het wetsontwerp worden aangegeven. Ik noem bij voorbeeld Twenthe, Rijnmond en vier provincies die praktisch ongewijzigd blijven. Dat is echter wel het enige. Ik heb dat al geantwoord toen de heer Van Hemert tot Dingshof vroeg hoe het met de regionalisatie van de brandweer zat. Ook daar zal men – de regio's zijn in de regel kleiner dan de provincies – wat de begrenzingen betreft zo veel mogelijk moeten proberen in het patroon te blijven dat is geschetst.

De vraag die de geachte afgevaardigde de heer Eisma herhaald heeft, of ik persoonlijk bereid ben terug te keren, heb ik met opzet in eerste termijn mijnerzijds laten liggen, omdat ik eerlijk gezegd vind dat die vraag niet passend is. Het is sinds 1922 een goede regel, dat aan de vooravond van de verkiezingen een kabinet aftreedt. Dat betekent dat de terugkeer van elke minister onzeker is geworden. Ik vind dat de betrokkenen dan maar moeten afwachten of er reden is terug te keren.

Bovendien neemt men geen zitting in een kabinet als men ten eerste niet weet wie de Minister-President is; in de tweede plaats wanneer men niet weet wie de mogelijke collega's zijn; in de derde plaats, als men het genoeg heeft, één of meer staatssecretarissen op zijn departement te hebben, wanneer men niet weet wie dat zullen zijn en in de laatste plaats moet men toch wel iets van het programma weten voordat men beslist tot een kabinet toe te treden.

Ik vind eenvoudig dat ik de vraag van de geachte afgevaardigde niet mag beantwoorden.

De heer Eisma heeft nog eens aangedrongen op wijziging van de instructie van de commissaris van de Koningin. De geachte afgevaardigde de heer Rijnders heeft gezegd: Ge moet een uniforme gedragslijn op dat punt voorschrijven. Daar voel ik niet voor. Ik bevind mij zeer wel in dat wat diffuse veld van verhoudingen tussen minister en commissarissen van de Koningin en van commissarissen van de Koningin onderling, dan dat ik daar nu vaste regels voor zou willen gaan stellen.

Ik vind een van de grote aantrekkelijkheden van het openbaar bestuur dat juist niet alles aan vaste regels gebonden is en dat zich bepaalde gedragslijnen kunnen ontwikkelen, uiter-

De Gaay Fortman

aard niet in strijd met de wet, maar dan wel naast de wet en binnen de grenzen van de wet. Ik geloof dan ook dat ik de commissarissen ook de mogelijkheid moet geven hun eigen weg te vinden. De geachte afgevaardigde de heer Rijnders sprak in het meer-voud; ik weet niet of dat juist is. Wat ik wél bespeur is, dat alle commissarissen geneigd zijn in belangrijke mate rekening te houden met wat de inspraak omtrent het profiel oplevert en ook met wat tot hen komt langs wegen die niet beschreven, maar wél begaambaar blijken te zijn met betrekking tot personen.

De heer **Eisma** (D'66): Mag ik daaruit concluderen dat, wanneer de commissaris der Koningin bij de profielschetsen wordt geconfronteerd met een raad die graag een commissie uit die raad wil benoemen welke zich met de kandidaten gaat bezighouden en die vraagt of hij de namen van de kandidaten mag hebben, de commissaris op uw welwillende houding in dezen mag rekenen?

Minister **De Gaay Fortman**: Neen, dat heb ik niet gezegd. Ik wil de commissarissen de speelruimte laten om een eigen beleid te bepalen bij het opstellen van een aanbeveling. Mijn ervaring is dat, indien er in een gemeente een zogenaamde vertrouwenscommissie is, die er wonderwel in slaagt om erachter te komen wie de meest in aanmerking komende kandidaten zijn. Ik moet hieraan toevoegen dat zij ook wel eens mensen overslaan en dat vind ik een kwaad. Ik heb dat in het geval-Deventer ook uitdrukkelijk gezegd. De commissie had mij gevraagd, mij te mogen bezoeken en de commissaris had mij gevraagd daarin toe te stemmen, omdat het hem voor de zaak zelve nuttig leek. Ik heb toen uitdrukkelijk tot de commissie gezegd: U hebt bewust mensen overgeslagen en dat maakt uw advies voor mij een stuk minder waardevol dan het anders geweest zou zijn.

De heer **Eisma** (D'65): In Deventer lag de oorzaak dus niet in het feit dat men niet op de hoogte kon zijn van de namen van kandidaten, omdat die namen domweg niet beschikbaar waren?

Minister **De Gaay Fortman**: Neen, daaraan lag het helemaal niet, want toen ik kandidaten noemde die er zeker voor in aanmerking kwamen burgemeester van Deventer te worden, zei men dat ik mij daarin schromelijk vergiste, omdat men daarover een heel andere opvatting had, hetgeen de

reden was geweest dat men de heren niet had willen zien.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde heeft gevraagd, of ik de resultaten van de werkgroep deeltijdarbeid en emancipatie aan de Kamer wil overleggen. De meest geëigende plaats daarvoor is de memorie van toelichting van de volgende begroting. In elk geval is het antwoord bevestigend.

De geachte afgevaardigde de heer Rijnders heeft nog eens gevraagd, wat wij bezig zijn te doen met betrekking tot de reorganisatie van het departement. Ter wille van de belangen van alle betrokkenen kan ik daarover op dit ogenblik geen mededeling doen. Op het departement is een inspraakprocedure aan de gang die ongelooflijk aardig loopt en waaruit ook echt goede dingen komen. Wanneer je een departement reorganiseert – nu gaat het alleen nog maar om de topleiding, maar straks zal het zich ook uitstrekken tot ten minste twee directoraten-generaal – zijn er natuurlijk ook mensen die erg teleurgesteld worden en die menen dat zij beschadigd worden. Als je nog met die mensen in gesprek bent, kun je niet in het openbaar meedelen dit of dat te doen. Ik heb al gezegd, dat als de hele zaak achter de rug is ik bereid ben de Kamer mee te delen hoe de reorganisatie verlopen is.

De heer **Rijnders** (CHU): Daarom ging het.

Minister **De Gaay Fortman**: Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot de kwestie van de bekwaamheid der burgemeesters heb ik gezegd, dat de primaire eis bekwaamheid is. Als ik mij niet zeer vergis, heb ik het woord 'primair' opgetekend uit de mond van de geachte afgevaardigde. In mijn aantekeningen staat het in elk geval tussen aanhalingstekens. Uit het vervolg van mijn betoog is echter gebleken dat er een veelheid van factoren is die de bekwaamheid bepaalt. Men kan een heel bekwaam iemand hebben die op grond van zijn karaktereigenschappen in een bepaalde streek ongeschikt is. Er zijn provincies die heel gauw aanneemen dat mensen voor hen niet zo geschikt zijn, omdat zij vinden dat zij alleen 'inboorlingen' van die provincie als burgemeester moeten krijgen.

Het is mijn standpunt niet, maar ik moet natuurlijk met het gevoelen wel rekening houden, omdat als ik ervan afwijk, ik een redelijke mate van zekerheid moet hebben, dat de afwijking niet bij voorbaat tot narigheid zal leiden. Al die factoren, die de geachte afgevaardigde in tweede instantie nog

eens heeft genoemd, komen uiteraard bij de keuze van de voorgedragen kandidaat aan de orde.

□

Staatssecretaris **De Goede**: Mijnheer de Voorzitter! In tweede termijn hebben de heren Kolthoff en Tjeerdsma nog enkele opmerkingen gemaakt over de onderwijsuitkeringen. Mijn reactie daarop kan kort zijn.

De heer Kolthoff heeft het vermoeden uitgesproken dat met betrekking tot de prijscompensatie het deel dat daarvan niet is doorgegaan in 1977 een bedrag van 36 miljoen zou belopen. Voor zover ik op dit moment kan beoordelen is dat bedrag veel te hoog. Hij heeft heel snel een sommetje gemaakt. De fout schuilt naar mijn mening hierin dat hij de vermenigvuldiging uitvoert over het totale bedrag dat met de onderwijsuitkeringen is gemoeid. Hij zou het alleen moeten doen over het prijsgevoelige deel. Dan komt hij aanmerkelijk lager uit. Volgens mijn berekening komt men dan uit in de orde van grootte van 16 miljoen.

Ik ben het met hem eens dat wij onze uiterste best moeten doen om in 1977 geen herhaling te krijgen van wat in 1976 tot onze grote spijt is voorgekomen.

Ik heb opgemerkt dat de gemeenten toch ook voor een deel verantwoordelijk moeten worden gesteld voor het tekort, zijnde het verschil tussen de uitkeringen van rijkswegen en de bedragen die men op de gemeentelijke begrotingen aantreft. Dat moet ik staande houden. Ik kan het met twee voorbeelden illustreren. Ik zeg niet dat het totale tekort te wijten is aan de gemeenten, maar wel dat de gemeenten er heel wat aan zouden kunnen doen. Er is onmiskenbaar vast te stellen dat een voortdurende kwaliteitsverbetering optreedt in een groot aantal gemeenten, terwijl men nog te kampen heeft met onderwijstekorten. Men kan niet zonder meer stellen, zoals de heer Tjeerdsma de vorige week heeft gedaan dat, wat er ook aan onderwijsuitgaven wordt gedaan, de rijksoverheid gehouden is daartegenover een gelijk bedrag te vergoeden. Dat gaat bepaald te ver. Men kan de gemeenten niet toestaan blanco cheques uit te schrijven die dan door de rijksoverheid zouden moeten worden gehonoreerd.

Met betrekking tot de bevolkingsprognoses zijn er zeker vele gemeenten die daarvan een beter gebruik zouden kunnen maken als het gaat om de vestigingsplaatsen van scholen. Er zijn gemeenten waar in de afgelopen tien jaar scholen zijn gebouwd, die nu al-

De Goede

weer leegstaan. Ik zeg niet dat dit volstrekt te wijten is aan het beleid van de gemeenten. Ik vraag wel aandacht voor dat feit. Die leegstand en de kosten daarvan komen automatisch voor een deel te voorschijn in het totale onderwijstekort waarmee zo'n gemeente kampt.

Ten slotte wil ik nog wat zeggen over het secretariaat van de commissie-Londo en de volgens de heer Kolt-hoff trage voortgang. Ik kan mij herinneren, dat op initiatief van collega Polak en mij wij in het verleden wel eens een gesprek met de voorzitter van de commissie hebben gehad. Daartegenover heeft ook de voorzitter van de commissie ons wel eens gevraagd over bepaalde punten te spreken. Het is onmiskenbaar dat waar drie departementen met deze problematiek bemoeienis hebben, het niet zo snel gaat als wanneer maar één departement dat heeft. Ambtelijke vertegenwoordigers van deze drie departementen zijn in de commissie werkzaam, maar wij stellen ons van tijd tot tijd terdege op de hoogte. Enkele maanden geleden is dat nog vrij uitvoerig gebeurd, toen ook de VNG meende onze aandacht te moeten vragen voor dreigende verträgen die in het werk van de commissie zouden kunnen optreden. Het heeft onze aandacht, het houdt onze aandacht en wij zien met belangstelling uit naar de verdere resultaten van deze commissie.

Staatssecretaris Polak: Mijnheer de Voorzitter! De heer Tjeerdsma heeft gewezen op de haast, die is geboden met de herziening van de Wet Uitkering Wegen en de voorbereiding ervan. Ik kan alleen maar zeggen, dat hij daarmee volkomen gelijk heeft.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsontwerp Vaststelling van de begroting van inkomsten en uitgaven van het Gemeentefonds voor het dienstjaar 1977 (14 100 D) wordt zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van de wetsontwerpen:

Vaststelling van hoofdstuk VI (Justitie) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1977, voor zover betreft Politie (14 100);

Vaststelling van hoofdstuk VII (Binnenlandse Zaken) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1977, voor zover betreft Politie (14 100).

De beraadslaging wordt hervat.

Minister Van Agt: Mijnheer de Voorzitter! Niet uit louter gewoonte vangen mijn collega van Binnenlandse Zaken en ik onze beantwoording van de in de Kamer gemaakte opmerkingen over kwesties, de politie betreffende, aan met een woord van lof, waardering en hulde aan de Nederlandse politie. De politie vervult haar taak onder vaak moeilijke omstandigheden en nimmer op voortreffelijke wijze.

Mijn collega van Binnenlandse Zaken en ik zelf zijn het niet alleen eens in onze waardering voor de politie. Wij hebben in het algemeen – het doet mij genoegen te vernemen, dat de heer Polak zulks vaststelde – een voortreffelijke verstandhouding. Dit is niet bedoeld a contrario van hoe de verhoudingen in het kabinet in het algemeen zijn. Nu is het echter relevant hoe de verstandhouding tussen ons beiden is. Zou alom in den lande de verstandhouding tussen de chefs van de politie zo goed zijn als die tussen de politieministers, dan zou de door ons beoogde samenwerking groeien gelijk kool. Samenwerking is immers niet in de eerste plaats een kwestie van beheer, financiën, bevelsbevoegdheid, goede democratische controle of rechtspositie. In de eerste plaats is zij afhankelijk van een goede open gezindheid en de wil daartoe bij de betrokken functionarissen. Dit zeggende, wuif ik de door de heer Reijnen als belangrijk genoemde elementen zeker niet weg. Men zal inderdaad tot afspraken moeten komen, die door de beide Ministers uit hoofde van artikel 30 van de Politiewet kunnen worden bezegeld.

Eventueel zullen wettelijke voorzieningen moeten worden getroffen om die samenwerking tot stand te kunnen laten komen, om belemmeringen daarvoor uit de weg te ruimen, wettelijke voorzieningen zoals er nu een aanhangig is omtrent de bevoegdheden van de politie-ambtenaren in samenwerkingsgebieden.

Op zekere schaal zullen hier en daar ook financiële voorwaarden moeten worden gerealiseerd. In feite is de samenwerking beoogd om wat met een verfoeilijk woord 'knelpunten' heet weg te werken. Zij is er om de doeltreffendheid van de bestaande politieorganisatie te vergroten of – zo men een zwartgalliger formulering verkiest – om de ondoeltreffendheid ervan te verkleinen, zonder dat daarbij de bedoeling voorzit op de nieuwe politieorganisatie juncto de nieuwe bestuurlijke organisatie een voorschot te nemen. De begeleidingscommissie onder voorzitterschap van de regeringscommissaris

werkt in deze zin, begeleidt van de grond komende samenwerkingsvormen en adviseert ons over het bezegelen daarvan met behulp van artikel 30.

De geachte afgevaardigde de heer Polak heeft het feit betreurd dat de opleidingen nog gescheiden plaatsvinden. Deze treurnis delen wij niet. Wanneer ik mij beperk tot de basisopleiding stel ik vast, dat in het geheel kan worden beschikt over zeven scholen in den lande, drie voor de rijkspolitie en vier voor de gemeentepolitie. De geografische spreiding van die scholen over het land is goed. Hoewel het denkbaar zou zijn ook bij de primaire opleidingen gemengde scholen te stichten – het is niet nieuw; het is met de recherschool al zo, terwijl ook de Nederlandse Politie Academie te Apeldoorn mensen voor rijks- en gemeentepolitie opleidt – is daaraan geen dringende behoefte. De opleidingen aan de verschillende opleidingsinstituten zijn nagenoeg gelijk van inhoud en vrijwel gelijk van opzet. Er is een voortdurend overleg tussen de directeuren van de scholen, dat door het departement wordt ondersteund.

De geachte afgevaardigde de heer Polak heeft voorts gevraagd hoe wij denken over een experiment in een of twee provincies met een provinciaal korps. Hij heeft de voordelen van een dergelijke proefneming opgesomd. Wij zien die, maar er zijn natuurlijk ook belangrijke nadelen aan verbonden. Ik noem alleen maar het misschien voor geruime tijd ontstaan van drie soorten van politie en de problemen met betrekking tot de rechtspositie van de dan gecreëerde provinciale politieambtenaar. Daarbij komt dat de huidige provincies niet – het is in het debat over de Nota politiewet in de Tweede Kamer uitvoerig besproken – het adequate bestuurlijke kader vormen voor het beheer van de politie. Dat zullen zij wel zijn na de herverdeling van de bevoegdheden, zoals voorzien in de voorstellen voor de bestuurlijke reorganisatie. Er wordt thans binnen de mogelijkheden van de Politiewet wel geëxperimenteerd, zij het op een andere wijze dan de geachte afgevaardigde bepleitte. Een voorbeeld hiervan, dat de Kamer bekend zal zijn, betreft de samenwerking van korpsen van gemeentepolitie en het korps rijkspolitie in het district Eindhoven. De concept-beschikking Eindhoven heeft mijn ambtgenoot en mij dezer dagen bereikt. Wij zijn van experimenteren zeker niet afkerig. Indien men binnen een provincie wil samenwerken en daartoe voorstellen doet, zal men bij ons een welwillende bejegening vinden.

Van Agt

De geachte afgevaardigde de heer Polak heeft voorts gesproken over de behandeling van klachten over de politie en gezegd: Ik vind het bedenkelijk, wanneer wordt gepoogd klachten weg te poetsen of te bagatelliseren, als beklagden werkelijk fouten hebben begaan in de uitoefening van hun functie. Dat komt inderdaad voor. Met de geachte afgevaardigde geloof ik dat het ook niet in het belang van de politie zelf is klachten te verdoezelen, het bestaan van misslagen te ontkennen en niet voluit mee te werken aan opheldering van wat er naar klagers zeggen zou zijn misdaan.

Wij besteden aan de afhandeling van klachten bij voortduring aandacht. De geachte afgevaardigde zal wel weten dat de rijksrecherche klachten op voortvarende en objectieve wijze onderzoekt en dat er geen aarzeling zou behoren te zijn – die is er soms helaas wel – om deze dienst in te schakelen. In de nieuwe politiewet zal aan het onderwerp 'behandeling van klachten' een apart hoofdstuk worden gewijd. Voorts zal de toekomstige ombudsman klachten in behandeling kunnen nemen. De geachte afgevaardigde vroeg of deze daarvoor de meest geschikte instantie zal zijn. Ik denk niet in elk denkbaar geval, maar soms wel. Wij mogen erop vertrouwen, dat hij straks dubbele behandeling van klachten zal weten te vermijden en zeker ook dat hij zich bij het bezien van klachten mede zal baseren op onderzoek dat reeds is verricht of verricht zou kunnen worden door de rijksrecherche.

Beide sprekers hebben vanochtend de vraag gesteld, of het niet gewenst is dat alle politie-ambtenaren bevoegd worden tot het verrichten van opsporingshandelingen alom in de lande. Die vraag is ook aan de orde gesteld naar aanleiding van het ontwerp van wet tot wijziging van de Politiewet, dat wij beiden niet zo lang geleden bij de Tweede Kamer hebben ingediend. Dit ontwerp strekt ertoe de bevoegdheid tot het verrichten van opsporingshandelingen in dier voege te verbreden, dat alle politie-ambtenaren, werkzaam ergens in een samenwerkingsgebied, die bevoegdheid zullen verwerven voor dat ganse gebied. Men kan inderdaad de vraag opwerpen, of wij niet een stap verder zouden kunnen, eventueel zelfs moeten gaan: het creëren van de algemene bevoegdheid voor alle Nederlandse politie-ambtenaren. De Kamer zal uit de wijze waarop ik het vraagstuk formuleer merken, dat wij niet volstrekt onwelwillend staan tegenover dat denkbeeld.

Met de regeringscommissaris zijn wij in overleg over een beantwoording van deze kwestie, dit in het kader van de behandeling van het wetsontwerp aan de overzijde. Daarom willen wij hierover nu nog geen definitieve uitspraak doen. Wij houden in gedachten wat hierover in deze Kamer van bezinning en wijsheid is geadviseerd.

Ik kom tot de kwestie van de overbelasting van politie-ambtenaren doordat zij zijn opgezadeld met het uitreiken van gerechtelijke stukken. De heer Reijnen heeft gevraagd of daaraan niet paal en perk kan worden gesteld. Wij hebben maatregelen in voorbereiding om deze taak in aanzienlijke mate te beperken, opdat de ambtenaren van politie meer worden vrijgemaakt voor nog belangrijker werk. Die maatregelen kunnen zeer binnenkort worden verwacht.

De heer Reijnen vroeg ook naar de stand van zaken betreffende het onderzoek van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum naar de primaire opleiding van politie-ambtenaren. Dat onderzoek is in volle gang. We krijgen de eerste interimrapporten over enkele maanden. In een parallel lopend onderzoek wordt ook de houding van de burgerij ten opzichte van de politie bestudeerd. Wij zien er beiden op toe dat de resultaten van het breed opgezette onderzoek spoedig kunnen worden omgezet in praktische maatregelen die van waarde zullen kunnen zijn voor rijks- en gemeentepolitie beide.

Ten slotte kom ik tot het onderwerp 'voorkoming van misdaad'. Tot de directie Politie van het Ministerie van Justitie behoort een afdeling Misdaadvoorkoming. Zij zal de centrale kunnen vormen waarvan de heer Reijnen sprak. Men zal daar terecht kunnen voor inlichtingen omtrent allerlei technische en feitelijke zaken die tot voorkoming van misdaad kunnen leiden. Stimulering, coördinatie en voorlichting zullen de taak van de centrale zijn.

De heer Reijnen heeft ook gesproken over de opvang van jeugdig personeel bij de landgroepen van het korps Rijkspolitie en gezegd dat deze van grote betekenis is. Wij zijn het daarmee eens. Inmiddels is een begin gemaakt met een centrale opvang gedurende drie maanden onmiddellijk volgende op de opleidingstijd. Onder leiding van daartoe speciaal opgeleide opperwachtmeesters zullen op geselecteerde groepen telkens vijf jonge wachtmeesters tegelijkertijd worden ingevoerd in de praktijk, een introductie die niet alleen de vaktechnische kanten van het politiewerk betreft, maar ook

een begeleiding in het leggen van contacten met de bevolking. Wij vertrouwen erop dat deze nieuwe aanpak ertoe zal bijdragen dat het lofwaardige optreden van de jonge politie-ambtenaren zal worden bestendigd. Wij namen kennis van de woorden van lof die de heer Polak met name aan het adres van de jeugdige politie-ambtenaren heeft gesproken.

De heer Polak vroeg waarom zoveel haast wordt gemaakt met het opstellen van een voorontwerp van een nieuwe politiewet. Zou een onwijze haast ons werken kenmerken? De vermaning van de geachte afgevaardigde zouden wij ons in dat geval ten eerste moeten aantrekken. Het verrichten van haastwerk is ons, door de wol geverfde bestuurders, evenwel gans vreemd. Het uitbrengen van een voorontwerp Politiewet in dezelfde kabinetsperiode als waarin de behandeling van de nota Vraagpunten over de politie-organisatie in de Tweede Kamer haar beslag heeft gekregen zou een schone voleinding zijn van de vele werkzaamheden, die wij in de afgelopen jaren aan deze kwestie hebben besteed. Daarom streven wij er in samenwerking met de regeringscommissaris naar, nog in deze periode onze visie in een voorontwerp neer te leggen. Aan de hand van deze visie kan dan de maatschappelijke discussie over het vraagstuk voortgang vinden en kunnen adviesinstanties worden gehoord. De heer Reijnen vroeg welke adviesinstanties zouden worden gehoord. Het antwoord daarop is niet verrassend, namelijk dezelfde adviesinstanties die ons reeds adviseerden over de nota Herziening Politiewet en eventueel andere die betrokken zijn bij de reorganisatie van het bestel en de wens om in de advisering te worden betrokken op enigerlei wijze kenbaar maken. Of het voorontwerp op tijd gereed zal zijn – dus binnen deze kabinetsperiode – hangt in hoofdzaak af van het resultaat van de besprekingen die mijn ambtgenoot en ik met de regeringscommissaris over een aantal belangrijke punten van de Politiewet bezig zijn te voeren. Zo is ook het door de heer Polak genoemde denkbeeld om het beheer over de politie op landelijk niveau onder te brengen in één directoraat-generaal, gemeenschappelijk eigendom van de beide departementen, nog voorwerp van gesprek.

Het ligt voorlopig niet in de bedoeling om in de nieuwe Politiewet te voorzien in een centraal bijstand verlenend korps. Zoals de gedachte nu is, zal de bijstand moeten worden geleverd door de verschillende diensten

Van Agt

waaruit de politie in de toekomst zal bestaan. Wij zien natuurlijk wel de problemen die dan kunnen rijzen. Zal een genoegzame en snelle beschikbaarheid van politie-ambtenaren verzekerd zijn? Wij onderkennen dat probleem en zijn ons ervan bewust dat de nieuwe wet daarvoor deugdelijke voorwaarden zal moeten scheppen. Het is een van de onderwerpen die thans nader bestudeerd worden.

□

Minister De Gaay Fortman: Mijnheer de Voorzitter! Aangezien ik mij kan vinden in de algemene inleiding, waarmee mijn ambtgenoot van Justitie begonnen is, blijven voor mij nog een aantal deelonderwerpen over. Ik begin met een vraag van de geachte afgevaardigde de heer Reijnen naar de veranderingen, die zijn gemaakt met een model van samenwerking. Hij vroeg of bij samenwerking niet van bovenaf richtlijnen moeten worden gegeven. Het doet mij genoegen te kunnen meedelen dat de begeleidingscommissie een nota over de reikwijdte van artikel 30 van de Politiewet in voorbereiding heeft. Wij verwachten dat deze nota spoedig gereed zal zijn. Wanneer dat ons tot bepaalde besluiten zou kunnen leiden, zouden de politie en het bestuur een kader hebben, waarbinnen kan worden gewerkt. Het is duidelijk dat als het zover komt ook aan de genomen besluiten openbaarheid zal worden gegeven.

De geachte afgevaardigde de heer Polak heeft opnieuw aandacht gevraagd voor de sterkte van de politie. Om te beginnen kan ik erop wijzen, dat er de laatste tijd bij de gemeentepolitie een duidelijke wending ten goede is te bespeuren. Er waren op 1 januari van dit jaar bij de gemeentepolitie 1050 vakatures. Daarbij is dan inbegrepen de uitbreiding, die met ingang van die datum tot stand kwam, terwijl er op dat ogenblik 1650 aspiranten in opleiding waren. Dat betekent, dat niet alleen het aantal vakatures vergeleken bij het vorige jaar, toen het 1510 was, is teruggelopen, maar dat ook het aantal politieambtenaren in opleiding vrij sterk is toegenomen, namelijk van 1520 tot 1650.

De heer Polak heeft er terecht op gewezen, dat bij de gemeentepolitie de tekorten vooral bij de grootste korpsen aanwezig zijn. Gelukkig kan men ook daar een verbetering in de wervingsresultaten constateren. In Rotterdam en Utrecht nadert de feitelijke sterkte de organieke sterkte, terwijl de vakatures in Amsterdam en Den Haag een afnemend verloop te zien geven.

Als wij daarop letten, is er voor ons geen aanleiding de suggestie van de heer Polak om onzerzijds de gegadigden beter over de korpsen te verdelen, over te nemen. Bovendien is bij de werving de keuze van de man doorslaggevend en steeds weer blijkt dat de keuze van de man sterk streekgebonden is.

Het is juist, dat de burgemeesters van de vier grootste gemeenten een grote uitbreiding hebben gevraagd, namelijk van in totaal 3000 man. Zij hebben die uitbreiding gemotiveerd met de sterke uitbreiding en verzwaring van de taken van de politie.

In een overleg met de burgemeesters heb ik afgesproken, dat een nader rapport zal worden opgesteld waarin duidelijk wordt aangegeven, welke taken de politie heeft te verrichten, waar de prioriteiten liggen en wat daarvan met het beschikbare potentieel en met een efficiënte werkmethode wel en niet is te verwezenlijken. Een uitbreiding in de orde van grootte als hier is gevraagd, heeft zulke financiële consequenties dat de Regering niet zonder een duidelijk inzicht in de noodzakelijke behoefte tot aanzienlijke uitbreiding kan overgaan.

Het is juist dat alle mogelijkheden om tot een grotere doelmatigheid te komen, moeten worden aangegrepen. De Kamer weet dat collega Van Agt en ik op verschillende terreinen daartoe aanzetten hebben gegeven. In dit verband heeft de heer Polak gewezen op de noodzaak, zoveel mogelijk politiepersoneel op straat te brengen en de bureaudiensten zoveel mogelijk door niet-executief personeel te doen verrichten. Die gedachte ondersteun ik. Er is trouwens reeds een ontwikkeling in de korpsen waar te nemen dat men de politie-ambtenaren te voet laat surveilleren in drukke stadsgedeelten. Ook het instituut van de wijkagent is een duidelijk bewijs dat er ernstig naar gestreefd wordt, de politie haar werk te midden van de burgers te doen verrichten. Wij proberen van onze kant aan die ontwikkeling zoveel mogelijk steun te verlenen. Naast deze inspanningen wordt er de laatste jaren veel aandacht besteed aan de mogelijkheid om bepaalde taken af te stoten of die geheel of gedeeltelijk over te dragen aan niet-executief personeel.

Ten aanzien van de vragen van de geachte afgevaardigde de heer Reijnen met betrekking tot de projectgroep organisatiestructuren, stel ik voorop dat het hier een fundamenteel wetenschappelijk onderzoek betreft, waardoor haast per definitie al is aan te nemen, dat het eindresultaat niet op korte termijn ter beschikking

zal zijn. Binnenkort zal een voorlopig theoretisch model gereed zijn; in een daarop volgende fase zal dat model worden getoetst aan de werkelijkheid. Op het ogenblik verwachten wij dat de projectgroep haar werkzaamheden eind 1978 zal hebben voltooid. Inmiddels zal mijn departement de tussentijdse resultaten beoordelen en hiervan nu reeds gebruik maken bij de aanpassing van het sterkte- en formatiebeleid.

Aan de andere kant zal in de bedrijfsvoering in toenemende mate automatisering kunnen worden toegepast. Het project Automatische verwerking van gegevens ten behoeve van planning van de surveillance, dat thans in de 22 grootste gemeentelijke politiekorpsen in werking is, opent de mogelijkheid het politietoezicht zo goed mogelijk te richten op de werkelijke behoeften, zoals die zich naar tijd en plaats manifesteren.

Automatisering van de meldkamer voor de grootste korpsen zal de mogelijkheden van de operationele dienstuitvoering, vooral op het gebied van de zogenaamde assistentiesurveillance, aanzienlijk kunnen vergroten. Ook van het experiment van een automatisering van de herkenningdiensten verwacht ik goede resultaten. Naast deze grote projecten stel ik mij voor te bevorderen dat de korpsen toegang krijgen tot geautomatiseerde systemen die meer buiten de directe sfeer van de politie tot ontwikkeling worden gebracht. Ik denk hier vooral aan aansluiting op het geautomatiseerde kentekenregister en het opsporingsregister dat thans door het Ministerie van Justitie wordt geautomatiseerd. Ook meer in het algemeen hebben mogelijkheden van automatisering op andere terreinen binnen de politie mijn belangstelling.

De geachte afgevaardigde de heer Reijnen heeft een vraag gesteld op het terrein van de uitrusting, en wel in het bijzonder de inrichting van de meldkamers. Ik wijs hem erop dat de inrichting van een meldkamer in de regel niet het begin, maar een gevolg is van een samenwerkingsregeling. De voorziening met een uniform meldnummer 0011 heeft uitsluitend ten doel de in nood verkerende burger in staat te stellen overal in het land snel contact te krijgen met de door hem gewenste hulpverlenende dienst. 0011 zal derhalve nauwelijks invloed hebben op de bedrijfsvoering van de aangesloten dienst. Overigens zal de invoering, geteeld op de technische mogelijkheden en de beschikbare gelden, gefaseerd plaatsvinden. Over de wijze van financiering van deze gefaseerde invoering

vindt overleg plaats met mijn ambtgenoot van Financiën.

Ten slotte zeg ik de heer Reijnen gaarne toe dat mijn departement zo mogelijk zal meewerken bij de oplossing van de problemen die zich voordoen bij de vervanging van gecompliceerde uitrustingsstukken, zoals bijvoorbeeld meldtafels.

Naar aanleiding van hetgeen de geachte afgevaardigde de heer Reijnen opmerkte over de mogelijkheden van de regionale identificatiecentrales, om aan de hand van beschikbare informatie een beter inzicht te krijgen in het geografisch patroon en de verschijningsvormen van de criminaliteit, verklaar ik mij bereid te onderzoeken op welke wijze een dergelijke studie zou kunnen worden ondersteund door het ter beschikking stellen van faciliteiten van computers.

Uit een oogpunt van doelmatig gebruik van personeel en middelen van de Rijks Computercentra moet ik aan deze toezegging de voorwaarde verbinden, dat een dergelijke studie zal moeten passen in de overige inspanningen op het gebied van de automatisering ten behoeve van de politie.

Wat aangaat de vraag van de geachte afgevaardigde de heer Reijnen in hoeverre de commissie-Van Tuyl van Serooskerken met haar werkzaamheden is gevorderd, meen ik de verwachting te kunnen uitspreken, dat de commissie na de reeds plaatsgevonden tussentijdse rapportering nog dit voorjaar met haar eindrapport zal kunnen komen over de normen ten behoeve van de bouw van politiebureaus.

Ten aanzien van de materiële kosten van de gemeentepolitie, waarbij wij dan ook moeten betrekken de problematiek van de kosten van de verkeerslichten, denk ik dat de commissie in de nazomer van dit jaar adviezen zal kunnen uitbrengen.

De geachte afgevaardigden de heren Polak en Reijnen – mijn ambtgenoot wees er al op – hebben ook gesproken over de opleidingen. Door het Departement van Justitie en mijn departement is in 1976 een onderzoek begonnen naar de inhoud van de primaire opleiding, dat zich in de eerste fase richt op de vraag in hoeverre de eerste opleiding aansluit aan de eisen, die de praktijk stelt aan de uitoefening van hun taak door jonge politieambtenaren. Thans wordt bekeken hoe en in hoeverre in een volgende fase het onderzoek zich moet uitstrekken tot andere sectoren van de samenleving. Daarbij denk ik aan bestuur, justitie en ook de burgerij. In ieder geval wordt

gestreefd naar een verantwoorde opzet van het onderzoek.

De opvang van de jeugdige politieambtenaar in de politiepraktijk is een zaak die inderdaad aandacht vraagt. De opmerkingen die de geachte afgevaardigde de heer Reijnen daarover heeft gemaakt, kan ik onderschrijven. Ik zie daarvoor geen rechtstreekse taak voor mijn departement, maar ik wil na gaan in hoeverre wij mogelijkheden hebben om stimulerend werkzaam te zijn.

De wijze waarop de politie zich presenteert, is een zowel binnen als buiten de politie veel besproken zaak. De heer Reijnen heeft mij gevraagd of hier ook voor het gehele land geldende regels zouden kunnen worden gegeven. Hoewel ik betwijfel of in alle gevallen de presentatie van de politie door regels kan worden beheerst, kan ik hem wel meedelen dat hieraan ook in de opleiding de nodige aandacht wordt gegeven.

Ik ben de geachte afgevaardigden de heren Polak en Reijnen erkentelijk voor de waarderende woorden die zij hebben gewijd aan de inspanningen die op het gebied van de politieopleidingen plaatsvinden. De politie beschikt thans over een netwerk van opleidingen dat in grote lijnen het veld van de haar toebedeelde taken bestrijkt. Waar nodig, worden daarin verfijningen aangebracht en nieuwe opleidingen toegevoegd, dit alles tegen de achtergrond van de eisen die de maatschappij aan de opleiding stelt.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsontwerp Vaststelling van hoofdstuk VII (Binnenlandse Zaken) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1977 wordt zonder stemming aangenomen.

De Voorzitter: De aanwezige leden van de fractie van de C.P.N. wordt aantekening verleend, dat zij geacht wensen te worden tegen dit wetsontwerp te hebben gestemd.

Sluiting 18.10 uur.

Lijst van ingekomen stukken met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen.

1°. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen ontwerpen van wet:

Wijziging van de wet van 19 december 1974 (Stb. 787), houdende aanwijzing van de middelen tot dekking van de uitgaven, begrepen in de rijksbegroting voor het dienstjaar 1975 (13 977);

Goedkeuring van het voornemen tot opzegging van het op 12 juni 1902 te

's-Gravenhage gesloten Verdrag tot regeling der wetsconflicten met betrekking tot het huwelijk en vervallenverklaring van de uitvoeringsbepalingen bij het Verdrag (1).

Goedkeuring van het voornemen tot opzegging van het op 12 juni 1902 te 's-Gravenhage gesloten Verdrag tot regeling der voogdij van minderjarigen en vervallenverklaring van de uitvoeringsbepalingen bij het Verdrag (2).

Goedkeuring van het voornemen tot opzegging van het op 17 juli 1905 te 's-Gravenhage gesloten Verdrag betreffende de curatele en soortgelijke maatregelen van bescherming en intrekking van de uitvoeringswet bij het Verdrag (3).

Goedkeuring van het voornemen tot opzegging van het op 17 juli 1905 te 's-Gravenhage gesloten Verdrag betreffende de wetsconflicten met betrekking tot de gevolgen van het huwelijk ten opzichte van de rechten en verplichtingen der echtgenooten in hunne persoonlijke betrekkingen en ten opzichte van hunne goederen (4) (14 165).

Deze ontwerpen van wet zullen worden gesteld in handen van het College van Senioren;

Wijziging van het Wetboek van Koophandel en de Faillissementswet in verband met het tot stand brengen van een gemeenschappelijke Benelux-regeling betreffende de agentuurovereenkomst (11 022);

Wijziging van de Woonwagenwet (14 250);

Wijziging van de Wet van 16 juli 1958, Stb. 352 tot nadere regeling van de wettelijke tijd (14 266).

Deze ontwerpen van wet zullen worden gesteld in handen van de desbetreffende commissies;

2°. een regeringsmissive van de Minister van Verkeer en Waterstaat, betreffende de vaststelling van het tracé van de Vaste Oeververbinding Westerschelde (V.O.W.), met aansluitende wegvakken op Zuid-Beveland en in Zeeuwsch-Vlaanderen.

De Voorzitter stelt voor deze missive voor kennisgeving aan te nemen;

3°. de volgende missives van de Minister van Buitenlandse Zaken: een, ter voldoening aan het bepaalde in het tweede lid van art. 60 en onder verwijzing naar het derde lid van art. 61 van de Grondwet, en ten geleide van de Nederlandse tekst van het op 26 juli 1976 te Brussel tot stand gekomen Protocol betreffende commerciële en economische samenwerking

Voorzitter

tussen de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal en Canada, (Trb. 1976, 155), alsmede een toelichtende Nota bij deze Overeenkomst;

een, ter voldoening aan het bepaalde in het tweede lid van art. 60 en onder verwijzing naar het derde lid van art. 61 van de Grondwet, alsook naar het eerste lid van art. 24 van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden, en ten geleide van de Engelse tekst en de vertaling in het Nederlands van de op 14 november 1975 te Londen tot stand gekomen wijzigingen van het Verdrag nopens de Intergouvernementele Maritieme Consultatieve Organisatie van 6 maart 1948, (Trb. 1976, 132), alsmede een toelichtende Nota bij deze Overeenkomst.

Deze missives zijn inmiddels gedrukt en aan de leden toegezonden.

De tractatenbladen zijn nedergelegd ter griffie, ter inzage voor de leden.

4°. een missive van het havenschap Delfzijl, ten geleide van de tekst van de notulen van de vergadering van de raad van bestuur op 6 januari 1977.

De Voorzitter stelt voor, deze missive voor kennisgeving aan te nemen.

De bijlage is nedergelegd ter griffie, ter inzage voor de leden.

5°. de volgende geschriften:

een, van mevrouw C. A. Klooster, te Ellewoutsdijk, betreffende een aantal aspecten van het beleid der Regering.

Dit geschrift is nedergelegd ter griffie, ter inzage voor de leden en wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor Algemene Zaken en Huis der Koningin;

een, van het college van burgemeester en wethouders van Rotterdam, betreffende de vestiging van een Instituut voor de Europese Gemeenschappen voor onderzoek en analyse op economisch gebied.

Dit geschrift is nedergelegd ter griffie, ter inzage voor de leden en wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissies voor Buitenlandse Zaken en voor Economische Zaken;

een, van de raad der gemeente Abcoude, betreffende de provinciale indeling van deze gemeente.

Dit geschrift is nedergelegd ter griffie, ter inzage voor de leden en wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissies voor Binnenlandse Zaken, voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en voor Cultuur en Recreatie;

een, van de 'Huurdersvereniging Woldendorp' te Woldendorp en de 'Huurdersvereniging Wagenborgen' te Wagenborgen, ten geleide van een afschrift van haar brief aan de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening betreffende het beleid van de Regering inzake de woninghuur;

een, van het college van burgemeester en wethouders van Termunten, houdende mededeling, dat de raad dezer gemeente heeft besloten adhesie te betuigen aan de inhoud van een brief van de Huurdersvereniging 'Woldendorp' te Woldendorp aan het college betreffende alsvoorn.

Deze geschriften zijn nedergelegd ter griffie, ter inzage voor de leden en worden van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening;

een, van het college van burgemeester en wethouders van Wessum, betreffende het rehabilitatieplan 'Oude Kern Wessum'.

Dit geschrift is nedergelegd ter griffie, ter inzage voor de leden en wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissies voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en voor Cultuur en Recreatie;

een, van het college van burgemeester en wethouders van Groningen, ten geleide van een motie, aangenomen door de raad dezer gemeente, betreffende de aanleg van een Zuiderzeespoorlijn, en ten geleide van een afschrift van zijn brief aan de Minister-raad betreffende hetzelfde onderwerp.

Dit geschrift is nedergelegd ter griffie, ter inzage voor de leden en wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor Verkeer en Waterstaat;

een adres van H. Groenendijk te Zoetermeer, betreffende een huursubsidie;

een adres van J. D. Sopakuwa en 6 anderen, te Surabaya (Indonesië), betreffende de Wet Uitkeringen Vervolgingslachtoffers.

Deze adressen zijn in handen gesteld van de Commissie voor de Verzoekschriften.

6°. de volgende lijst van besluiten:

De Voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om:

1. op voorstel van de fractie van de P.v.d.A. in de vacatures, ontstaan door het vertrek van de heer Verburg, te benoemen:

tot plv. lid van de vaste Commissie voor Algemene Zaken en Huis der Koningin, de heer Kolthoff in de vacature-Verburg;

tot lid van de vaste Commissie voor Nederlands-Antilliaanse Zaken de heer van Krimpen in de plaats van de heer Brongersma en tot plv. lid de heer Brongersma in de plaats van mevrouw De Boers-d'Ancona;

tot plv. lid van de vaste Commissie voor Buitenlandse Zaken de heer Mol in de vacature-Verburg;

tot plv. lid van de vaste Commissie voor Europese Samenwerkingsorganisaties de heer Mol in de vacature-Verburg;

tot plv. lid van de vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat de heer Mol in de vacature-Verburg;

tot leden van de vaste Commissie, voor Verkeer en Waterstaat de heren Van Krimpen en Mol in de vacatures-Meester en -Verburg;

tot lid van de vaste Commissie voor Economische Zaken de heer Mol in de vacature-Verburg; de heer Kloos zal optreden als voorzitter dezer commissie;

tot lid van de vaste Commissie voor Landbouw en Visserij de heer Mol in de vacature-Verburg.

2. van de volgende wetsontwerpen het voorbereidend onderzoek door het College van Senioren te doen plaatsvinden op 8 februari 1977 en de openbare behandeling op 9 februari 1977:

14 165 – Goedkeuring van het voornemen tot opzegging van het op 12 juni 1902 te 's-Gravenhage gesloten Verdrag tot regeling der wetsconflicten met betrekking tot het huwelijk en vervallenverklaring van de uitvoeringsbepalingen bij het Verdrag;

– Goedkeuring van het voornemen tot opzegging van het op 12 juni 1902 te 's-Gravenhage gesloten Verdrag tot regeling der voordij van minderjarigen en vervallenverklaring van de uitvoeringsbepalingen bij het Verdrag;

– Goedkeuring van het voornemen tot opzegging van het op 17 juli 1905 te 's-Gravenhage gesloten Verdrag betreffende de curatele en soortgelijke maatregelen van bescherming en intrekking van de uitvoeringswet bij het Verdrag;

– Goedkeuring van het voornemen tot opzegging van het op 17 juli 1905 te 's-Gravenhage gesloten Verdrag betreffende de wetsconflicten met betrekking tot de gevolgen van het huwelijk ten opzichte van de rechten en verplichtingen der echtgenooten in hunne

persoonlijke betrekkingen en ten opzichte van hunne goederen.

3. a. het voorbereidend onderzoek door het College van Senioren en de openbare behandeling van de volgende wetsontwerpen te doen plaatsvinden op 15 februari a.s.:

13 977 Wijziging van de wet van 19 december 1974 (Stb. 787), houdende aanwijzing van de middelen tot dekking van de uitgaven, begrepen in de rijksbegroting voor het dienstjaar 1975;

13 765 (R 1013) Goedkeuring van de op 10 september 1970 te Rome tot stand gekomen overeenkomst inzake wettiging door huwelijk, met Bijlage (Trb. 1972, 61).

b. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsontwerp door de vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat te doen plaatsvinden op 22 februari a.s.:

14 266 Wijziging van de Wet van 16 juli 1958, Stb. 352 tot nadere regeling van de wettelijke tijd.

c. de openbare behandeling van het volgende wetsontwerp te doen plaatsvinden op 19 april a.s.:

13 470 Instelling van een Onderwijsplanbureau.

d. de openbare behandeling van de volgende wetsontwerpen te verplaatsen van 5/6 april naar 10 mei a.s.:

14 100 Vaststelling van hoofdstuk IV (Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse Zaken) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1977;

14 100 Vaststelling van hoofdstuk XIII (Departement van Economische Zaken) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1977.

e. de openbare behandeling van de volgende wetsontwerpen te verplaatsen van 5/6 april naar 17 mei a.s.:

14 100 Vaststelling van hoofdstuk IXA (Nationale Schuld) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1977;

14 100 Vaststelling van hoofdstuk IXB (Departement van Financiën) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1977;

14 100 Vaststelling van hoofdstuk XVIII (Onvoorziene Uitgaven) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1977;

14 100 Vaststelling van de Wet op de middelen van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1977;

14 100 Vaststelling van de begroting van het Staatsmuntbedrijf voor het dienstjaar 1977.